monumenten inventarisatie project Zeeland

gemeentebeschrijving

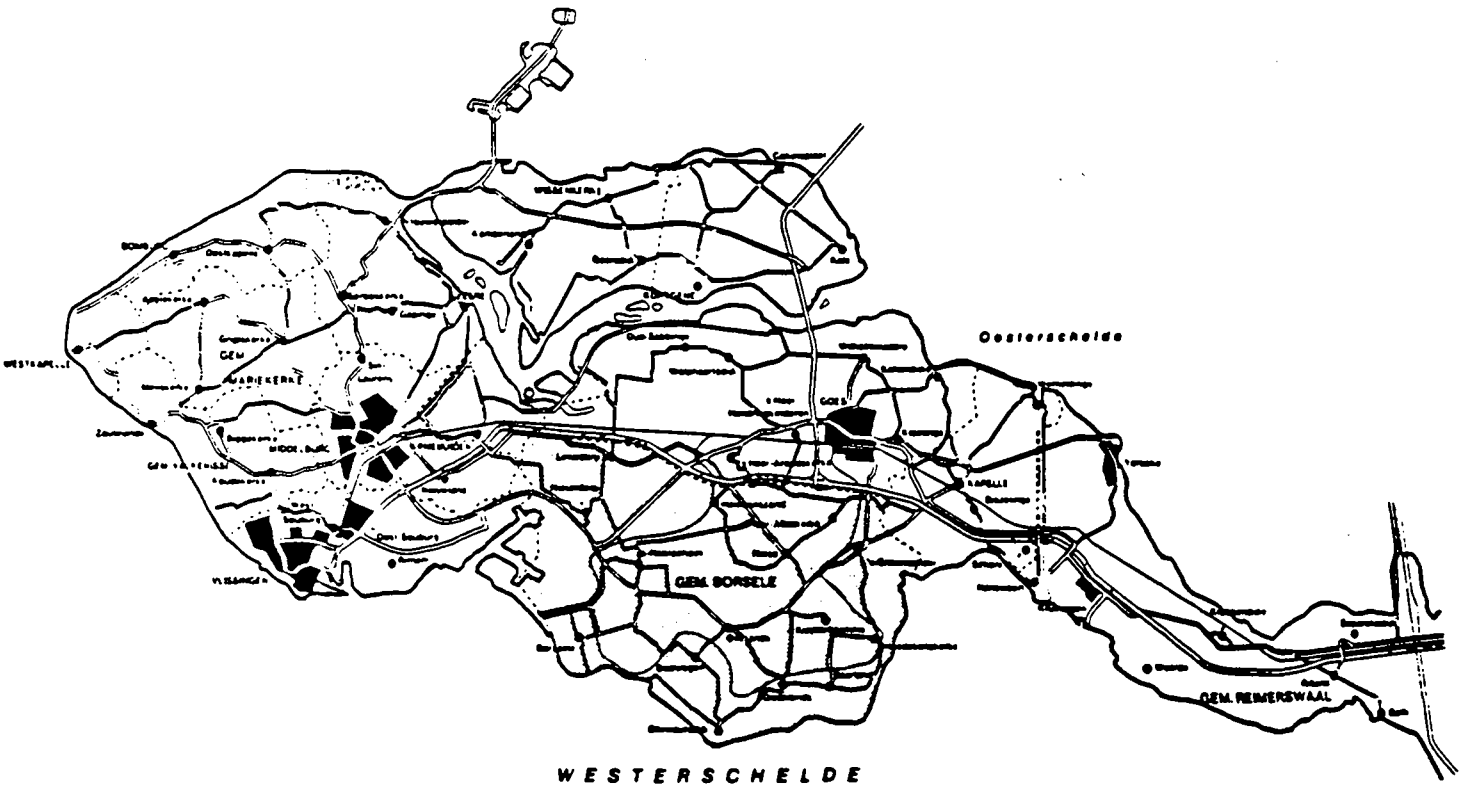

borsele

(augustus 1993)

B. I. Sens

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
	VOORWOORD	5
1.	INLEIDING	7
2.	BODEMGESTELDHEID	7
3.	GRONDGEBRUIK	9
4.	INFRASTRUCTUUR	9
4.1	Wegen	9
4.2	Waterwegen, havens en veren	10
4.3	Dijken en kaden	10
4.4	Tramwegen	10
5.	NEDERZETTINGEN	11
5.1	Algemeen	11
5.2	Ontwikkeling per nederzetting	12
5.2.1	Baarland	12
5.2.2	Ellewoutsdijk	13
5.2.3	's-Heer Abtskerke	13
5.2.4	Hoedekenskerke	14
5.2.5	Nisse	14
5.2.6	Oudelande	14
5.2.7	Borssele	15
5.2.8	Driewegen	15
5.2.9	's-Gravenpolder	16
5.2.10	's-Heerenhoek	16
5.2.11	Heinkenszand	17
5.2.12	Kwadendamme	18
5.2.13	Lewedorp	18
5.2.14	Nieuwdorp	19
5.2.15	Ovezande	19
5.2.16	Gehuchten, buurtschappen en Wüstungen	20
5.2.17	Buitengebied	20

LITERATUURLIJST

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN

AFBEELDINGEN

VOORWOORD

Wat is het Monumenten Inventarisatie Project?

Door het rijk is in samenwerking met de provincies en de vier grote steden een project ontwikkeld dat als doel heeft de inventarisatie van jonge bouwkunst en stedebouw in Nederland. "Jonge" betekent hier: tot stand gekomen in de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog.
De verkregen gegevens worden landelijk verzameld en verwerkt. Ze kunnen dienen als uitgangspunt voor verder onderzoek en voor het te voeren beleid van rijk, provincies en gemeenten. Ze bestaan uit regio- en gemeentebeschrijvingen en uit de inventarisatieresultaten (veldwerk).

Regiobeschrijving

De inventarisatie wordt per provincie (of grote stad) gebiedsgewijs aangepakt. Daartoe is de provincie Zeeland in drie werkgebieden verdeeld, namelijk Midden-Zeeland, Noord-Zeeland en Zeeuwsch-Vlaanderen.
Per gebied wordt eerst een regiobeschrijving gemaakt, met daarin een beschrijving van de historische en ruimtelijke ontwikkelingen in de periode ca. 1850 - 1945. Bij de beschrijving wordt globaal aandacht besteed aan de algemeen historische aspecten van bestuurlijke, landschappelijke, sociaal-economische en geografische aard.

Gemeentebeschrijving

Met behulp van de regiobeschrijving vindt nader onderzoek plaats per gemeente en per kern. In eerste instantie gebeurt dit op basis van literatuurstudie en vergelijkend kaartonderzoek. De resultaten hiervan worden aangevuld met gegevens uit de object- en complexinventarisatie. Het onderzoek leidt tot een korte beschrijving van de kernen per gemeente en de historische en ruimtelijke ontwikkeling daarvan, waarbij aandacht wordt besteed aan algemeen historische aspecten van onderwerpen die ook bij de regiobeschrijving zijn behandeld (zie boven).
Met behulp van (voornamelijk) historisch kaartmateriaal wordt inzicht gegeven in de ruimtelijke ontwikkelingen.
Wanneer een kern in de betrokken periode belangrijke functionele en stedebouwkundige ontwikkelingen heeft doorgemaakt, wordt er bovendien een overzichtskaart toegevoegd van deze ontwikkelingen met een typologie van de uitbreidingen.
De regio- en gemeentebeschrijvingen vormen de basis voor het veldwerk. Het veldwerk bestaat uit inventarisaties van objecten, complexen en stedebouwkundige structuren, die voor de periode belangrijk en/of kenmerkend of juist bijzonder zijn. Aan de gemeentebeschrijvingen is een adreslijst van geïnventariseerde objecten en complexen toegevoegd.

1. INLEIDING

De gemeente Borsele ligt op Zuid-Beveland en heeft een oppervlakte van 14.430 ha.
De gemeente grenst in het westen aan de gemeenten Arnemuiden en Vlissingen, in het noorden aan de gemeente Goes, in het noordoosten aan de gemeente Kapelle en in het oosten en zuiden aan de Westerschelde (gemeenten Reimerswaal, Hontenisse, Terneuzen) (afb. 1).
Borsele werd bij de gemeentelijke herindeling in 1970 een nieuwe gemeente. Samengevoegd werden de voormalige gemeenten Baarland, Borssele, Driewegen, Ellewoutsdijk, 's-Gravenpolder, 's-Heerenhoek, Heinkenszand (behalve een strook in het noordwesten), Hoedekenskerke, Nisse, Oudelande, Ovezande.
Voorts werd een groot deel van het zuiden van de voormalige gemeente 's-Heer Arendskerke en enige stroken in het zuiden van de voormalige gemeente 's-Heer Abtskerke en een deel van Kloetinge bij Borsele ingelijfd.
In de gemeente Borsele bevinden zich 15 dorpen: Baarland, Borssele, Driewegen, Ellewoutsdijk, 's-Gravenpolder, 's-Heer Abtskerke, 's-Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Kwadendamme, Lewedorp, Nieuwdorp, Nisse, Oudelande en Ovezande.
De verschillende gehuchten zijn Baarsdorp, Bakendorp, Graszode, De Groe (gedeeltelijk), Knaphof, Langeweegje en Sinoutskerke.
Er zijn twee buurtschappen, namelijk Rijkebuurt en 't Vlaandertje, en er is één buurt: Het Oudeland.

2. BODEMGESTELDHEID

Het gemeentelijk gebied bestaat uit oudland en nieuwland (afb. 2).
Het oudland bestaat uit De Poel (een deel van de Breede Watering Bewesten Yerseke), de Ellewoutsdijkpolder, de omgeving van Oudelande, de Baarlandpolder en de Hoedekenskerkepolder. Dit gebied wordt gevormd door open, laag gelegen poelgronden en hoger gelegen kreekruggen. Poelgronden zijn de oorspronkelijke veengebieden. Op de hoger gelegen kreekruggen concentreerde zich van oudsher de bewoning. Hier ontstonden de dorpen. Door de bebouwing, erfbeplanting en fruitteelt, was op de hogere gronden een meer besloten landschap ontstaan, in tegenstelling tot de open lage poelgronden zonder bebouwing en beplanting. Dit landschap in het oudland, zoals zich dat tot de middeleeuwen heeft ontwikkeld, is in de polders van Ellewoutsdijk, Baarland en Hoedekenskerke met de herverkaveling (1953-1956) verdwenen. De wegen zijn recht getrokken, de heggen zijn gerooid, er heeft een drastische egalisatie plaatsgevonden en door boerderijverplaatsing is de bebouwing niet meer tot de hoogste terreingedeelten beperkt.
Bij de ruilverkaveling in de Poel - Heinkenszand is daarentegen niet zo drastisch gewijzigd. De kern van de Poel ligt zeer laag en heeft tot voor kort veel wateroverlast gehad. Het gebied is zeer open, met bebouwing geconcentreerd op de hoogste delen.
Het nieuwland wordt gekenmerkt door een vlakke topografie. Het is globaal als volgt ontstaan: tussen de polders de Breede Watering en het eiland Borssele-Baarland bestond vroeger een binnenzee: de Zwake.

Hierin zijn een aantal opwassen ontstaan: Ovezande, Hollestelle en Heinkenszand. Deze drie opwassen zijn als eilanden bedijkt. Ovezande werd door middel van een dam en een aantal poldertjes aan het eiland Borssele vastgedijkt. De smalle poldertjes wijzen op een moeilijke bedijking langs de sterk stromende Zwake. Toen Ovezande met Borssele was verbonden (1340) verlegde de stroom van de Zwake zich naar het noorden en kon het zuidelijk deel van de Zwake rond Ovezande verder worden ingepolderd. Ook Hollestelle werd aan Borssele vastgedijkt. Uit de smalle poldertjes ten noorden van Ovezande blijkt, dat de rest van de Zwake ook met moeite is ingepolderd. In de Honte, de Westerschelde, werd de opwas Stuivesant aan Borssele vastgedijkt. Heinkenszand werd iets later dan Ovezande omdijkt. Er ontstonden snel aanwassen rond dit eiland en Heinkenszand werd spoedig aan de polder de Breede Watering vastgedijkt.
In de tweede helft van de 15e en in de 16e eeuw verlegde de loop van de stroom van de Honte zich en vonden er overstromingen plaats door hernieuwde agressiviteit van de zee. Er gingen in deze periode grote stukken land verloren en er werden vrijwel geen nieuwe polders bedijkt. Stuivesant en aanliggende polders moesten aan de zee worden prijsgegeven. Ook het Oudland werd bedreigd en het eiland Borssele ging in 1530 met de Sint Felixvloed verloren. Pogingen om de dijken te herstellen mislukten definitief nadat in 1532 opnieuw stormen de dijken wegsloegen. Borssele werd pas weer in 1616 herdijkt. In de 17e eeuw kon de bedijkingsactiviteit weer toenemen en werd het platen- en schorrengebied tussen Heinkenszand en Walcheren ingedijkt. De zes grote polders in dit gebied heten de Kraaijertpolders.
Het gebied werd in de 18e en 19e eeuw vergroot met de Koningspolder (1753), de Jacobpolder (1856) en de Van Citterspolder (1861). De laatste inpoldering vond plaats in 1948 toen de Quarlespolder ontstond.
Veel van de oude nieuwlandpolders zijn als aanwas bedijkt langs de stroomgeulen. Dit zijn veelal kleine smalle polders; het landschap valt hier op door de vele binnendijken.
De polders die vanaf de 17e eeuw zijn bedijkt omvatten grotere gebieden. Dit landschap met grote polders heeft een meer open karakter door de grote afstand tussen de dijken.
De Borssele polder was oorspronkelijk als oudland bedijkt, maar daarna lange tijd overstroomd geweest. Toen in de 17e eeuw herdijking plaats vond, was er zoveel nieuw materiaal afgezet, dat deze polder tot het nieuwland gerekend kon worden.

De ontwatering van het gebied verliep via een kronkelig patroon van slootjes en watergangen naar uitwateringssluizen (onder andere bij Borssele, Ellewoutsdijk, Boonepolder).
De Kraaijertpolders en de polders rond Heinkenszand loosden sinds 1874 via de Schengepolder naar sluis "De Piet" (thans gemeente Goes).
Nisse loosde voornamelijk via de Poel naar Terlucht bij 's-Heer Arendskerke in De Schenge en vanaf 1851 een deel naar de sluis in de Boonepolder, waar sinds 1833 ook het waterschap 's-Gravenpolder loosde.

3. GRONDGEBRUIK

Het oudland van de polders Ellewoutsdijk, Baarland en Hoedekenskerke behoorde tot vóór de herverkaveling van 1953 tot de slechtere gronden en was slechts geschikt voor weidebouw.
Bij de herverkaveling werd de ontwatering verbeterd, waardoor er nu akkerbouw bedreven kan worden.
De grote poelgebieden in de Poel bestonden voornamelijk uit grasland, dat uitsluitend geschikt was voor de veehouderij. Deze gebieden werden bij de ruilverkaveling in de jaren zestig onderbemalen en grotendeels geëgaliseerd, zodat dit oudland tegenwoordig voor een groot deel als akkerland in gebruik is.
De kleine, oudere nieuwlandpolders waren vooral geschikt voor tuinbouw en fruitteelt. De grotere nieuwlandpolders waren voornamelijk als akkerland en voor fruitteelt in gebruik.

Vóór de herverkaveling van de Poel waren de percelen land klein en in het algemeen grillig van vorm. Voor de begrenzingen werden de natuurlijke terreingegevens gebruikt. Bij de herverkaveling in de oudlandpolders zijn de kavels vergroot en is het gebied rationeler ingericht.
De grote nieuwlandpolders hadden van oudsher een rationele inrichting.
De kleine, oudere nieuwlandpolders hadden een onregelmatigere verkaveling met kleinere percelen.

4. INFRASTRUCTUUR

4.1 Wegen

De landwegen in het oudland hebben van oorsprong een kronkelig verloop. Zij werden voornamelijk op de dijken en kreekruggen aangelegd.
Bij de herverkaveling in de jaren vijftig zijn in de polders Ellewoutsdijk, Baarland en Hoedekenskerke wegen recht getrokken. Bij de ruilverkaveling in de Poel - Heinkenszand heeft een aantal wegen wel hun kronkelige tracé behouden.
De landwegen in het nieuwland hebben een "zakelijke" aanleg. Met name in de nieuwlandpolders die vanaf de 17e eeuw zijn bedijkt, maar ook al in de 13e en 14e eeuwse polders, zijn de wegen veelal loodrecht op elkaar aangelegd. De verbindingswegen liepen vaak op dijktracé's, waartussen het rationele stelsel van agrarische ontsluitingswegen was ontstaan.
De oudere nieuwlandpolders hadden een dichter wegennet.
Rond het midden van de 19e eeuw waren in de huidige gemeente Borsele slechts een aantal wegen bestraat. De rest van de wegen was onbestraat. Aan het begin van de 20ste eeuw was een groot deel van de wegen begrint, maar waren er ook nog veel onverharde wegen.
In 1945 waren de meeste wegen kunstwegen, waarvan nog vele van macadam waren voorzien.

4.2 Waterwegen, havens en veren

In het gebied bevinden zich geen kanalen.
De belangrijkste verbinding te water was de Westerschelde.
Langs de kust bevonden zich verschillende tijhaventjes (haven die alleen bij vloed gebruikt kan worden), die voornamelijk bestemd waren voor de afvoer van landbouwproducten. Bij Borssele werd rond 1860 een haventje aangelegd (thans gedempt en volgestort). De tijhaventjes van Ellewoutsdijk, Baarland en Hoedekenskerke bestonden reeds in de 17e eeuw. Het haventje van Baarland was een kleine komvormige tijhaven die bij het gehucht Bakendorp lag. Na de watersnoodramp van 1953 kwam het te vervallen.
Het in 1838 aangelegde haventje van Nieuwdorp kwam bij de bedijking van de Quarlespolder, in 1949, te vervallen.

Er waren verschillende veren tussen plaatsen op Zuid-Beveland en Walcheren, maar ook naar Zeeuwsch-Vlaanderen. Er werd gevaren vanuit Borssele, Ellewoutsdijk, Baarland en Hoedekenskerke. Bij Hoedekenskerke bevindt zich nog een aanlegsteiger in het haventje.

4.3 Dijken en kaden

De functie van de dijken is van oudsher primair een waterkerende. Naast zeeweringen onderscheidt men eerste en tweede binnendijken.
Veel binnendijken treft men aan in de Zak van Zuid-Beveland, waar rond de middeleeuwen talrijke bedijkingen zijn uitgevoerd (zie 2).
Ten westen van het dorpje Ellewoutsdijk bevindt zich een inlaagdijk uit 1887.
Rond 1910 en 1927 waren veel zogenaamde De Muraltmuurtjes (beton) aangelegd als dijkverhoging. Deze zijn echter grotendeels verdwenen bij het op Deltahoogte brengen van de zeeweringen.
Door herinrichting van bepaalde delen hebben de laatste decennia een aantal dijken de waterstaatkundige functie verloren.

4.4 Tramwegen

Er waren aan het eind van de 19e en het begin van de 20ste eeuw diverse aanvragen ingediend voor aanleg van een tramlijn tussen Goes en verschillende plaatsen in de Zak van Zuid-Beveland. Het was echter steeds bij plannen gebleven. In 1915 verkreeg de in 1914 opgerichte "N.V. Spoorwegmaatschappij Zuid-Beveland" (S.Z.B.) onder meer concessie voor de aanleg en exploitatie van een lokaalspoorweg in de Zak van Zuid-Beveland. Door de oorlogsomstandigheden (Eerste Wereldoorlog) kon echter niet tot uitvoering van de plannen worden overgegaan.
Uiteindelijk werd in 1927 onder andere de ringlijn Goes-Borssele-Hoedekenskerke-Goes geopend, die ongeveer 43 km lang was.
Het goederenvervoer, voornamelijk suikerbieten in het najaar, verliep goed, maar het passagiersvervoer bracht verliezen.
In 1934 werden de passagiersdiensten, uitgezonderd Goes-Hoedekenskerke, opgeheven. Dit laatste traject werd nog tot 1947 gehandhaafd.

Langs de ringlijn werden in 1927 stations gebouwd die alle van hetzelfde type waren: een stevig woonhuis met daarin aan de perronzijde een kantoortje en wachtkamer. Vlakbij elk station werd een door de plaatselijke boeren gefinancierde weegbrug gebouwd. In de gemeente zijn nog een 10-tal stationsgebouwen aan te treffen.
Bij de halte Driewegen-Ovezande verrees een reservoir met waterkolom.
Enkele stations lagen vrij geïsoleerd, onder andere die van Nisse en Ellewoutsdijk.
Er was ook een station Borsselen-steiger, waar de boot Vlissingen-Terneuzen aanlegde.
De lijn had een kronkelig verloop. Er was geen verband met de landschappelijke structuur.
Het deel van het traject, dat langs 's-Heer Arendskerke, Heinkenszand en 's-Heerenhoek en sinds 1966 naar het Sloegebied loopt, is tegenwoordig uitsluitend voor goederenvervoer in gebruik.
Het andere, zogenaamde "bietenlijntje" door de Zak van Zuid-Beveland, wordt nog gedeeltelijk als recreatie-attractie geëxploiteerd.

5. NEDERZETTINGEN

5.1 Algemeen

Borsele is een agrarische plattelandsgemeente. In het gebied bevinden zich geen steden. Verspreid in de gemeente liggen tegenwoordig 15 dorpen, 7 gehuchten of Wüstungen en enkele buurtschappen.
Het aantal gehuchten of buurtschappen blijkt in de periode ca. 1860 tot ca. 1945 regelmatig te wisselen.
Op de Topografische Militaire Kaarten van ca. 1860 komen de volgende gehuchten of buurten voor: Baarsdorp, Bakendorp, Cingeldijk, Coudorpe, Deelie, Driedijk, Evering, De Groe, Kwadendamme, Molenberg, Rijkebuurt en Westdorp.
De dorpen zijn: Baarland, Borssele, Driewegen, Ellewoutsdijk, 's-Gravenpolder, 's-Heer Abtskerke, 's-Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Nieuwdorp, Nisse, Oudelande, Ovezande en Sinoutskerke.
Rond 1912 komen Evering, Coudorpe, Cingeldijk en Deelie niet meer als gehucht voor. Sinoutskerke is een gehucht geworden en Kwadendamme is tot dorp gegroeid. Op de kaart van ca. 1945 worden als nieuwe kernen Graszode, Knaphof, Langeweg, Lewedorp, Noorddijk, Oudelande en Schoondijke genoemd. Deze bestonden, uitgezonderd Lewedorp, in ca. 1912 echter ook al, maar werden toen nog niet benoemd.
In de gemeente onderscheiden we de oudland en de nieuwlanddorpen.
In het oudland bevinden zich de ringdorpen 's-Heer Abtskerke, Nisse en Oudelande, de wegdorpen Baarland en Hoedekenskerke en het volgens een lineaire structuur opgebouwde Ellewoutsdijk.
In het nieuwland vinden we de weg- en dijkdorpen Driewegen, 's-Gravenpolder, 's-Heerenhoek, Heinkenszand, Kwadendamme, Lewedorp, Nieuwdorp en Ovezande.
Het 17e eeuwse Borssele heeft een regelmatige, geometrische plattegrond. Deze strakke structuur is ook terug te vinden bij de 17e eeuwse dijkdorpen 's-Heerenhoek en Nieuwdorp.

In 1910 werd de Waterleiding Maatschappij "Zuid-Beveland" opgericht, die in 1913 officieel werd geopend. Deze maatschappij leverde water aan onder andere de dorpen in de Zak van Zuid-Beveland. Tussen Driewegen en Oudelande bevond zich een watertoren.
In Borssele, 's-Heerenhoek, Heinkenszand en Nieuwdorp waren in de eerste decennia van deze eeuw particuliere electrische centrales opgericht. Deze werden in 1930-'31 door de P.Z.E.M. overgenomen.
Voor de ontwikkeling van de bevolking, zie onderstaande tabel.

Inwonertal

	1849	1899	1945	1992
Baarland	577	705	824	586
Borssele	871	1.059	1.606	1.386
Driewegen	492	592	663	516
Ellewoutsdijk	743	718	535	337
's-Gravenpolder	667	913	1.401	4.002
's-Heer Abtskerke	271	337	520	441
's-Heerenhoek	805	1.031	1.502	1.697
Heinkenszand	1.466	1.625	2.162	4.645
Hoedekenskerke	795	1.109	1.507	704
Kwadendamme (vml. gem. Hoedekenskerke)				929
Lewedorp (vml. gem. 's-Heer Arendskerke)				1.701
Nieuwdorp (vml. gem. 's-Heer Arendskerke)				1.177
Nisse	546	606	688	589
Oudelande	545	640	787	623
Ovezande	1.849	1.899	1.456	1.204

5.2. Ontwikkeling per nederzetting

In dit hoofdstuk worden eerst op alfabetische volgorde de dorpen in het oudland beschreven en vervolgens de dorpen in het nieuwland.
Daarna komen de gehuchten, buurtschappen en Wüstungen en vervolgens het buitengebied aan bod.

5.2.1 Baarland

Dit dorp heeft als hoofdelement de brede Dorpsstraat met kerk, aan de oostzijde afgesloten door een vate (afb. 3, 11 + 24).
Van het, na verval, in 1840 afgebroken slot Baarland is terzijde van het kerkkoor een omgracht terrein terug te vinden.
Rond 1865 bestaat het dorp uit genoemde Dorpsstraat, met ten zuiden en ten noorden daarvan lopende achterstraatjes.
Het zuidelijke achterwegje is voornamelijk met schuurtjes bebouwd.
Ten westen van de kern ligt de Nieuweweg, die met de kern verbonden is door de Schansstraat, waarlangs vooral losse agrarische bebouwing. De

Nieuweweg werd rond de eeuwwisseling van een éénzijdige lintbebouwing voorzien, voornamelijk bestaande uit boerderijtjes met woonhuis en schuur aaneen. Aan het begin van deze weg werden de gereformeerde kerk met pastorie gebouwd, waar tegenover in 1939 een nieuw gemeentehuis met burgemeesterswoning verrees.
Aan het eind van de Nieuweweg loopt de lokaal-spoorweg, die in 1927 werd aangelegd. Hier bevindt zich het stationnetje met wachtlokaal.
In de inventarisatieperiode zijn in Baarland geen nieuwe wegen aangelegd.

5.2.2 Ellewoutsdijk

Het dorpje Ellewoutsdijk ligt aan de Westerschelde (afb. 3, 12 + 24). In 1835-'39 werd hier een fort aangelegd, temidden van het water, dat diende voor controle op het scheepvaartverkeer op de Westerschelde.
De bevolking bestond in 1845 voor meer dan de helft uit dijkwerkers. Het haventje was belangrijk voor het vervoer van landbouwproducten. Tot 1894 waren er verschillende veerverbindingen, onder andere met Zeeuws-Vlaanderen. Ten noorden van het dorp bevond zich een meestoof (van vóór 1850).
In 1887 werd ten westen van de dorpskern een inlaag aangelegd. Tegen het eind van de 19e eeuw werd aan de Langeviele een begraafplaats gesticht.
De bebouwing heeft zich in de inventarisatieperiode sporadisch langs de bestaande wegen uitgebreid.
Aan de noordzijde van de kern verrees in het laatste kwart van de 19e eeuw het neogotische buitenhuis "Zorgvliet". Aan dit gebouwencomplex, dat in 1944 werd verwoest, herinneren nog restanten van de tuinaanleg in het dorp, met tuinbeelden, muurtjes met gietijzeren vazen en een prieeltje.
Bij de beschieting in 1944 zijn ook de oude dorpskerk en vele huizen verwoest. Er werd een nieuwe kerk gebouwd en ook de meeste huizen werden vernieuwd.
In 1953 overstroomde Ellewoutsdijk als gevolg van de watersnoodramp.

5.2.3 's-Heer Abtskerke

's-Heer Abtskerke is een ringdorp. Het is ontstaan in een bocht van de weg, waarbij de kerkring tot stand kwam door toevoeging van een tegengestelde gekromde straat in die bocht (afb. 4, 13 + 24). De oude Hervormde kerk ligt op het kerkterrein met vate. Rond 1856 bestond de bebouwing in de kern uit losstaande panden aan de kerkring. Het dorp breidde zich uit langs de kerkring en de daarop uitkomende polderwegen.
Er werden in de inventarisatieperiode geen nieuwe straten aangelegd.
De bebouwing aan de ring stamt voor het overgrote deel uit de inventarisatieperiode en wordt voornamelijk gevormd uit losstaande pandjes met één bouwlaag. Alleen de pastorie (1858) is wat forser van opzet.
Aan het eind van de jaren dertig werd ten zuiden van de kern, aan de Polderweg, een verenigingsgebouw gebouwd.
Het agrarisch karakter van het dorp wordt benadrukt door boerderijen in de kern.
Aan de rand van het dorp is enige nieuwbouw ontstaan.

5.2.4 Hoedekenskerke

Hoedekenskerke is een wegdorpje aan de Westerschelde (afb. 4 + 25). Rond 1865 bestond de bebouwing uit panden aan de Kerkstraat, enige bebouwing aan de Havenstraat/Molenstraat en aan de verbindingsstraatjes tussen de Molenstraat en de ten zuiden daarvan gelegen Zuiddeeweg (afb. 14).
In 1874 werd aan de Molenweg, buiten het dorp de molen gebouwd. Aan het eind van de 19e eeuw werd ten zuiden van de dorpskern een nieuwe begraafplaats aangelegd. Aan de Kerkstraat kwam de dokterswoning: een groot losstaand pand, dat door de gemeente werd gebouwd.
De weg van het dorp naar de aanlegsteiger, van waaruit veerdiensten op Zeeuwsch-Vlaanderen werden onderhouden, werd eind 19e eeuw aangelegd. Later werd verder naar het zuiden nog een weg gemaakt, toen de aanlegplaats daar naar toe verlegd werd. Vlakbij deze aanlegsteiger werd in 1927 het station gebouwd in verband met de tramlijn, die tussen de dorpskern en de Westerschelde kwam te liggen. Het station is in de Tweede Wereldoorlog vernield.
De uitbreiding van de dorpskern bestond voornamelijk uit verdichting en verlenging van de bebouwing aan bestaande wegen, zoals de Molenstraat en 's-Gravenpoldersestraat.
Ten noorden van de Havenstraat en aan de Vinningestraat is nieuwbouw tot stand gekomen.

5.2.5 Nisse

Nisse werd aanvankelijk als ringdorp opgezet, maar toen men ook langs de wat hoger gelegen uitvalswegen naar het noorden ging bouwen, werd de ringvorm verlaten en ontstond een ruim dorpsplein met vate, dat in 1327 al in een grafelijke oorkonde wordt vermeld (afb. 5, 15 + 25).
Aan de grondvorm en het stratenplan is weinig veranderd tussen 1850 en 1945. Het dorpsplein, hoewel in aanleg veel ouder, heeft voornamelijk het karakter van rond 1900 met veel uit één woonlaag bestaande langsgevels.
Op het dorpsplein stond vroeger de lagere school (1884, jaren zestig deze eeuw afgebroken).
Vanaf 1872 was het nieuwe kerkhof buiten het dorp in gebruik.
In het begin van de 20ste eeuw verrezen er villa's aan de uitvalswegen, onder andere Sonnevanck en Wilhelmina aan de Zuidweg. De oude pastorie aan de huidige v.d. Poest Clementstraat is gebouwd in 1870.
Als gevolg van de ruilverkaveling en de aanleg van de rondweg, zijn er binnen het dorpsvierkant, maar ook daarbuiten, verschillende boerenbedrijven verdwenen.
Ten zuiden van de kern is enige nieuwbouw tot stand gekomen.

5.2.6 Oudelande

Oudelande is een wegdorp. Het dorp is op een tweesprong ontstaan. In de "vork" verrees de kerk (afb. 5, 16 + 25).
Rond 1865 bestond de kern uit aaneengesloten bebouwing aan de Burgemeester van Lierestraat, tegenover de kerk, verspreide bebouwing aan Wilhelminastraat, Slagtweistraat en Doelstraat. Aan de Lindestraat stond aan één zijde lintbebouwing (afb. 16).

Het dorp breidde zich uit langs bestaande wegen; er werden geen nieuwe straten aangelegd.
De begraafplaats bevond zich vanaf het midden van de 19e eeuw ten noordoosten, buiten de dorpskern.
In het centrum werd veel ver- en herbouwd in de inventarisatieperiode.
In de Doelstraat werd aan het begin van deze eeuw een rij huizen gebouwd, voornamelijk losstaande en twee aan twee gekoppelde woningen met eenvoudige langsgevels en bestaande uit één bouwlaag met kap.
Aan de Wilhelminastraat kwamen forse vrijstaande woningen tot stand in de periode 1910-1930.
De dorpsentree van de Lindestraat wordt beheerst door agrarische bebouwing met bijbehorende woonhuizen.
In 1881-'82 was op het kerkterrein een openbare school met aangebouwd meesterhuis gesticht (gesloopt). De christelijke school (1904) was in feite een streekschool, want hier kwamen ook kinderen uit omliggende dorpen naar toe.
In 1938 werd het oude gemeentehuis vervangen door een nieuw.

5.2.7 Borssele

Het polderdorp Borssele is in het begin van de 17e eeuw aangelegd als verzorgingskern voor een nieuwe polder (afb. 6, 17 + 26).
De kern van de toen ontworpen geometrische plattegrond was een groot rechthoekig plein, gelegen binnen een grotere rechthoek van wegen, die via een assenkruis van straten met het plein in verbinding stond. De opzet van de plattgrond was zeer ruim. Pas in 1852 werd op het rechthoekige plein, waarvan een deel was gereserveerd voor kerkhof, een bescheiden kerkje in waterstaatsstijl gebouwd.
Tot ver in de 19e eeuw vond de bebouwing voldoende ruimte aan het dorpsplein en de daarop toelopende straten.
Pas tegen het einde van die eeuw ontstond er enige uitbreiding langs de singels om het dorp en langs de toeleidende polderwegen. Er werden geen nieuwe straten aangelegd in de inventarisatieperiode.
De bebouwing in het dorp is overwegend klein van schaal en eenvoudig van architectuur.
Tegen het eind van de 19e eeuw kwam ondermeer aan de Westsingel, Catelijneweg en Noordsingel, éénzijdige aaneengesloten bebouwing, bestaande uit één bouwlaag, tot stand. Aan de Catelijneweg werd in 1913 een christelijke lagere school met onderwijzerswoning gebouwd.
De Monsterweg werd vanaf het begin van deze eeuw voornamelijk aan de zuidzijde van enige bebouwing voorzien, terwijl meer naar het oosten toe de noordzijde vanaf ca. 1915 een éénzijdige lintbebouwing kreeg.
Aan de Oostsingel werd pas in de loop van deze eeuw losstaande bebouwing geplaatst. Hier bevond zich ook de begraafplaats.
In de afgelopen decennia is aan de zuidzijde en nieuwbouwwijkje ontstaan.

5.2.8 Driewegen

Het wegdorp Driewegen (afb. 6 + 26) is in de late Middeleeuwen ontstaan op een kruispunt van polderwegen. Het is pas in de 16e eeuw, na de ondergang van Coudorpe, tot een dorp van enige omvang uitgegroeid.

Rond 1865 bestond de kern van het dorp uit de Hervormde Kerk met enige aaneengesloten en losstaande bebouwing rondom het kruispunt (afb. 18). Naast de kerk stond vroeger de openbare lagere school.
Nadat deze was afgebroken kwam daar in 1913 een nieuw gemeentehuis. De school had iets verderop in de straat een nieuw onderkomen gekregen (1912). De bebouwing in de dorpskern bestaat voornamelijk uit langsgevels met één woonlaag.
De uitbreiding van het dorp vond plaats in de vorm van éénzijdige lintbebouwing, voornamelijk opgebouwd uit langsgevels met één woonlaag van rond 1900, langs de bestaande wegen, eerst voornamelijk aan de Coudorpseweg en Korte Weg. Langs de Schoondijksedijk kwam meer verspreide agrarische bebouwing tot stand. De éénzijdige lintbebouwing van woningen aan de Smitsweg stamt uit het midden van de jaren twintig.
Aan de Korte Weg was in 1907 de Gereformeerde Kerk met pastorie gebouwd. Ten noorden van de dorpskern liep de tramlijn. Hier bevindt zich nog het station Driewegen/Ovezande met weegbrug.
Tegenwoordig is men bezig met de bouw van een nieuwbouwwijkje aan de noordzijde van de Paulushoekseweg.

5.2.9 's-Gravenpolder

's-Gravenpolder is een langgerekt dorp dat ontstaan is langs een opsplitsing van wegen aan de oevers van de Zwake (afb. 7 + 27).
Rond 1865 was er bebouwing bij de oude Hervormde Kerk aan de Bosseweide, 's-Gravenstraat en verspreide bebouwing aan de Langeweg en Provincialeweg. De begraafplaats bevond zich vanaf ca. 1850 niet meer rond de kerk, maar ten zuidoosten van de dorpskern (afb. 19).
Aan de Molendijk werd in 1876 de oude molen op de dijk vervangen door een nieuwe, wat verder van de dijk.
In 1875-'76 was de openbare lagere school gebouwd aan de Bosseweide (vernield in 1944). In dezelfde tijd kwam een grote notariswoning met kantoor tot stand aan de Raadhuisstraat (vernield in 1944).
Uitbreiding van de dorpskom ontstond door verlenging en verdichting van bestaande wegen.
In de tweede helft van de jaren twintig werd de bebouwing aan de Raadhuisstraat uitgebreid. In 1927 kwam hier het nieuwe Raadhuis.
Aan het begin van deze eeuw was het Nazareth ontstaan, dat in 1930 aan één zijde voor meer dan de helft was bebouwd met voornamelijk zeer eenvoudige arbeiderswoningen.
Ten zuidwesten van de dorpskern, bij de Provincialeweg, ontstond rond 1900 bij de Kadam een uitbreiding van de bebouwing.
Aan de oostzijde van de Goese Straatweg kwam rond 1930 typische uitvalswegbebouwing tot stand, in de vorm van luxere vrijstaande woningen.
In de Tweede Wereldoorlog is in het dorp, voornamelijk in de omgeving van de Bosseweide, veel schade aangericht.
Hierbij werden ondermeer de oude school en de notariswoning vernield.
Het dorp heeft tegenwoordig verschillende nieuwbouwwijken.

5.2.10 's-Heerenhoek

Na bedijking van de Borsselepolder in de 17e eeuw, ontstond het dorp aan de voet van de T-kruising van twee dijken. Het kreeg een rechthoekige stratenaanleg (afb. 7, 20 + 27).

In 1796 werd aan de andere kant van de dijk de eerste katholieke kerk gebouwd. 's-Heerenhoek werd het katholieke centrum van de streek. In 1874 werd de nieuwe kerk gebouwd, omdat de oude te klein was geworden. Naast de kerk kwam een zusterklooster met meisjesschool (afgebroken). Bij de kerk was ook de katholieke begraafplaats. Een nieuwe algemene begraafplaats werd in 1876 buiten het dorp (ten noorden) aangelegd. Deze werd in 1935 gesloten.
Er zijn in 's-Heerenhoek steeds veel herbergen en winkels geweest. Eén van de oorzaken hiervan was dat het kerkelijk territorium zowel van de hervormde gemeente als van de katholieke parochie veel groter was dan het grondgebied van de burgerlijke gemeente, waardoor veel inwoners van naburige plaatsen op 's-Heerenhoek waren georiënteerd.
Rond 1885 waren er 14 herbergen en tapperijen op een bevolking van nog geen 1000 personen. Ook thans is de horeca nog steeds een florerende bedrijfstak.
Uitbreidingen van de dorpskern kwamen tot stand op en aan de bestaande dijken en wegen die langs het dorp lopen. Tussen 1915 en 1920 werd een deel van de Werrilaan met losstaande woonhuizen en de openbare lagere school bebouwd. Hier woonden de dokter, burgemeester en het hoofd van de school.
Aanleg van nieuwe straten dateert pas van na 1945. Sinds 1959 is er flinke uitgebreid in oostelijke richting, terwijl men in 1980 begonnen is met het vernieuwen en uitbreiden van de oude dorpskom. De plaats waar de oude hervormde kerk stond is nu met woningen bebouwd. Deze kerk heeft een nieuwe locatie gevonden in het Openluchtmuseum in Arnhem.

5.2.11 Heinkenszand

Heinkenszand is een wegdorp dat ontstaan is op de plaats van een gedeeltelijk afgegraven binnendijk (afb. 8 + 28). De bebouwde kom van het dorp vormde in de tweede helft van de 19e eeuw een 1½ km lange straat. Het polderdorp breidde zich uit naar het noorden en zuiden.
Rond 1866 was de Dorpsstraat ten oosten van de Hervormde Kerk (1844) voornamelijk aan twee zijden met woningen bebouwd. Naar het westen toe was vooral de noordzijde bebouwd (afb. 21).
Op het terrein van het voormalige ridderhof Barbistein werden in een parkachtige omgeving de katholieke kerk (1864), -pastorie, -school en meesterswoning, op enige afstand van de weg, gebouwd (ten noorden van de Dorpsstraat).
Het landgoed Landlust bevond zich ten zuiden van de Dorpsstraat.
Buiten het dorp bevond zich een begraafplaats.
In 1850-'51 waren op enige afstand van de lange bebouwde weg twee korenmolens gebouwd.
Vanaf het eind van de 19e eeuw ontstond er lintbebouwing aan het Clara's pad, die vooral bestond uit losstaande woningen en boerderijtjes (woonhuis en schuur aaneen). Vooral aan het begin van deze weg zijn de panden vaak niet in de rooilijn geplaatst, maar wat rommelig ten opzichte van elkaar. Aan het begin van de 20-ste eeuw werden hier de Christelijke School met meesterswoning, de Gereformeerde Kerk en notariswoning Villa Jacoba gebouwd.

De bebouwing aan de Dorpsstraat verlengde en verdichtte zich. Bij de Hervormde Kerk kwam de openbare lagere school (gesloopt 1972) en het gemeentehuisje (nu 2 woningen), dat in 1936 verhuisde naar het pand ertegenover (1974 afgebroken).
Aan de Kerklaan (vroeger Kerkpad) werd in de eerste helft van deze eeuw een nieuwe begraafplaats aangelegd.
In 1927 werd langs het dorp de lokaalspoorlijn aangelegd. Bij het station (vernield) ontstond enige bedrijvigheid.
In de bebouwde kom kwam in 1930 het bedrijf voor landbouwwerktuigen van de Firma Cappon tot stand. Er werd een grote loods gebouwd.
Rond het dorp zijn verschillende nieuwbouwwijken tot stand gekomen.

5.2.12 Kwadendamme

Kwadendamme is een dijkdorpje (afb. 9, 14 + 28), dat lange tijd slechts een gehucht is gebleven. Het werd pas belangrijker na de stichting van de katholieke kerk in 1801, waardoor het het katholieke centrum van de streek werd. Ook inwoners uit omliggende dorpen gingen in Kwadendamme naar de kerk. Vlak bij de kerk kwamen twee "kerkepadjes" (voetpad) uit, één uit Baarland/Oudelande en één uit Nisse/Ovezande.
In de eerste helft van de 19e eeuw kwamen er meer voorzieningen (ambachten, winkels, herbergen), die met name gelokaliseerd werden op het kruispunt De Koningstraat/Johan Frisostraat.
In 1874 was bij de kerk een school gebouwd (afgebroken). In 1902 werd de oude katholieke kerk vervangen door een neo-gotische kruiskerk met westtoren (architect P.J. van Genk, ramen van J. Nicolas 1925-'27). In 1897 was al een nieuwe pastorie gebouwd. Tegenover de kerk werd in 1916 een nieuwe school gebouwd, later meisjesschool met "kloosterwoning". Een jongensschool verrees in 1929 schuin achter de kerk (tegenwoordig door een voetbalclub in gebruik).
Aan de tegenwoordige J. Frisostraat en Bonefaciusstraat werden in 1910-'20 woningen gebouwd.
De De Koningstraat heeft een bebouwing die uit diverse perioden dateert en waaraan veel gewijzigd is.
Ten oosten van deze straat bevindt zich nieuwbouw.

5.2.13 Lewedorp

Lewedorp is het jongste dorp in de gemeente Borsele (afb. 9 + 29).
De oorsprong ervan ligt bij een groepje huizen dat in de 18e eeuw bij het veer over het Sloe (waterweg tussen Walcheren en Zuid-Beveland) werd gebouwd en Noord-Kraaijert genoemd werd.
In 1871 werd het Sloe afgedamd en de spoorlijn aangelegd. Er kwam bij Noord-Kraaijert een station (1938 opgeheven voor personenvervoer, tegenwoordig Gemeente Goes). Aan deze werken dankte het gehucht zijn opkomst (afb. 22).
Ten zuiden van de spoorlijn ontwikkelde zich het gehucht, dat uit zou groeien tot een kerkdorp.
De Postweg, die door het gehucht liep, werd verlegd, waardoor de kruising van de tegenwoordige Burgemeester Lewestraat-Postweg ontstond, waaromheen zich het dorp ontwikkelde.
In de jaren twintig werden de katholieke kerk met pastorie en begraafplaats en twee scholen gesticht.

Sinds 1929 heet de kern Lewedorp, naar de toenmalige burgemeester van 's-Heer Arendskerke, jhr. Lewe van Nijenstein.
Na de inventarisatieperiode breidde het dorp zich naar het noorden uit.

5.2.14 Nieuwdorp

Nieuwdorp is in 1642 ontstaan na bedijking van de West-Kraaijertpolder. Het werd gesticht tegen de bocht in de dijk, waar een groot dorpsplein werd aangelegd waaraan de nieuwe bewoners hun huizen konden bouwen (afb. 10, 22 + 29). Pas in 1821 werd de school en in 1841 de Gereformeerde Kerk gebouwd.
Rond 1865 bestond het dorp uit de Ring, Citadel en de wegen op of langs de dijk. De begraafplaats bevond zich vanaf 1845 buiten het dorp. De bebouwing aan de Ring draagt het karakter van rond 1900, met langsgevels die uit één woonlaag bestaan.
Aan de Lewedijk werd in 1901 de christelijke lagere school met meesterswoning gebouwd.
Aan de weg naar de haven (westen) ontstond rond 1900 sporadisch enige bebouwing. In de jaren twintig werden aan de noordzijde van deze weg veel vrijstaande woningen gesticht. Iets verder buiten de dorpskern, richting haven, ontstond een vrij aaneengesloten reeks woningen, langs gevels met één woonlaag, met daartussen boerderijtjes (woonhuis en schuur aaneen).
Aan de Hertenweg kwam vanaf het einde van de vorige eeuw ook agrarische bebouwing tot stand.
In 1918 werd in een boomgaard aan de voet van de dijk de Hervormde Kerk met pastorie gebouwd. Deze werd het centrum voor de hervormde gemeente in het gebied rond Nieuwdorp en 's-Heerenhoek.
Kleine boerderijen die verspreid rond de kern liggen, zijn medebepalend voor het agrarisch karakter van het dorp.
De nieuwbouw concentreert zich voornamelijk ten oosten van de Hertenweg.

5.2.15 Ovezande

Ovezande is een dijkdorp dat zich ontwikkeld heeft langs wat eens de westelijke zeedijk van het eiland Ovezande was (afb. 10 + 29).
Rond 1865 was de dorpskern beperkt tot bebouwing aan het Kerkplein en de Hoofdstraat (afb. 23).
Omstreeks 1860 was er een katholieke kerk (ca. 1906 vergroot) met kostershuis en bewaarschool gesticht (twee laatste gebouwen afgebroken). In 1860 werd ook de katholieke begraafplaats ingewijd en tien jaar later werd de pastorie gebouwd. Dit katholieke complex werd in 1912/'13 uitgebreid met de Sint Aloysiusschool met meesterswoning.
Het dorp werd uitgebreid door verdichting en verlenging van de bebouwing langs de bestaande wegen. Aan de Dreef kwam vanaf 1890 bebouwing tot stand. Hier werd aan de oostzijde een aaneengesloten rij woningen gebouwd, voornamelijk bestaande uit lijstgevels. De westzijde van deze straat kreeg in de jaren twintig en dertig een van de oostzijde afwijkende bebouwing: voornamelijk vrijstaande woningen met zowel langs- als dwarsgevels. Aan het begin van deze eeuw werd aan de Nieuwstraat, terugliggend van de rooilijn, de Nederlands Hervormde pastorie gebouwd.

Het agrarische karakter van het dorp wordt benadrukt doordat zich aan de rand van de dorpskern boerderijen bevinden.
Ten zuidwesten van de dorpskern liep de tramlijn. Hier bevindt zich nog het station Driewegen/Ovezande met weegbrug.

5.2.16 Gehuchten, buurtschappen en Wüstungen

In de gemeente Borsele bevinden zich drie zogenaamde Wüstungen: een nederzetting die momenteel nog uit enkele huizen en/of bedrijven bestaat, maar vroeger in bijna alle gevallen een grotere omvang heeft gekend. Belangrijk element van een Wüstung is een kerkhof en/of vliedberg. Baarsdorp, Bakendorp en Sinoutskerke kunnen tot dit nederzettingstype worden gerekend. In Baarsdorp (afb. 13), ooit een dorp, werden in 1880 de toren en kerk afgebroken. In Sinoutskerke (afb. 13), van oorsprong een ringdorp, verdween in 1906 de kerk en toren. Bakendorp (afb. 11 + 24) was het haventje van Baarland. Het grootste deel is verdwenen in de Westerschelde.
Rijkebuurt, 't Vlaandertje en Het Oudeland zijn van vóór de inventarisatieperiode.
Knaphof is een gehucht dat aan de voet van een dijk is ontstaan.
De gehuchten Graszode en Langeweegje zijn beide in de inventarisatieperiode ontstaan. In Graszode bevonden zich woonhuizen en enige agrarische bebouwing.
Langeweegje ligt langs de Lange Weg tussen Kwadendamme en 's-Gravenpolder. Hier ontstond lintbebouwing en verspreide bebouwing.

5.2.17 Buitengebied

Het buitengebied van de gemeente Borsele is een typisch agrarisch gebied. De verspreide bebouwing komt voornamelijk in de vorm van incidentele, dan wel in de vorm van een concentratie van een aantal boerderijcomplexen voor.
In de Poel, dat vroeger veel met wateroverlast te kampen had, concentreert de bebouwing zich op de hogere delen.
Grotere boerderijen met woonhuis en schuur los van elkaar, komen voornamelijk in de grote nieuwlandpolders voor.
Opvallend in een groot deel van het gebied zijn de vrij rijk gedecoreerde boerderij-woningen (vermoedelijk samenhangend met het katholieke streekkarakter).
Verspreid in het gebied bevinden zich een 10-tal begraafplaatsen, die in de tweede helft van de vorige eeuw of in het begin van deze eeuw buiten de bebouwde kom van de dorpen werden aangelegd.
Langs de oude tramlijn bevinden zich nog een 10-tal stationsgebouwtjes, alle van hetzelfde type en gebouwd rond 1927.
In het zuid-westen van het gebied bevindt zich een groot industrieterrein, behorende bij het industrie- en haven gebied "Vlissingen-Oost".

LITERATUURLIJST

A. de Boo, Kwadendamme in oude ansichten, Zaltbommel 1974

A. de Boo, Van Quaden Damme tot Kwadendamme.

Bestemmingsplan "Buitengebied" in de gemeente Borsele, door architectenbureau Rothuizen & 't Hooft B.V. Goes, 1980

Dorpsgezicht Borssele, Borssele, gemeente Borsele, Toelichting op het voorstel tot aanwijzing van Borssele als beschermd dorpsgezicht, door RDMZ, 1982

Dorpsgezicht Nisse, Nisse, gemeente Borsele, Toelichting op het besluit tot aanwijzing van Nisse als beschermd dorpsgezicht, door RDMZ, 1986

Encyclopedie van Zeeland, 3 delen, Middelburg

L. Evertse, Baarland en Oudelande in oude ansichten, Zaltbommel 1975

Gids voor Zuid- en Noord-Beveland, uitgave van de vereeniging tot bevordering van Vreemdelingenverkeer in Zuid- en Noord-Beveland, Goes (1920).

P.A. Harthoorn, Baarsdorp-Heerlijkheid, Poeldorp, Monument, De geschiedenis van een gehucht in de gemeente Borsele, Canterbury/Goes, 1986

F.H. de Klerk, G. van der Wal, De geschiedenis van de arbeidersbeweging in Heinkenszand over de jaren 1870-1940, Historisch Jaarboek voor Zuid- en Noord-Beveland, 1983 no. 9, p 73-101

J.A. Mol, De meestoof "In de Vlugt" te Nisse, 1860-1893, Historisch Jaarboek van Zuid- en Noord-Beveland, 1982 no. 8, p58-81

P. Kopmels, Het ontstaan van het dorp 's-Gravenpolder (± 1325) en de geschiedenis van de kerk gewijd aan Sint Maarten, 's-Gravenpolder (1986)

Kunstreisboek voor Nederland-Zeeland, Weesp 1985[8]

J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866)

Landlust, door Stichting het Zeeuwse Landschap, Heinkenszand 1980

J.C. de Bruin, De tramlijnen op Zuid-Beveland, Op de Rails 1976 (jrg. 44) nr 3, p. 51-59

C.P. Pols, Ovezande in oude ansichten, Zaltbommel 1974

Provinciale almanak voor Zeeland 87/89, in opdracht van het provinciaal bestuur samengesteld door het bureau voorlichting der provincie, Middelburg 1986

P.S.G. Raas, 's-Heerenhoek in oude ansichten, Zalbommel 1974

P.S.G. Raas, De kerk van de Nederlandse Hervormde gemeente te 's-Heerenhoek 1672-1985, Goes (1988)

J. de Ruiter, Borsele in oude ansichten, Zaltbommel 1975

J. de Ruiter, De geschiedenis van Ellewoutsdijk, Heinkenszand 1988

J. de Ruiter, De geschiedenis van Nisse, Heinkenszand 1987

J. de Ruiter, Heinkenszand in oude ansichten, Zaltbommel 1974

J. de Ruiter, Lewedorp in oude ansichten, Zaltbommel 1979

J. de Ruiter, Nieuwdorp in oud ansichten, Zaltbommel 1976

J. de Ruiter, Nisse en 's-Heer Abtskerke in oude ansichten, Zaltbommel 1976

J. de Ruiter, Voor generaties gebouwd, (Vlissingen, 1983)

A. de Smit, De Burgerlijke en Kerkelijke Geschiedenis van 's-Heer Arendskerke, Tweede deel - De Laatste Eeuwen, z.p. 1959

A. Steegh, Monumentenatlas van Nederland: 1100 Historische Nederzettingen in kaart, Zutphen 1985[2]

"De Heuvel", voormalige pastorie der N.H. Gemeente te Nisse, 't Telmerk 1987 (jrg.7) nr. 3, p. 7-11

Lijkenhuisjes in de gemeente Borsele, 't Telmerk 1987 (jrg. 7) nr. 1, p. 3-7

J. Walrave, 's-Gravenpolder in oude ansichten, Zalbommel 1974

J. Walrave, 's-Gravenpolder in oude ansichten, deel 2, Zaltbommel 1982

M.H. Wilderom, Tussen Afsluitdammen en Deltadijken, III, Midden-Zeeland (Walcheren en Zuid-Beveland), Middelburg 1968

C. v. Winkelen, Driewegen en Ellewoutsdijk in oude ansichten, Zaltbommel 1976

C. v. Winkelen, Ellewoutsdijk en Driewegen in oud ansichten, Zaltbommel 1976

C. v. Winkelen, Hoedekenskerke in oude ansichten, Zaltbommel 1976

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-095	0001481	Borsele	Diversen		
ZL-BO-259	0001659	Borsele	Buitengebied	Baandijk	13
ZL-BO-243	0001644	Borsele	Buitengebied	Beeldhoeveweg	12
ZL-BO-073	0001449	Borsele	's-Heerenhoek	Benedenstraat	3
ZL-BO-251	0001651	Borsele	Buitengebied	Boerendijk	3
ZL-BO-149	0001545	Borsele	Kwadendamme	Bonifaciusstraat	1,3
ZL-BO-205	0001606	Borsele	Borssele	Borsselse dijk	2 (v.h)
ZL-BO-206	0001607	Borsele	Borssele	Borsselse dijk	2 (v.h.)
ZL-BO-239	0001640	Borsele	Buitengebied	Borsselse dijk	54
ZL-BO-272	0001672	Borsele	Buitengebied	Brilletjesdijk	3
ZL-BO-006	0001374	Borsele	Lewedorp	Burg. Lewestr./Postweg/Parallelweg	
ZL-BO-003	0001371	Borsele	Lewedorp	Burg. Lewestraat	11,13
ZL-BO-226	0001627	Borsele	Buitengebied	Burg. Lewestraat	33
ZL-BO-075	0001451	Borsele	's-Heerenhoek	Burg. Timansweg	15
ZL-BO-134	0001525	Borsele	Oudelande	Burg. van Lierestraat/Lindestraat	
ZL-BO-132	0001523	Borsele	Oudelande	Burg. van Lierestraat	1
ZL-BO-133	0001524	Borsele	Oudelande	Burg. van Lierestraat	24
ZL-BO-004	0001372	Borsele	Lewedorp	Burg. Vermetstraat	
ZL-BO-005	0001373	Borsele	Lewedorp	Burg. Vermetstraat	2-8,1-7
ZL-BO-201	0001602	Borsele	Borssele	Catelijneweg	2,4,6,8,10,12,13
ZL-BO-200	0001601	Borsele	Borssele	Catelijneweg	9,11
ZL-BO-070	0001446	Borsele	Heinkenszand	Clara's Pad	
ZL-BO-067	0001443	Borsele	Heinkenszand	Clara's Pad	10
ZL-BO-068	0001444	Borsele	Heinkenszand	Clara's Pad	14,16,18
ZL-BO-053	0001430	Borsele	Heinkenszand	Clara's Pad	4
ZL-BO-069	0001445	Borsele	Heinkenszand	Clara's Pad	49 A,B,C,D
ZL-BO-052	0001429	Borsele	Heinkenszand	Clara's Pad	6
ZL-BO-088	0001464	Borsele	Heinkenszand	Clara's Pad	8
ZL-BO-031	0001407	Borsele	Nieuwdorp	Coudorp	13
ZL-BO-032	0001408	Borsele	Nieuwdorp	Coudorp	21
ZL-BO-033	0001409	Borsele	Nieuwdorp	Coudorp	23
ZL-BO-028	0001404	Borsele	Nieuwdorp	Coudorp	3
ZL-BO-109	0001496	Borsele	Driewegen	Coudorpseweg	10,14,16,18
ZL-BO-080	0001456	Borsele	's-Heerenhoek	Deken Holtkampstraat	5
ZL-BO-079	0001455	Borsele	's-Heerenhoek	Deken Holtkampstraat	9
ZL-BO-282	0001682	Borsele	Buitengebied	Delische weg	4
ZL-BO-261	0001661	Borsele	Buitengebied	Dierikweg	1,3
ZL-BO-142	0001536	Borsele	Oudelande	Doelstraat	
ZL-BO-163	0001559	Borsele	Nisse	Dorpsplein	

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-162	0001558	Borsele	Nisse	Dorpsplein	32,31
ZL-BO-284	0001684	Borsele	Nisse	Dorpsplein	37
ZL-BO-058	0001435	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	103,105
ZL-BO-051	0001428	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	11
ZL-BO-050	0001427	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	13
ZL-BO-049	0001426	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	26
ZL-BO-065	0001441	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	32
ZL-BO-144	0001538	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	42
ZL-BO-120	0001508	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	48
ZL-BO-054	0001431	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	67,69
ZL-BO-048	0001425	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	71
ZL-BO-055	0001432	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	84
ZL-BO-056	0001433	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	86
ZL-BO-059	0001436	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	88
ZL-BO-060	0001437	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	90
ZL-BO-057	0001434	Borsele	Heinkenszand	Dorpsstraat	99
ZL-BO-022	0001398	Borsele	Ovezande	Dreef	2-16,1-19
ZL-BO-093	0001469	Borsele	Buitengebied	Everingsebinnendijk	2
ZL-BO-092	0001468	Borsele	Buitengebied	Everingsebinnendijk	4
ZL-BO-159	0001555	Borsele	Nisse	Gerbernesseweg	17
ZL-BO-164	0001560	Borsele	Nisse	Gerbernesseweg	5,7
ZL-BO-174-A	0001570	Borsele	's-Gravenpolder	Goesestraatweg	2-18
ZL-BO-174-B	0001571	Borsele	's-Gravenpolder	Goesestraatweg	22
ZL-BO-174-C	0001572	Borsele	's-Gravenpolder	Goesestraatweg	24,26,28
ZL-BO-174-E	0001574	Borsele	's-Gravenpolder	Goesestraatweg	32
ZL-BO-174-D	0001573	Borsele	's-Gravenpolder	Goesestraatweg	34
ZL-BO-278	0001678	Borsele	Buitengebied	Goesestraatweg	44
ZL-BO-096	0001482	Borsele	Buitengebied	Grindweg	21
ZL-BO-277	0001677	Borsele	Buitengebied	Groeweg	1
ZL-BO-042	0001418	Borsele	Nieuwdorp	Havenweg - noordzijde	3-41
ZL-BO-040	0001416	Borsele	Nieuwdorp	Havenweg - zuidzijde	16
ZL-BO-041	0001417	Borsele	Nieuwdorp	Havenweg - zuidzijde	18
ZL-BO-043	0001419	Borsele	Nieuwdorp	Havenweg	4
ZL-BO-044	0001420	Borsele	Nieuwdorp	Havenweg	52-78
ZL-BO-074	0001450	Borsele	's-Heerenhoek	Heerenstraat	17,19,21
ZL-BO-241	0001642	Borsele	Buitengebied	Heinkenszandseweg	10
ZL-BO-254	0001654	Borsele	Buitengebied	Heinkenszandseweg	44
ZL-BO-130	0001521	Borsele	Buitengebied	Hellenburgstraat	
ZL-BO-046	0001422	Borsele	Nieuwdorp	Hertenweg	18-26
ZL-BO-234	0001635	Borsele	Buitengebied	Hertenweg	5

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-045	0001421	Borsele	Nieuwdorp	Hertenweg	7?
ZL-BO-061	0001438	Borsele	Heinkenszand	Het Dijkje	5
ZL-BO-256	0001656	Borsele	Buitengebied	Hollestelleweg	2
ZL-BO-257	0001657	Borsele	Buitengebied	Hollestelleweg/Vreelandsedijk/Lagew	8/ /8,9/7,9/
ZL-BO-025	0001401	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat	10,12
ZL-BO-023	0001399	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat	42
ZL-BO-019	0001395	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat	43
ZL-BO-020	0001396	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat	49
ZL-BO-016	0001392	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat	56
ZL-BO-021	0001397	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat	58,60
ZL-BO-027	0001403	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat	89,91
ZL-BO-026	0001402	Borsele	Ovezande	Hoofdstraat/Oud Ovezandseweg	
ZL-BO-094	0001470	Borsele	Buitengebied	Hooglandse dijk	2
ZL-BO-281	0001681	Borsele	Buitengebied	Hugodijk	2
ZL-BO-095-H	0001478	Borsele	Baarland	Industrieweg	1
ZL-BO-011	0001387	Borsele	Ellewoutsdijk	Inlaagdijk van 1887	
ZL-BO-146	0001542	Borsele	Kwadendamme	Johan Frisostraat	18,20,22
ZL-BO-147	0001543	Borsele	Kwadendamme	Johan Frisostraat	24,26
ZL-BO-148	0001544	Borsele	Kwadendamme	Johan Frisostraat	28,30
ZL-BO-145-A	0001539	Borsele	Kwadendamme	Johan Frisostraat	5
ZL-BO-145-B	0001540	Borsele	Kwadendamme	Johan Frisostraat	5
ZL-BO-145-C	0001541	Borsele	Kwadendamme	Johan Frisostraat	7
ZL-BO-066	0001442	Borsele	Heinkenszand	Julianastraat	3-19
ZL-BO-215	0001616	Borsele	Buitengebied	Jurjaneweg	16
ZL-BO-218	0001619	Borsele	Buitengebied	Jurjaneweg	5
ZL-BO-095-D	0001473	Borsele	Buitengebied	Kaaiweg	13
ZL-BO-227	0001628	Borsele	Buitengebied	Kasteelweg	2
ZL-BO-230	0001631	Borsele	Buitengebied	Kasteelweg	3
ZL-BO-228	0001629	Borsele	Buitengebied	Kasteelweg	4
ZL-BO-229	0001630	Borsele	Buitengebied	Kasteelweg	4
ZL-BO-047-B	0001424	Borsele	Heinkenszand	Kerkdreef	4
ZL-BO-072	0001448	Borsele	Heinkenszand	Kerkdreef	5
ZL-BO-047-A	0001423	Borsele	Heinkenszand	Kerkdreef	6
ZL-BO-017	0001393	Borsele	Ovezande	Kerkplein	5
ZL-BO-155	0001551	Borsele	's-Heer Abtskerke	Kerkring	
ZL-BO-154	0001550	Borsele	's-Heer Abtskerke	Kerkring	3
ZL-BO-125	0001513	Borsele	Hoedekenskerke	Kerkstraat	38
ZL-BO-178-A	0001578	Borsele	's-Gravenpolder	Korenhalmdijk	9
ZL-BO-178-B	0001579	Borsele	's-Gravenpolder	Korenhalmdijk	9
ZL-BO-232	0001633	Borsele	Buitengebied	Korenweg	13

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-233	0001634	Borsele	Buitengebied	Korenweg	26
ZL-BO-217	0001618	Borsele	Buitengebied	Korte Noordweg	1
ZL-BO-216	0001617	Borsele	Buitengebied	Korte Noordweg	5
ZL-BO-219	0001620	Borsele	Buitengebied	Korte Zuidweg	30
ZL-BO-220	0001621	Borsele	Buitengebied	Korte Zuidweg	5
ZL-BO-097	0001483	Borsele	Driewegen	Korteweg	19,21
ZL-BO-098	0001484	Borsele	Driewegen	Korteweg	23
ZL-BO-100	0001486	Borsele	Driewegen	Korteweg	8
ZL-BO-099	0001485	Borsele	Driewegen	Korteweg	9,11,13,15
ZL-BO-071	0001447	Borsele	Heinkenszand	Kraaiendijk	4
ZL-BO-270	0001670	Borsele	Buitengebied	Kruiningenpolderweg	8
ZL-BO-264	0001664	Borsele	Buitengebied	Kruissewegje	1
ZL-BO-084	0001460	Borsele	's-Heerenhoek	Kuypersdijk	29
ZL-BO-271	0001671	Borsele	Buitengebied	Lage weg	4
ZL-BO-244	0001645	Borsele	Buitengebied	Lange Noordweg	2
ZL-BO-014	0001390	Borsele	Ellewoutsdijk	Lange Viele	18
ZL-BO-013	0001389	Borsele	Ellewoutsdijk	Lange Viele	46
ZL-BO-089	0001465	Borsele	Ellewoutsdijk	Lange Viele	5
ZL-BO-012	0001388	Borsele	Ellewoutsdijk	Lange Viele	52
ZL-BO-213	0001614	Borsele	Borssele	Lange Zuidweg	3
ZL-BO-095-I	0001479	Borsele	Langeweegje	Langeweegje	43
ZL-BO-186	0001587	Borsele	Buitengebied	Lenshoekdijk	17
ZL-BO-034	0001410	Borsele	Nieuwdorp	Lewedijk	11,13
ZL-BO-231	0001632	Borsele	Buitengebied	Lewedijk	43
ZL-BO-036	0001412	Borsele	Nieuwdorp	Lewedijk	7
ZL-BO-035	0001411	Borsele	Nieuwdorp	Lewedijk	7,9
ZL-BO-141	0001532	Borsele	Oudelande	Lindestraat	
ZL-BO-141-A	0001533	Borsele	Oudelande	Lindestraat	32,34
ZL-BO-140	0001531	Borsele	Oudelande	Lindestraat	42
ZL-BO-141-C	0001535	Borsele	Oudelande	Lindestraat	5
ZL-BO-141-B	0001534	Borsele	Oudelande	Lindestraat	7
ZL-BO-246	0001647	Borsele	Buitengebied	Maalweg	17
ZL-BO-081	0001457	Borsele	's-Heerenhoek	Molendijk	1,1b
ZL-BO-086	0001462	Borsele	's-Heerenhoek	Molendijk	31,33
ZL-BO-087	0001463	Borsele	's-Heerenhoek	Molendijk	42,46
ZL-BO-102	0001489	Borsele	's-Heerenhoek	Molendijk	47
ZL-BO-078	0001454	Borsele	's-Heerenhoek	Molendijk	5
ZL-BO-249	0001649	Borsele	Buitengebied	Molendijk	55
ZL-BO-242	0001643	Borsele	Buitengebied	Molendijk	86
ZL-BO-095-B	0001472	Borsele	Buitengebied	Molendijk	88

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-126	0001514	Borsele	Hoedekenskerke	Molenstraat	42-40, 38-36
ZL-BO-124	0001512	Borsele	Hoedekenskerke	Molenstraat	46
ZL-BO-208	0001609	Borsele	Borssele	Monsterweg	2
ZL-BO-211	0001613	Borsele	Borssele	Monsterweg	3 - 33
ZL-BO-209	0001610	Borsele	Borssele	Monsterweg	4
ZL-BO-210	0001611	Borsele	Borssele	Monsterweg	8,10
ZL-BO-172	0001568	Borsele	's-Gravenpolder	Nazareth	3-31
ZL-BO-150	0001546	Borsele	Buitengebied	Nieuwe Hoondertsedijk	6
ZL-BO-008	0001384	Borsele	Buitengebied	Nieuwe Kraayertsedijk	24
ZL-BO-128	0001516	Borsele	Hoedekenskerke	Nieuwe Veerweg	2
ZL-BO-127	0001515	Borsele	Hoedekenskerke	Nieuwe Veerweg	4
ZL-BO-116-B	0001504	Borsele	Baarland	Nieuweweg	1
ZL-BO-118	0001506	Borsele	Baarland	Nieuweweg	18-42,27-43
ZL-BO-121	0001509	Borsele	Baarland	Nieuweweg	25
ZL-BO-116-A	0001503	Borsele	Baarland	Nieuweweg	3
ZL-BO-263	0001663	Borsele	Buitengebied	Nieuweweg	47
ZL-BO-117	0001505	Borsele	Baarland	Nieuweweg	9
ZL-BO-268	0001668	Borsele	Buitengebied	Nieuwlandsedijk	2
ZL-BO-024	0001400	Borsele	Ovezande	Nieuwstraat	13
ZL-BO-018	0001394	Borsele	Ovezande	Nieuwstraat	2
ZL-BO-262	0001662	Borsele	Ovezande	Nieuwstraat	20
ZL-BO-266	0001666	Borsele	Buitengebied	Nisse zandweg	1
ZL-BO-269	0001669	Borsele	Buitengebied	Noldijk	2
ZL-BO-015	0001391	Borsele	Buitengebied	Noordpolderdijk	1
ZL-BO-187	0001588	Borsele	Borssele	Noordsingel	8-34
ZL-BO-188	0001589	Borsele	Borssele	Oostsingel	
ZL-BO-190	0001591	Borsele	Borssele	Oostsingel	12
ZL-BO-191	0001592	Borsele	Borssele	Oostsingel	14
ZL-BO-189	0001590	Borsele	Borssele	Oostsingel	3
ZL-BO-192	0001593	Borsele	Borssele	Oostsingel	34
ZL-BO-214	0001615	Borsele	Buitengebied	Ossenweg	5
ZL-BO-009	0001385	Borsele	Buitengebied	Oude Kraayertsedijk	14
ZL-BO-275	0001675	Borsele	Buitengebied	Oude polderdijk	1
ZL-BO-274	0001674	Borsele	Buitengebied	Oude Polderdijk	2
ZL-BO-224	0001625	Borsele	Buitengebied	Oude Veerweg	2,4,6
ZL-BO-223	0001624	Borsele	Buitengebied	Oude Veerweg	8
ZL-BO-255	0001655	Borsele	Buitengebied	Oude Zanddijk	12
ZL-BO-129-C	0001517	Borsele	Buitengebied-Heinken	Oude Zanddijk	3
ZL-BO-129-B	0001518	Borsele	Buitengebied-Heinken	Oude Zanddijk	3
ZL-BO-129-A	0001519	Borsele	Buitengebied-Heinken	Oude Zanddijk	3

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-260	0001660	Borsele	Buitengebied	Ovezandseweg	5
ZL-BO-165	0001561	Borsele	Nisse	Paul Krugerstraat	14,16,22
ZL-BO-166	0001562	Borsele	Nisse	Paul Krugerstraat	24
ZL-BO-253	0001653	Borsele	Buitengebied	Plattendijk	5
ZL-BO-198	0001599	Borsele	Borssele	Plein	28
ZL-BO-204	0001605	Borsele	Borssele	Plein	33
ZL-BO-195	0001596	Borsele	Borssele	Plein	5
ZL-BO-196	0001597	Borsele	Borssele	Plein	65
ZL-BO-193	0001594	Borsele	Borssele	Plein	66
ZL-BO-194	0001595	Borsele	Borssele	Plein	66
ZL-BO-156	0001552	Borsele	's-Heer Abtskerke	Poelweg	1
ZL-BO-157	0001553	Borsele	's-Heer Abtskerke	Poelweg	5,7
ZL-BO-095-J	0002154	Borsele	Buitengebied	Polderweg	
ZL-BO-153	0001549	Borsele	's-Heer Abtskerke	Polderweg	1
ZL-BO-152	0001548	Borsele	's-Heer Abtskerke	Polderweg	6
ZL-BO-007-A	0001376	Borsele	Lewedorp	Postweg	21,23
ZL-BO-007	0001375	Borsele	Lewedorp	Postweg	21-33
ZL-BO-225	0001626	Borsele	Buitengebied	Postweg	39
ZL-BO-076	0001452	Borsele	's-Heerenhoek	Pr. Hendrikstraat	28
ZL-BO-077	0001453	Borsele	's-Heerenhoek	Pr. Hendrikstraat	6,8,10
ZL-BO-182	0001583	Borsele	's-Gravenpolder	Provinciale weg	10
ZL-BO-180	0001581	Borsele	's-Gravenpolder	Provinciale weg	21
ZL-BO-181	0001582	Borsele	's-Gravenpolder	Provinciale weg	25
ZL-BO-179	0001580	Borsele	's-Gravenpolder	Provinciale weg	9
ZL-BO-167	0001563	Borsele	's-Gravenpolder	Raadhuisstraat	13
ZL-BO-169	0001565	Borsele	's-Gravenpolder	Raadhuisstraat	2,4
ZL-BO-168	0001564	Borsele	's-Gravenpolder	Raadhuisstraat	31,33
ZL-BO-037	0001413	Borsele	Nieuwdorp	Ring	
ZL-BO-038	0001414	Borsele	Nieuwdorp	Ring	17
ZL-BO-029	0001405	Borsele	Nieuwdorp	Ring	2
ZL-BO-039	0001415	Borsele	Nieuwdorp	Ring	29,31,35
ZL-BO-030	0001406	Borsele	Nieuwdorp	Ring	79
ZL-BO-238	0001639	Borsele	Buitengebied	Roverweg	1
ZL-BO-247	0001751	Borsele	Buitengebied	Roverweg	1
ZL-BO-237	0001638	Borsele	Buitengebied	Roverweg	2
ZL-BO-095-K	0001480	Borsele	Buitengebied	Ruilverkavelingsweg	28
ZL-BO-151	0001547	Borsele	Buitengebied	's-Gravenpolderse straat	31
ZL-BO-258	0001658	Borsele	Buitengebied	's-Heerenhoeksedijk	54
ZL-BO-177	0001577	Borsele	's-Gravenpolder	's-Gravenstraat	1
ZL-BO-176	0001576	Borsele	's-Gravenpolder	's-Gravenstraat	3

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-171	0001567	Borsele	's-Gravenpolder	's-Gravenstraat	30
ZL-BO-173	0001569	Borsele	's-Gravenpolder	's-Gravenstraat	44
ZL-BO-170	0001566	Borsele	's-Gravenpolder	's-Gravenstraat	47
ZL-BO-175	0001575	Borsele	's-Gravenpolder	's-Gravenstraat	tot 73
ZL-BO-222	0001623	Borsele	Buitengebied	's-Heerenhoeksedijk	27
ZL-BO-122	0001510	Borsele	Baarland	Schansstraat/Nieuweweg	/2,1/
ZL-BO-236	0001637	Borsele	Buitengebied	Schippersweg	1
ZL-BO-183	0001584	Borsele	's-Gravenpolder	Schoorkenszandweg	8
ZL-BO-184	0001585	Borsele	's-Gravenpolder	Schoorkenszandweg / Kadam	85-17
ZL-BO-185	0001586	Borsele	's-Gravenpolder	Schuitweg	2
ZL-BO-158	0001554	Borsele	Sinoutskerke	Sinoutskerke	1
ZL-BO-095-C	0001471	Borsele	Buitengebied	Sloeweg	2
ZL-BO-123	0001511	Borsele	Baarland	Slotstraat	1
ZL-BO-114	0001501	Borsele	Baarland	Slotstraat	2
ZL-BO-113	0001500	Borsele	Baarland	Slotstraat	2,4,10,12,14,20
ZL-BO-112	0001499	Borsele	Baarland	Slotstraat	23
ZL-BO-119	0001507	Borsele	Baarland	Slotstraat	31
ZL-BO-111	0001498	Borsele	Baarland	Slotstraat	6
ZL-BO-001	0001369	Borsele	Buitengebied	Sluisweg	1
ZL-BO-101	0001488	Borsele	Driewegen	Smitsweg	4,6,8,10,12,14,16,18,24
ZL-BO-101-A	0001487	Borsele	Driewegen	Smitsweg	24
ZL-BO-103	0001490	Borsele	Driewegen	Smitsweg	5
ZL-BO-095-G	0001477	Borsele	Oudelande	Stationsstraat	8
ZL-BO-063	0001440	Borsele	Heinkenszand	Stationsweg	13
ZL-BO-095-A	0001474	Borsele	Heinkenszand	Stationsweg	9
ZL-BO-252	0001652	Borsele	Buitengebied	Stelleweg	6
ZL-BO-273	0001673	Borsele	Buitengebied	Stelsedijk	4
ZL-BO-062	0001439	Borsele	Heinkenszand	Stene Vate	9
ZL-BO-235	0001636	Borsele	Buitengebied	Stoofweg	1
ZL-BO-280	0001680	Borsele	Buitengebied	Stoofweg	10
ZL-BO-240	0001641	Borsele	Buitengebied	Stoofweg	24
ZL-BO-279	0001679	Borsele	Buitengebied	Stoofweg	5
ZL-BO-002	0001370	Borsele	Buitengebied	Toldijk	6
ZL-BO-161	0001557	Borsele	Nisse	Van de Poest Clementstraat	4
ZL-BO-267	0001667	Borsele	Buitengebied	Van de Poest Clementstraat	5
ZL-BO-160	0001556	Borsele	Nisse	Van de Poest Clementstraat	7
ZL-BO-091	0001467	Borsele	Ellewoutsdijk	van Hattumstraat	18
ZL-BO-107	0001494	Borsele	Driewegen	Van Tilburghstraat	18,20
ZL-BO-104	0001491	Borsele	Driewegen	Van Tilburghstraat	2
ZL-BO-108	0001495	Borsele	Driewegen	Van Tilburghstraat	30

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-BO-106	0001493	Borsele	Driewegen	Van Tilburghstraat	31
ZL-BO-105	0001492	Borsele	Driewegen	Van Tilburghstraat	39
ZL-BO-245	0001646	Borsele	Buitengebied	Veldzichtweg	4
ZL-BO-095-F	0001476	Borsele	Buitengebied	Vissersdijk	1
ZL-BO-250	0001650	Borsele	Buitengebied	Vleugelhofweg	1
ZL-BO-248	0001648	Borsele	Buitengebied	Vleugelhofweg	4
ZL-BO-283	0001683	Borsele	Hoedekenskerke	Waardweg	
ZL-BO-082	0001458	Borsele	's-Heerenhoek	Werrilaan	11
ZL-BO-083	0001459	Borsele	's-Heerenhoek	Werrilaan	19,21,23
ZL-BO-085	0001461	Borsele	's-Heerenhoek	Werrilaan	6
ZL-BO-221	0001622	Borsele	Buitengebied	Westeindse dijk	4
ZL-BO-265	0001665	Borsele	Buitengebied	Westhofse zandweg	2
ZL-BO-199	0001600	Borsele	Borssele	Westsingel	23
ZL-BO-202	0001603	Borsele	Borssele	Westsingel	24
ZL-BO-197	0001598	Borsele	Borssele	Weststraat	21
ZL-BO-143	0001537	Borsele	Oudelande	Wildmanshoekseweg	6
ZL-BO-138	0001529	Borsele	Oudelande	Wilhelminastraat	18-28,35,37,39
ZL-BO-135	0001526	Borsele	Oudelande	Wilhelminastraat	2
ZL-BO-137	0001528	Borsele	Oudelande	Wilhelminastraat	27
ZL-BO-139	0001530	Borsele	Oudelande	Wilhelminastraat	37
ZL-BO-136	0001527	Borsele	Oudelande	Wilhelminastraat	8
ZL-BO-095-E	0001475	Borsele	Buitengebied	Wolfhoekseweg	1
ZL-BO-129	0001520	Borsele	Buitengebied-Heinken	Zanddijk	3
ZL-BO-207	0001608	Borsele	Buitengebied	Zeedijk	16
ZL-BO-212	0001612	Borsele	Buitengebied	Zeedijk	22
ZL-BO-110	0001497	Borsele	Buitengebied	Zeedijk / Staartsenol	
ZL-BO-010	0001386	Borsele	Buitengebied	Zeedijk van de Jacobpolder	
ZL-BO-090	0001466	Borsele	Ellewoutsdijk	Zomerstraat	24
ZL-BO-115	0001502	Borsele	Baarland	Zuidelijke Achterweg	
ZL-BO-131	0001522	Borsele	Buitengebied	Zuidpolderdijk	4
ZL-BO-203	0001604	Borsele	Borssele	Zuidstraat	6
ZL-BO-276	0001676	Borsele	Nisse	Zuidweg	8

AFBEELDINGEN

1. Gemeente Borsele, 1989.
2. Bodemkaart.
2a. Legenda bodemkaart.
3. Baarland, Ellewoutsdijk, 1989.
4. 's-Heer Abtskerke, Hoedekenskerke, 1989.
5. Nisse, Oudelande, 1989.
6. Borssele, Driewegen, 1989.
7. 's-Gravenpolder, 's-Heerenhoek, 1989.
8. Heinkenszand, 1989.
9. Kwadendamme, Lewedorp, 1989.
10. Nieuwdorp, Ovezande, 1989.
11. Gemeente Baarland, 1865, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
12. Gemeente Ellewoutsdijk, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
13. Gemeente 's-Heer Abtskerke, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
14. Gemeente Hoedekenskerke, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
15. Gemeente Nisse, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
16. Gemeente Oudelande, 1865, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
17. Gemeente Borssele, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
18. Gemeente Driewegen, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
19. Gemeente 's-Gravenpolder, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
20. Gemeente 's-Heerenhoek, 1865, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
21. Gemeente Heinkenszand, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
22. Gemeente 's-Heer Arendskerke, 1866, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).
23. Gemeente Ovezande, 1865/'66, uit:
J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866).

24. Baarland, Ellewoutsdijk, 's-Heer Abtskerke, topografische kaart ca. 1936-1946.
25. Hoedekenskerke, Oudelande, Nisse, topografische kaart ca. 1936-1946.
26. Borssele, Driewegen, topografische kaart ca. 1936-1946.
27. 's-Gravenpolder, 's-Heerenhoek, topografische kaart ca. 1936-1946.
28. Heinkenszand, Kwadendamme, topografische kaart ca. 1936-1946.
29. Lewedorp, Nieuwdorp, Ovezande, topografische kaart ca. 1936-1946.

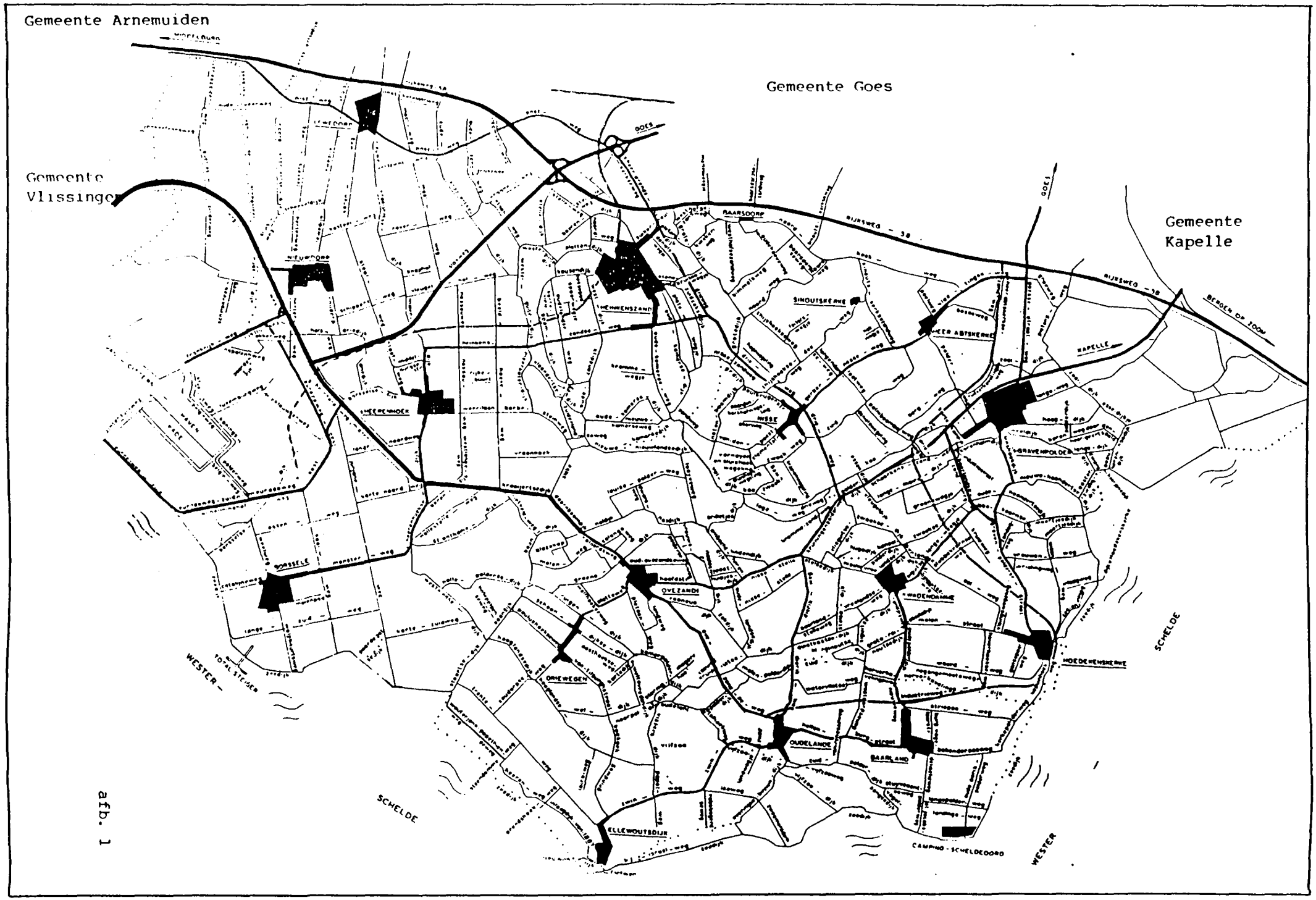
Gemeente Arnemuiden
Gemeente Goes
Gemeente Vlissingen
Gemeente Kapelle
RAAMSDONK
SINOUTSKERKE
HEER ABTSKERKE
HEERENHOEK
NISSE
GRAVENPOLDER
BORSSELE
OVEZANDE
HOEDEKENSKERKE
ONKWEGEN
OUDELANDE
BAARLAND
ELLEWOUTSDIJK
CAMPING - SCHELDEOORD
SCHELDE
WESTER
BERGEN OP ZOOM
KAPELLE
GOES

afb. 1

Bodemkaart

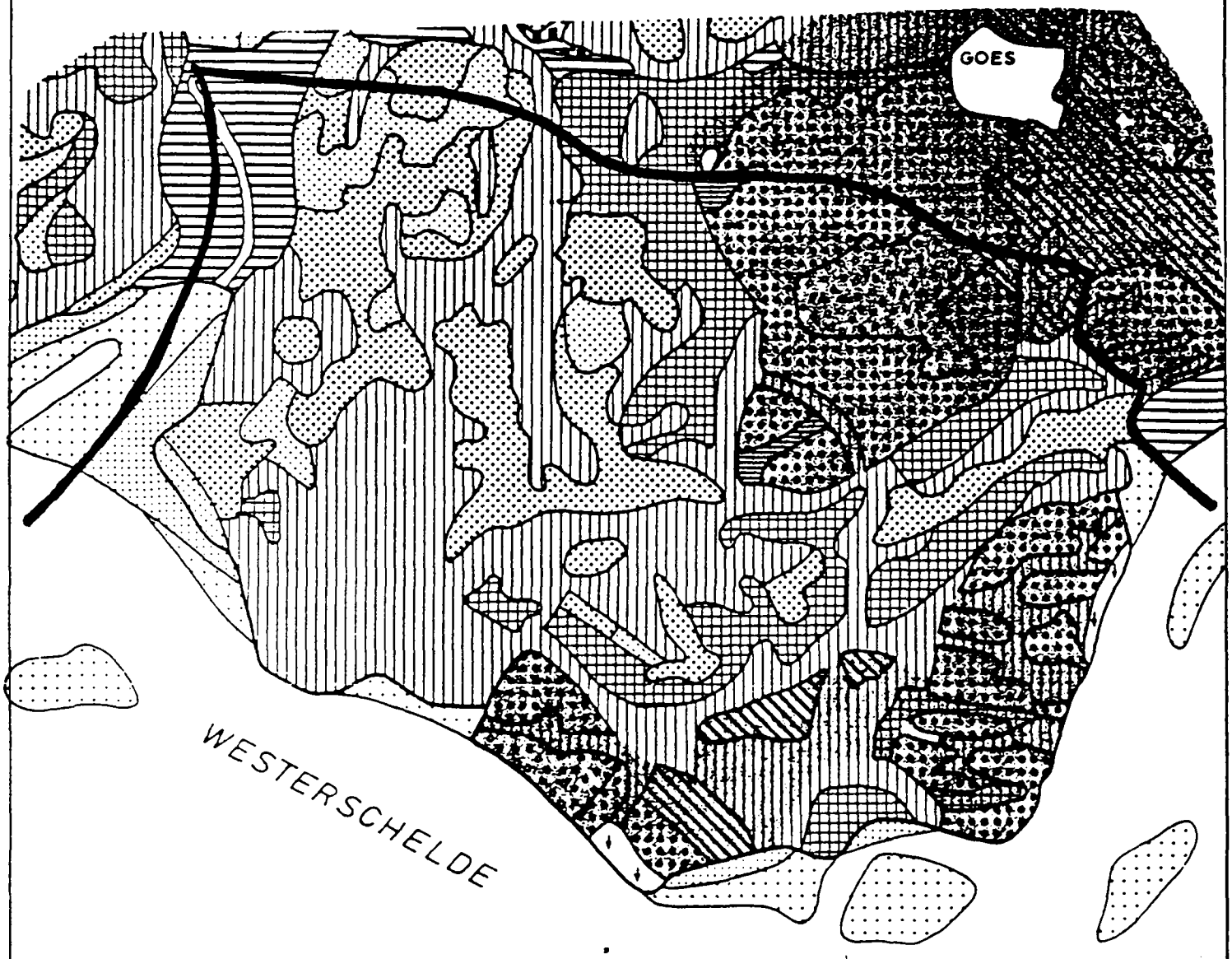

afb. 2

LEGENDA BODEMKAART

JONGE DUINEN

DUINZAND EN DUINRANDGROND

OUD EN MIDDELLAND

OUDE POELGROND

JONGE POELGROND

KLEIPLAATGROND

OUDE KREEKRUGGROND

JONGE KREEKRUGGROND

BEDDINGGROND

NIEUWLAND

LICHTE SCHORGROND

MATIG ZWARE SCHORGROND

ZWARE SCHORGROND

DIEPE PLAATGROND

ONDIEPE PLAATGROND

BUITENDIJKSE / BINNENDAMSE GRONDEN

SCHOR - EN PLAATGROND

ZAND, ZAVELIG ZAND

AFGEGRAVEN OF OPGESPOTEN

OUDE BEWONINGSGRONDEN (TERP)

NAAR DE BODEMKAART VAN NEDERLAND BLAD 7 STIBOKA 1965

afb.2a

ELLEWOUTSDIJK

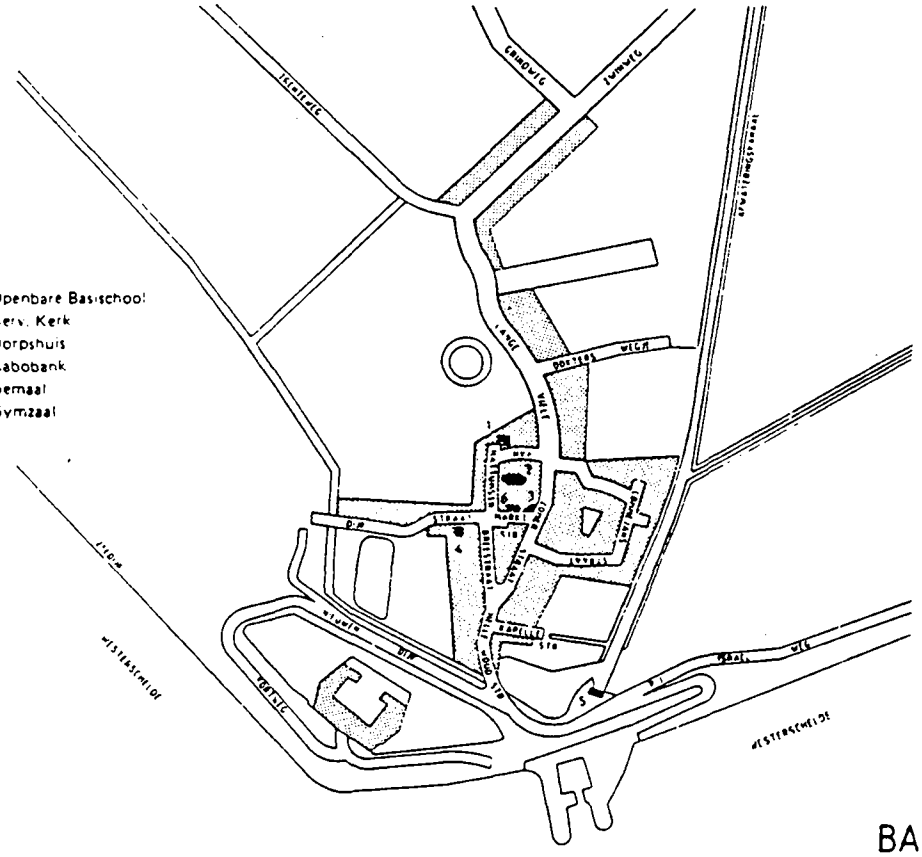

BAARLAND

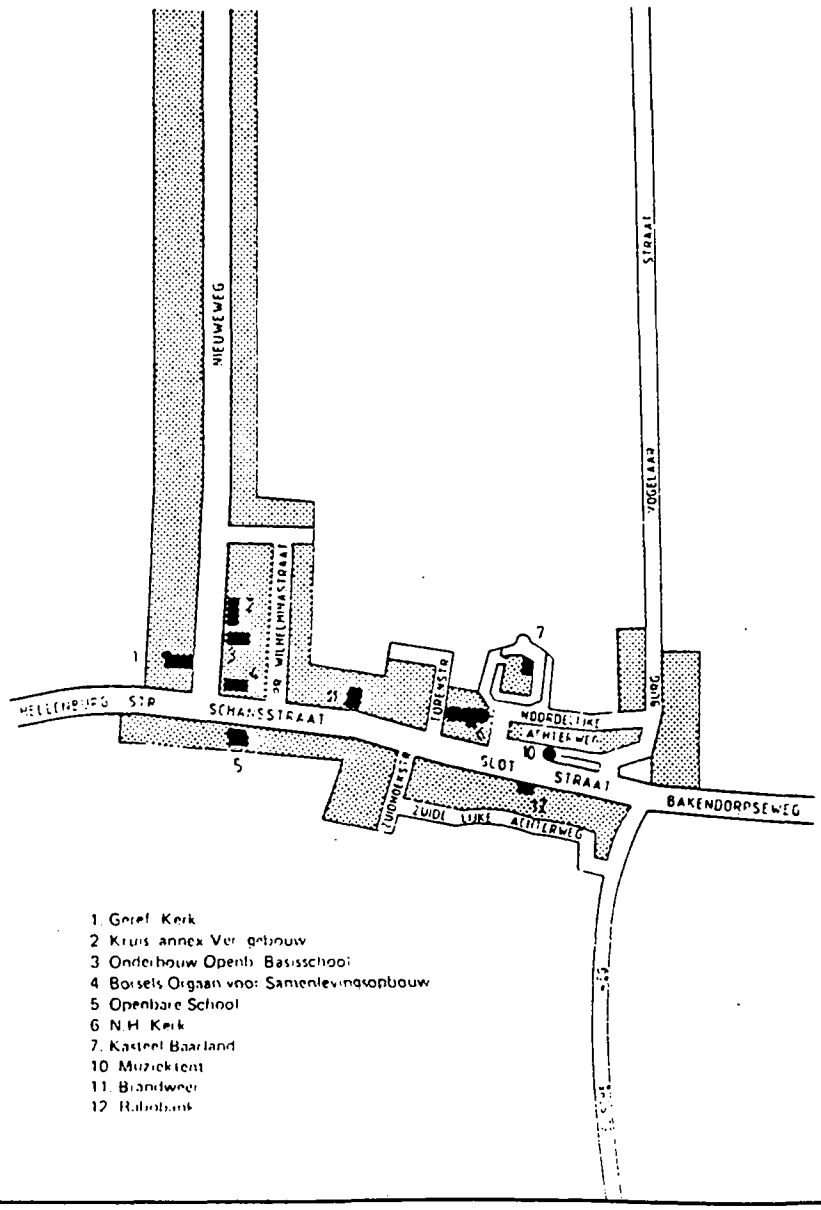

afb. 3

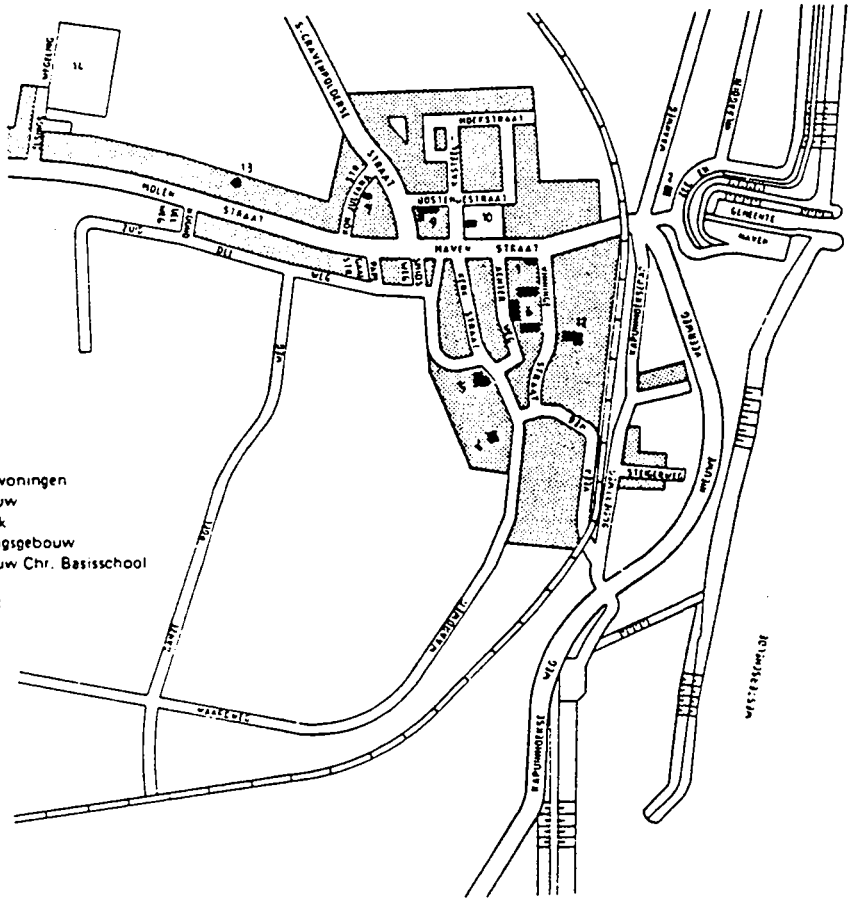

's-HEER ABTSKERKE

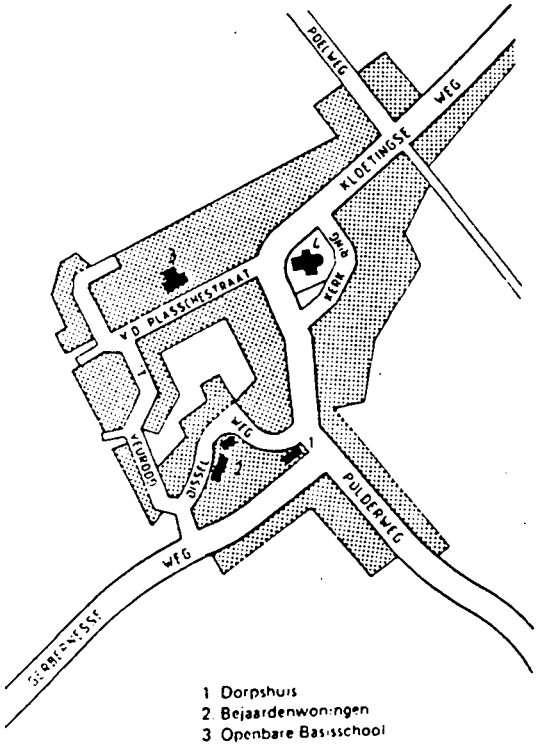

afb. 4

NISSE

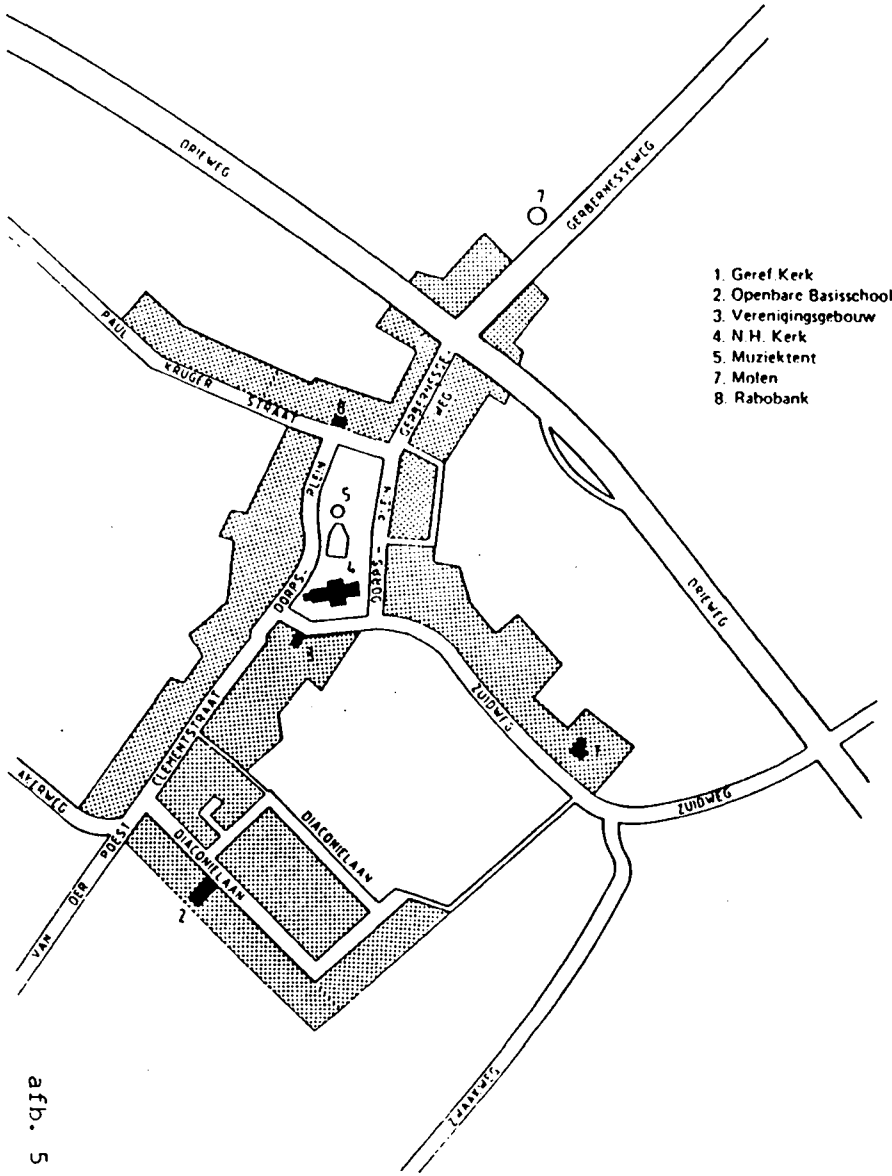

OUDELANDE

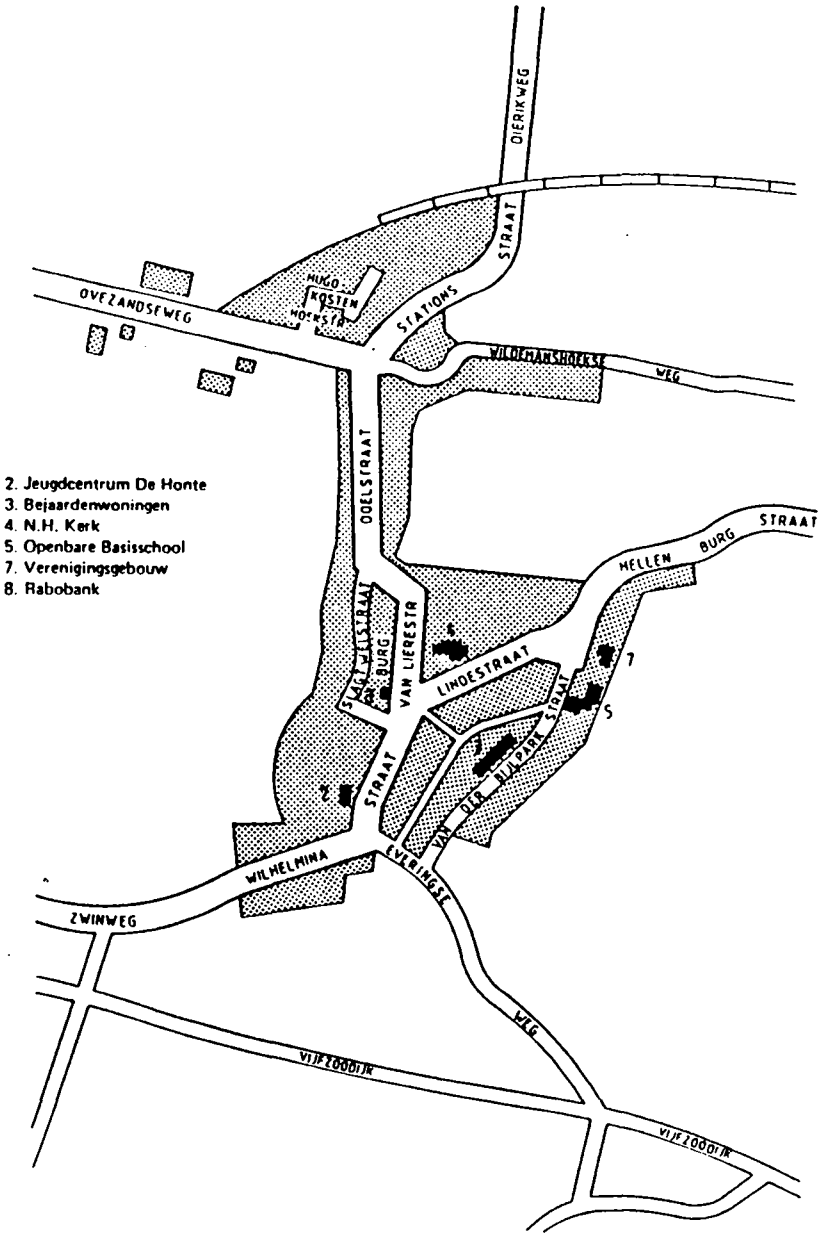

afb. 5

DRIEWEGEN

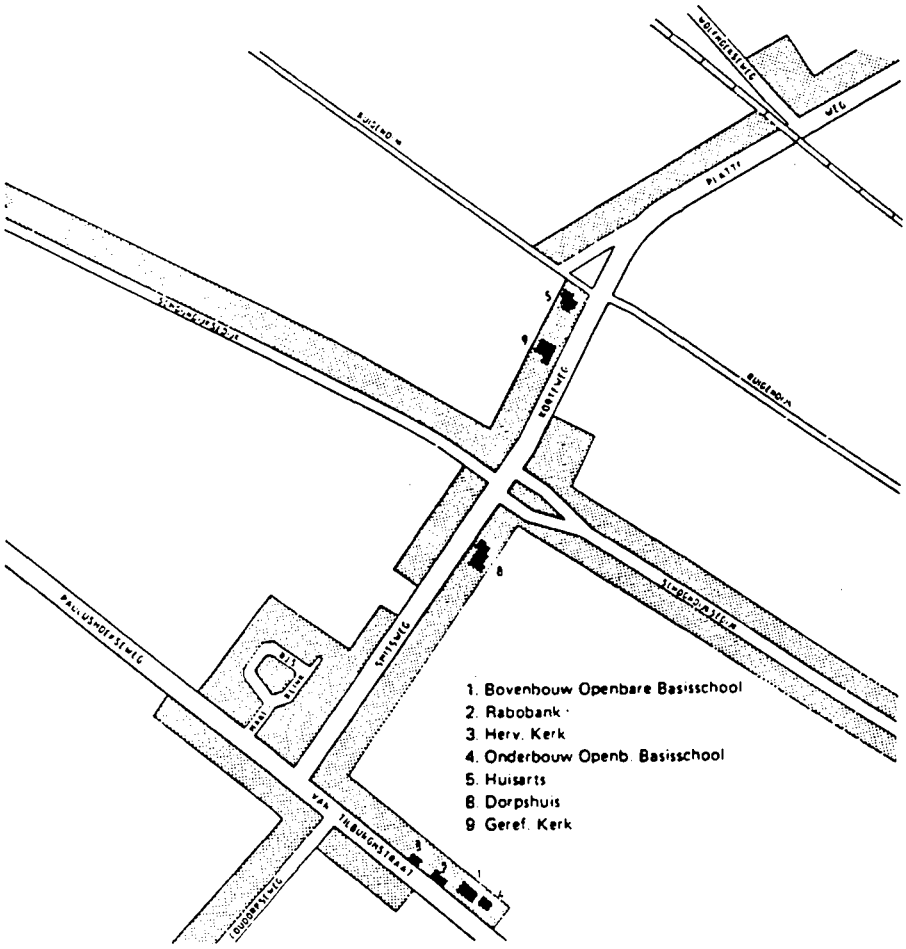

BORSSELE

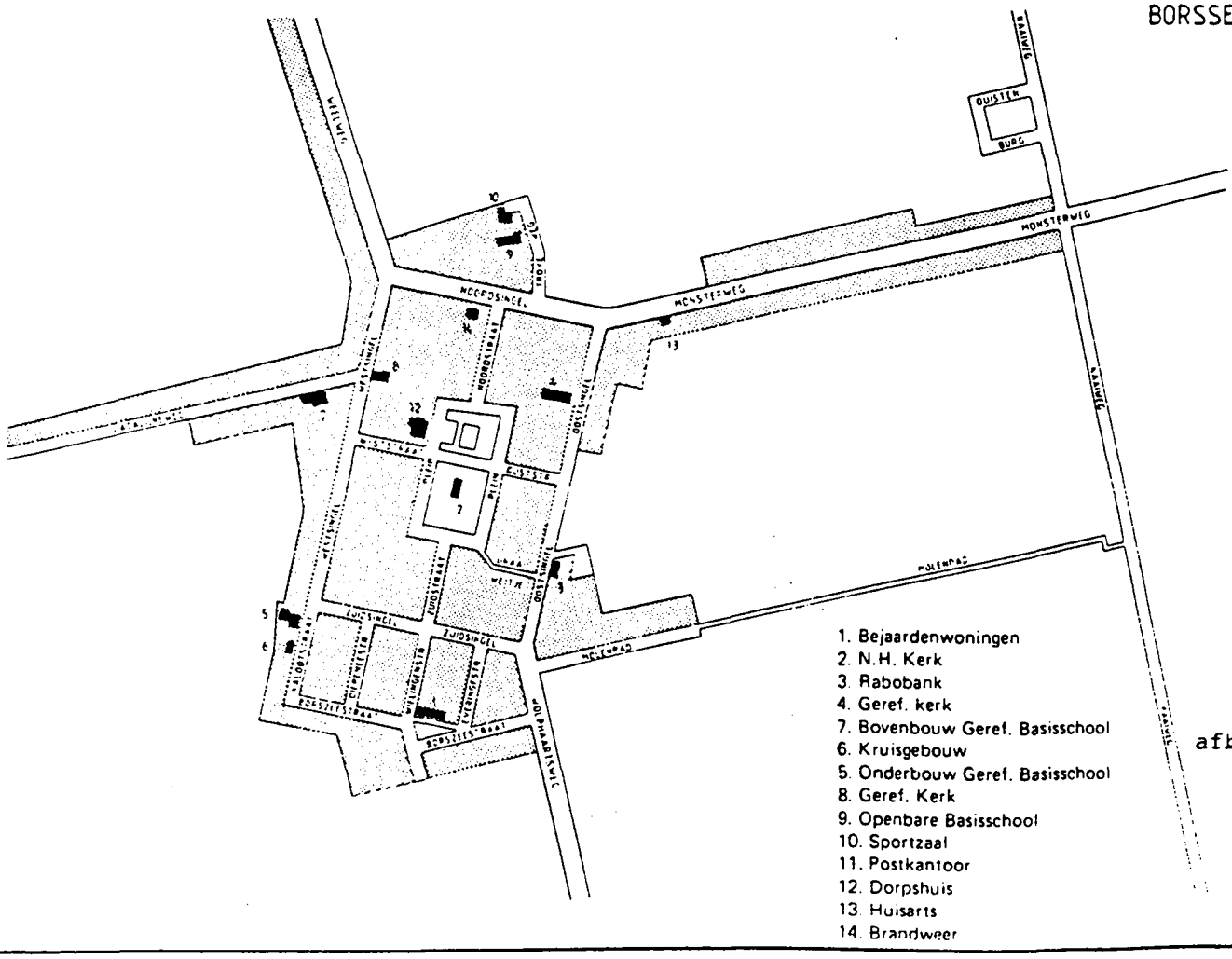

afb. 6

's-GRAVENPOLDER

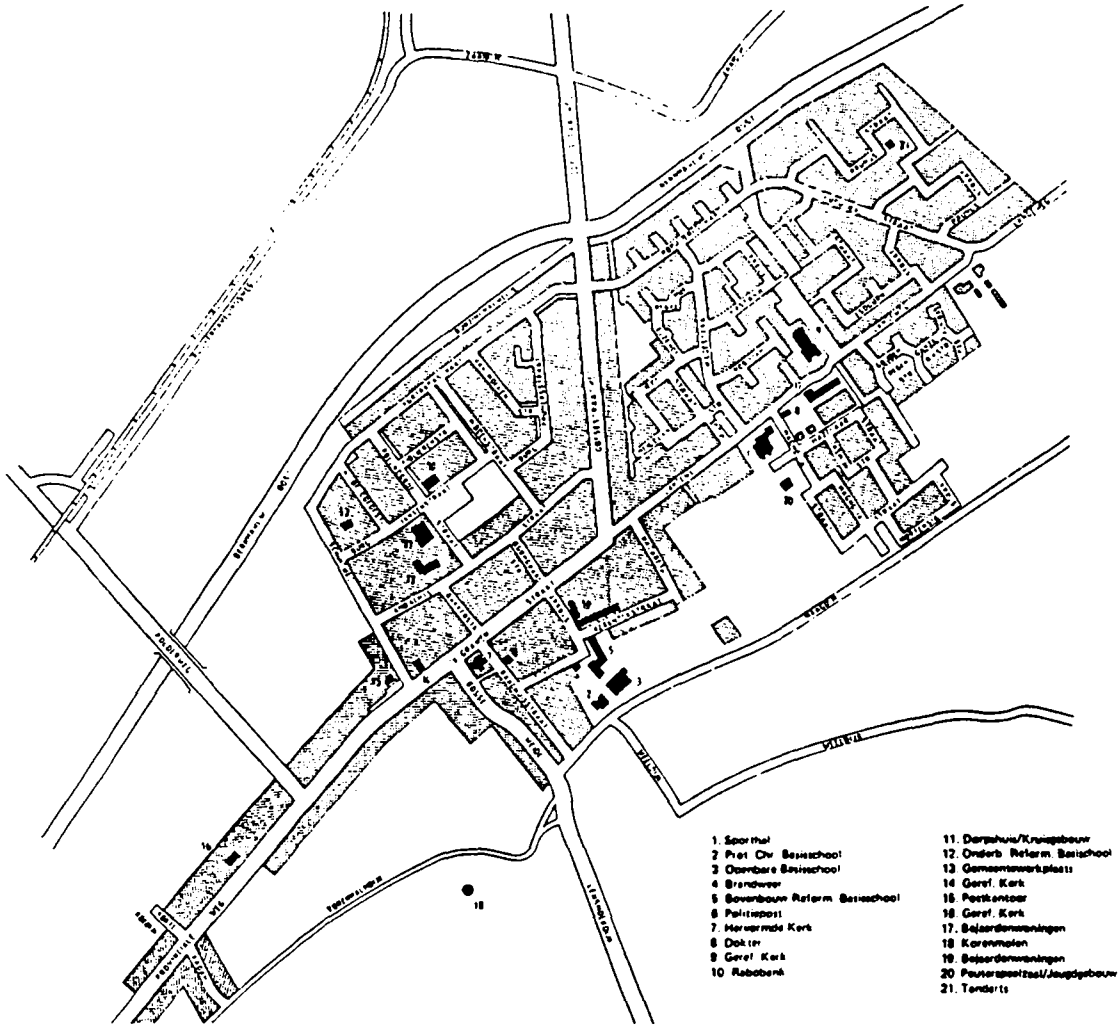

's-HEERENHOEK

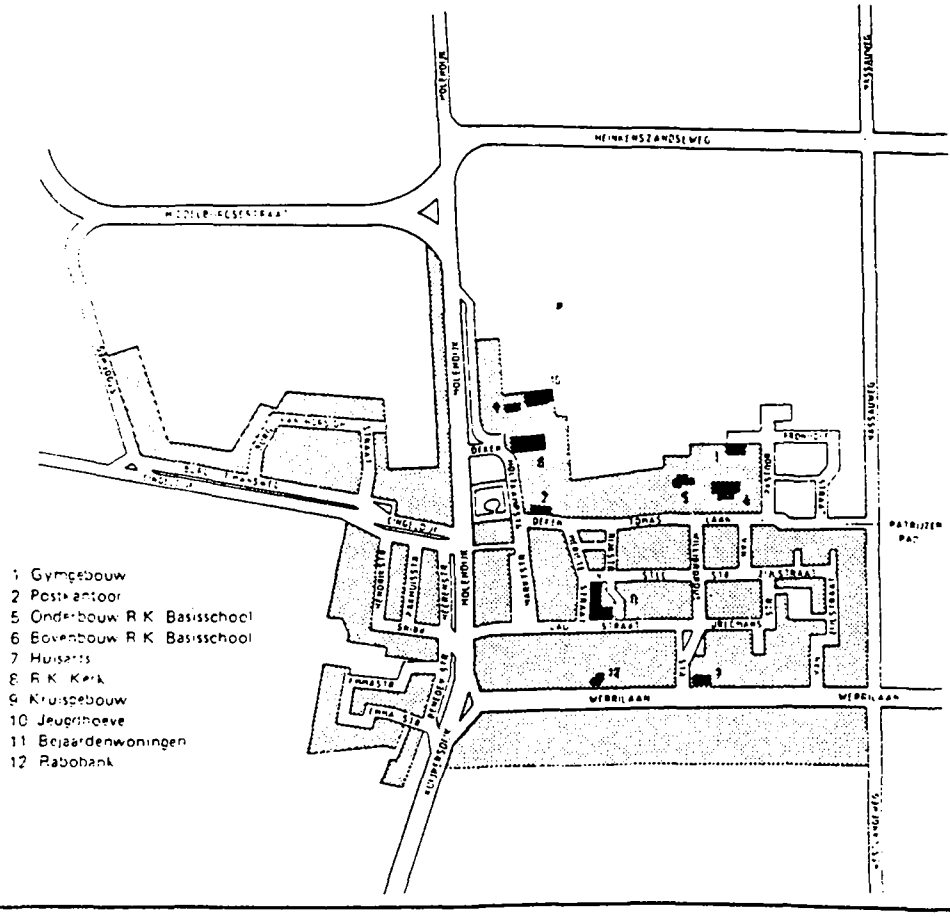

afb. 7

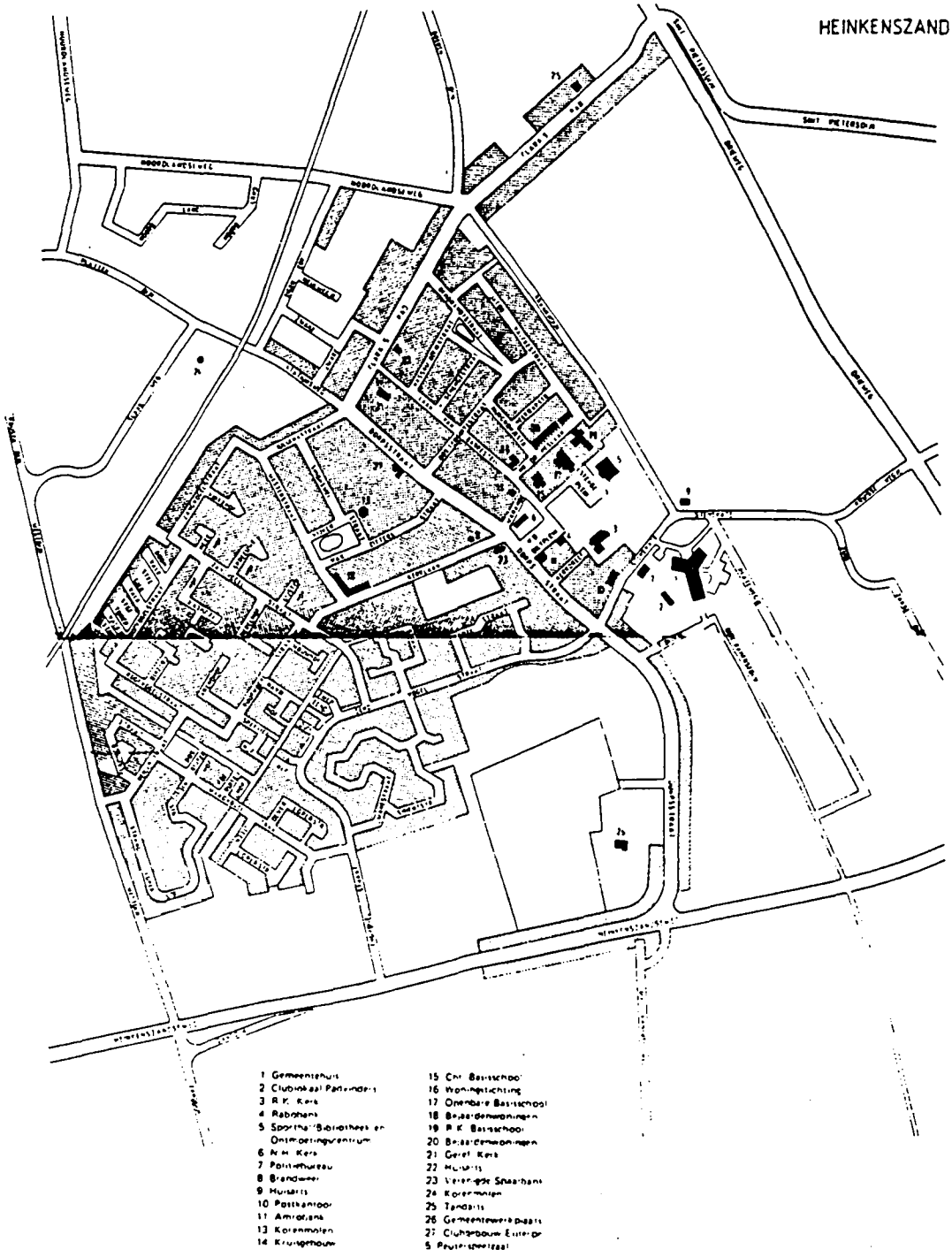
HEINKENSZAND
1 Gemeentehuis
2 Clubhuisaal Pathfinders
3 R.K. Kerk
4 Rabobank
5 Sportief Bibliotheek en Ontmoetingscentrum
6 N.H. Kerk
7 Politiebureau
8 Brandweer
9 Huisarts
10 Postkantoor
11 Amrotans
13 Korenmolen
14 Kruisgebouw
15 Chr. Basisschool
16 Woningstichting
17 Openbare Basisschool
18 Bejaardenwoningen
19 R.K. Basisschool
20 Bejaardenwoningen
21 Geref Kerk
22 Huisarts
23 Verenigde Schaarbank
24 Korenmolen
25 Tandarts
26 Gemeentewerkplaats
27 Clubgebouw Esperar
5 Peuterspeelzaal

afb. 8

LEWEDORP

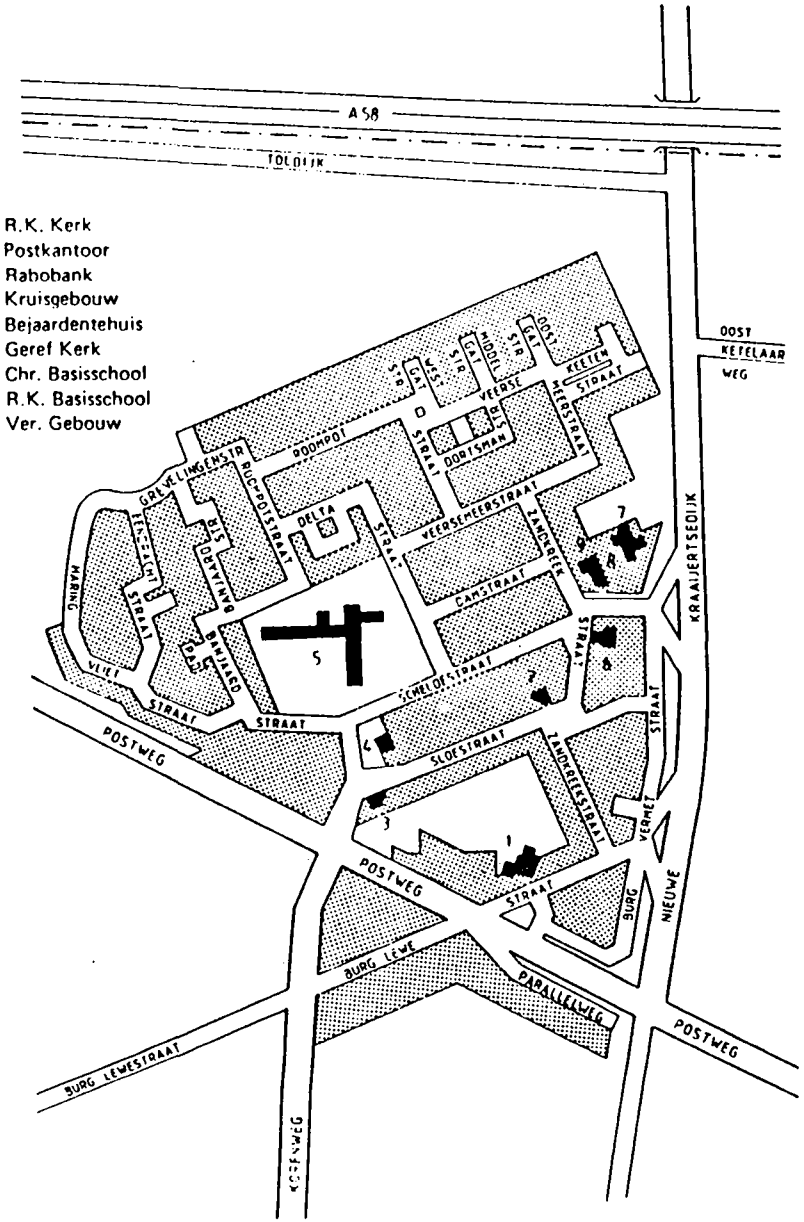

afb. 9

KWADENDAMME

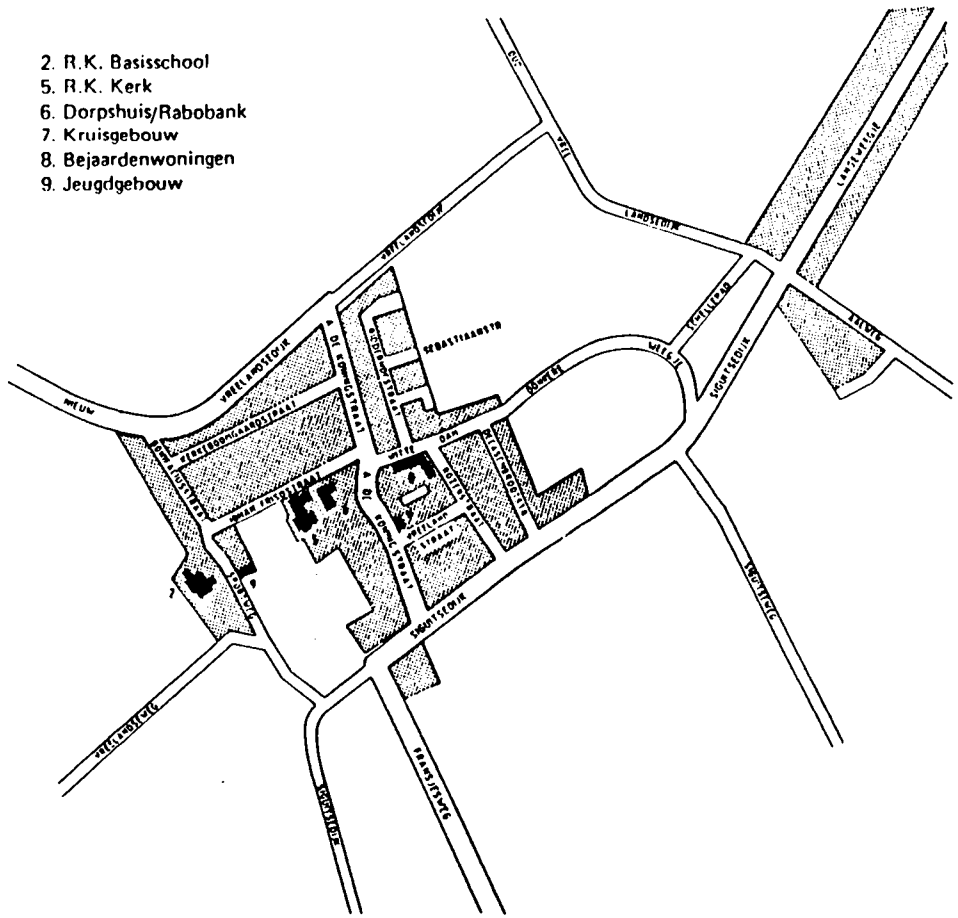

NIEUWDORP

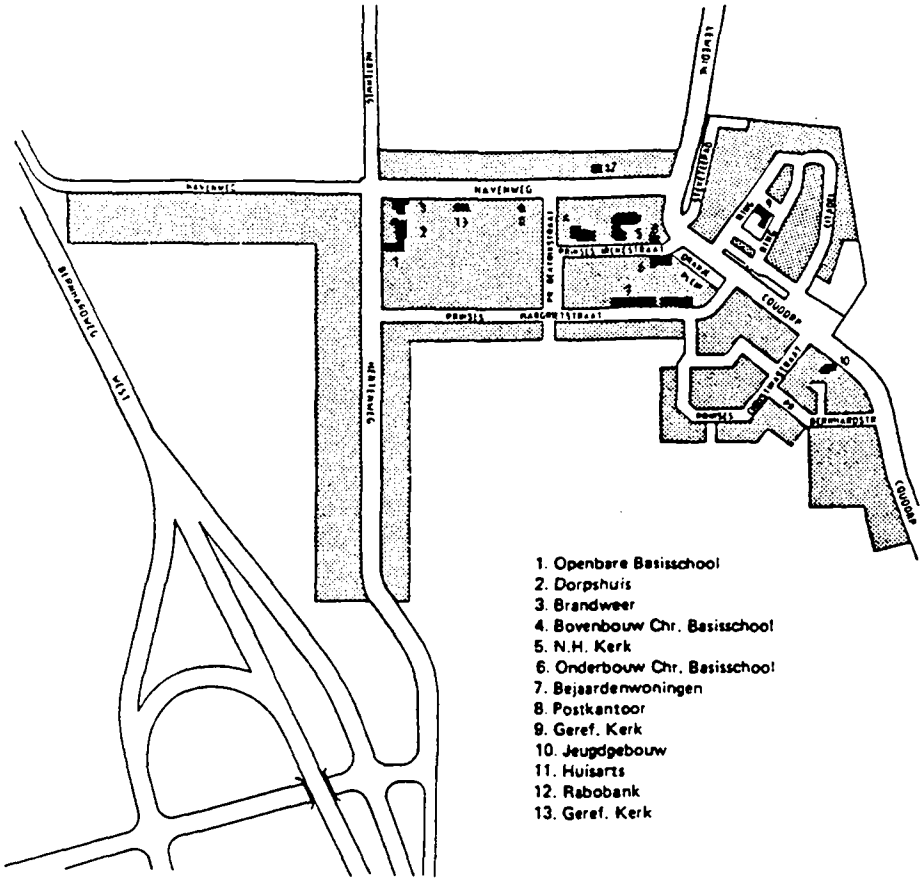

OVEZANDE

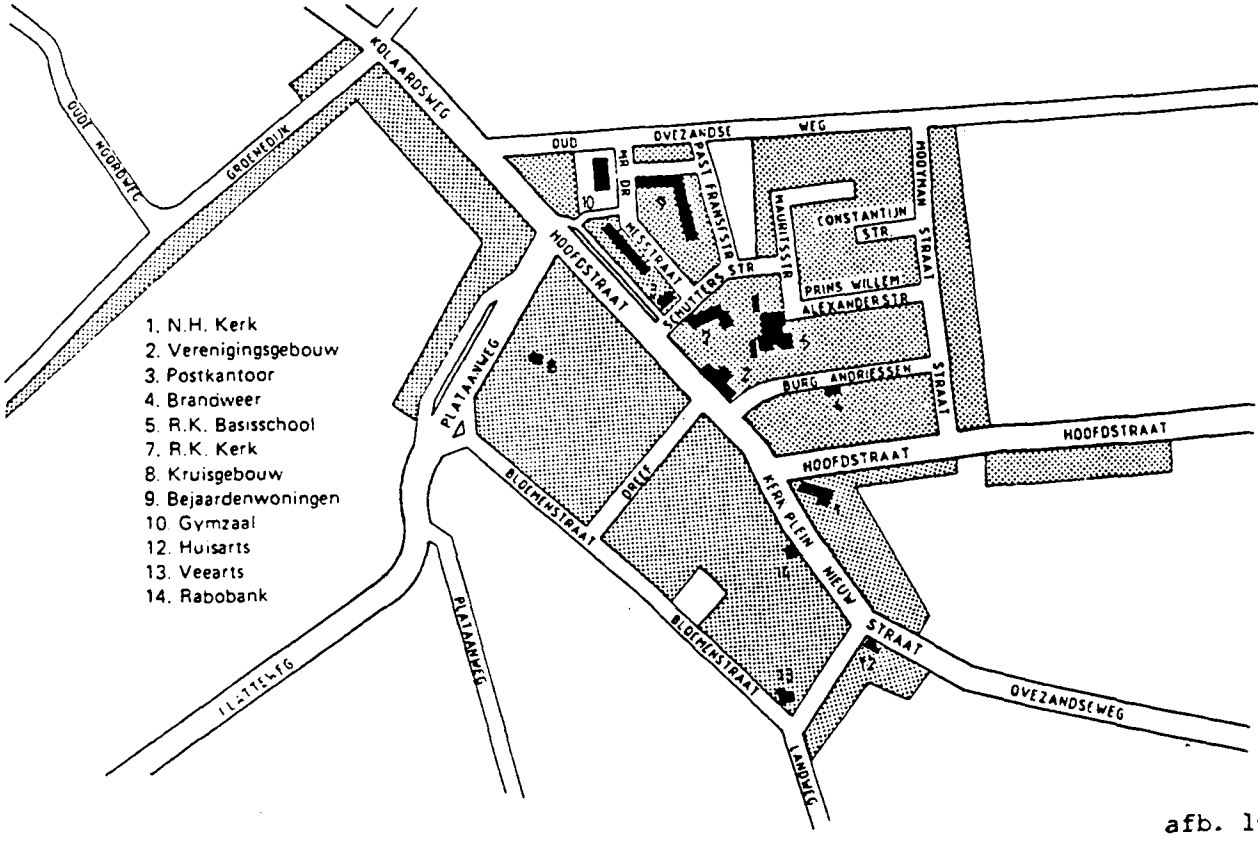

afb. 10

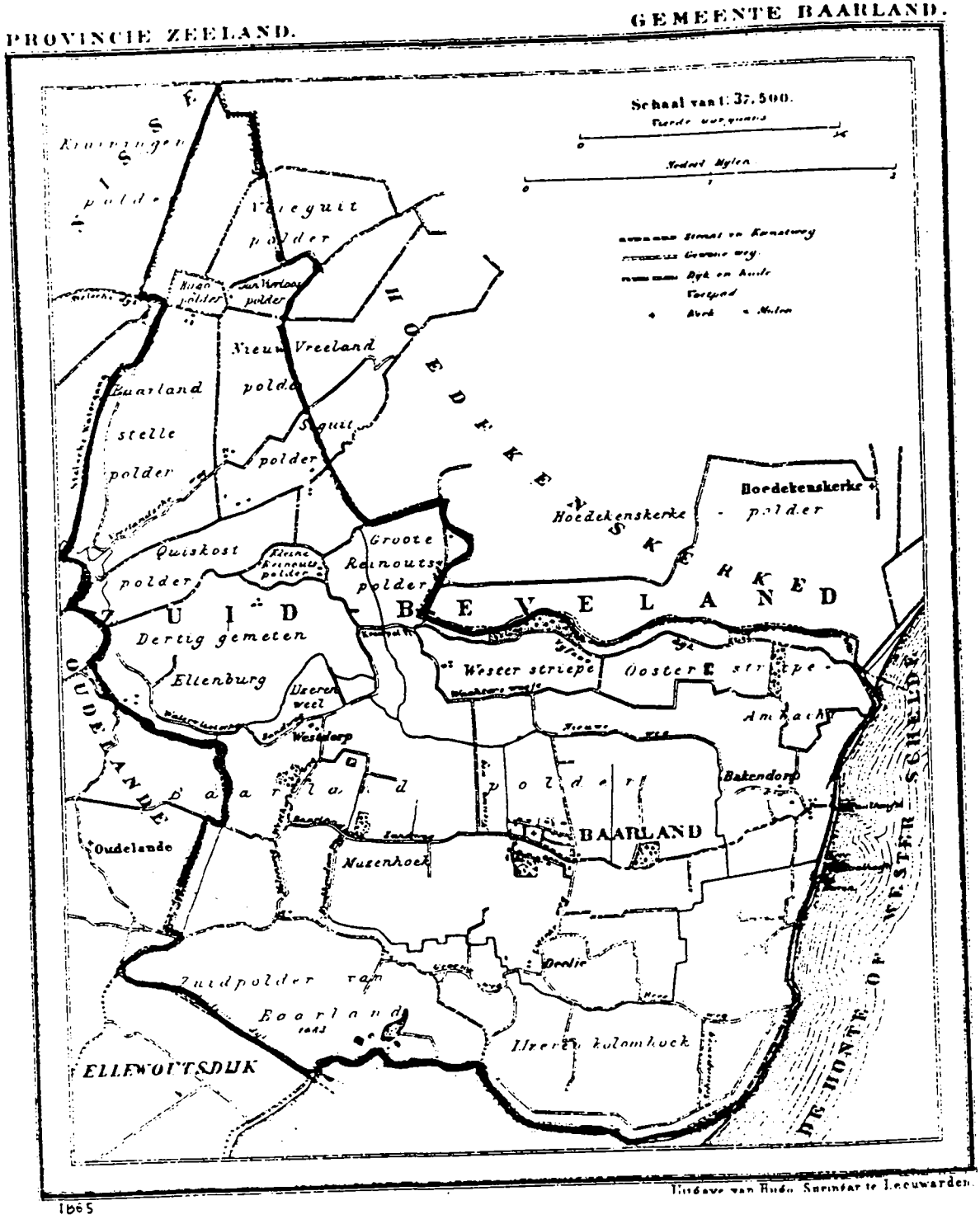
PROVINCIE ZEELAND.
GEMEENTE BAARLAND.
Schaal van 1:37.500.
Kruiningen polder
Vreeguit polder
Nieuw Vreeland polder
Baarland stelle polder
Sluit polder
Hoedekenskerke
Hoedekenskerke polder
Quiskost polder
Groote Reinouts polder
ZUID BEVELAND
Dertig gemeten
Ellenburg
Uzeren veel
Westdorp
Westeer striepe
Ooster striepe
Amerach
Baarland polder
Bakendorp
BAARLAND
Oudelande
Nuzenhoek
Zuidpolder van Baarland
Ilzeren kolamhoek
ELLEWOUTSDIJK
DE HONTE OF WESTER SCHELDE
Uitgave van Huén Sprinter te Leeuwarden.
1865

afb. 11

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE ELLEWOUTSDIJK.

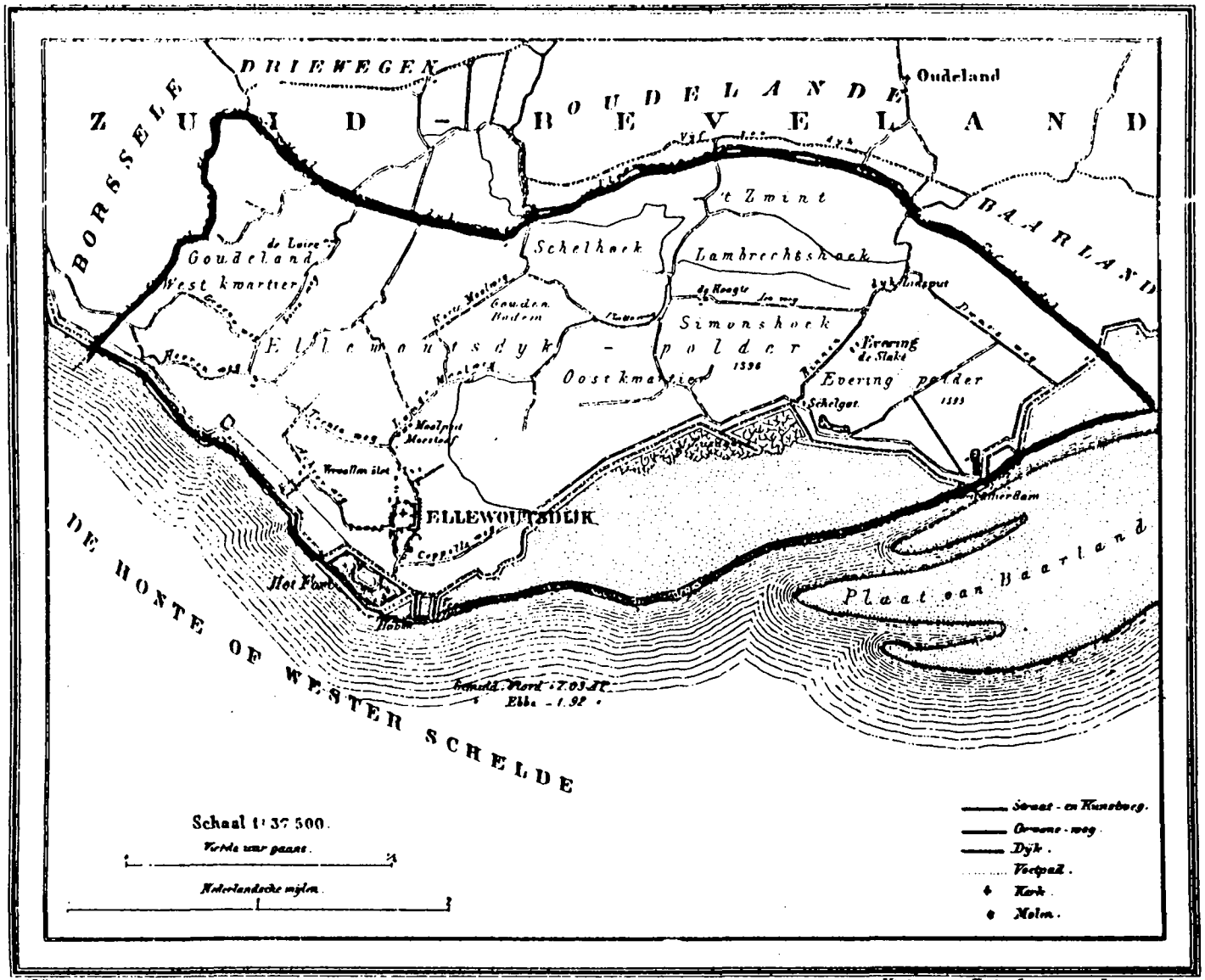

afb. 12

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE 'S HEER ABTSKERKE.

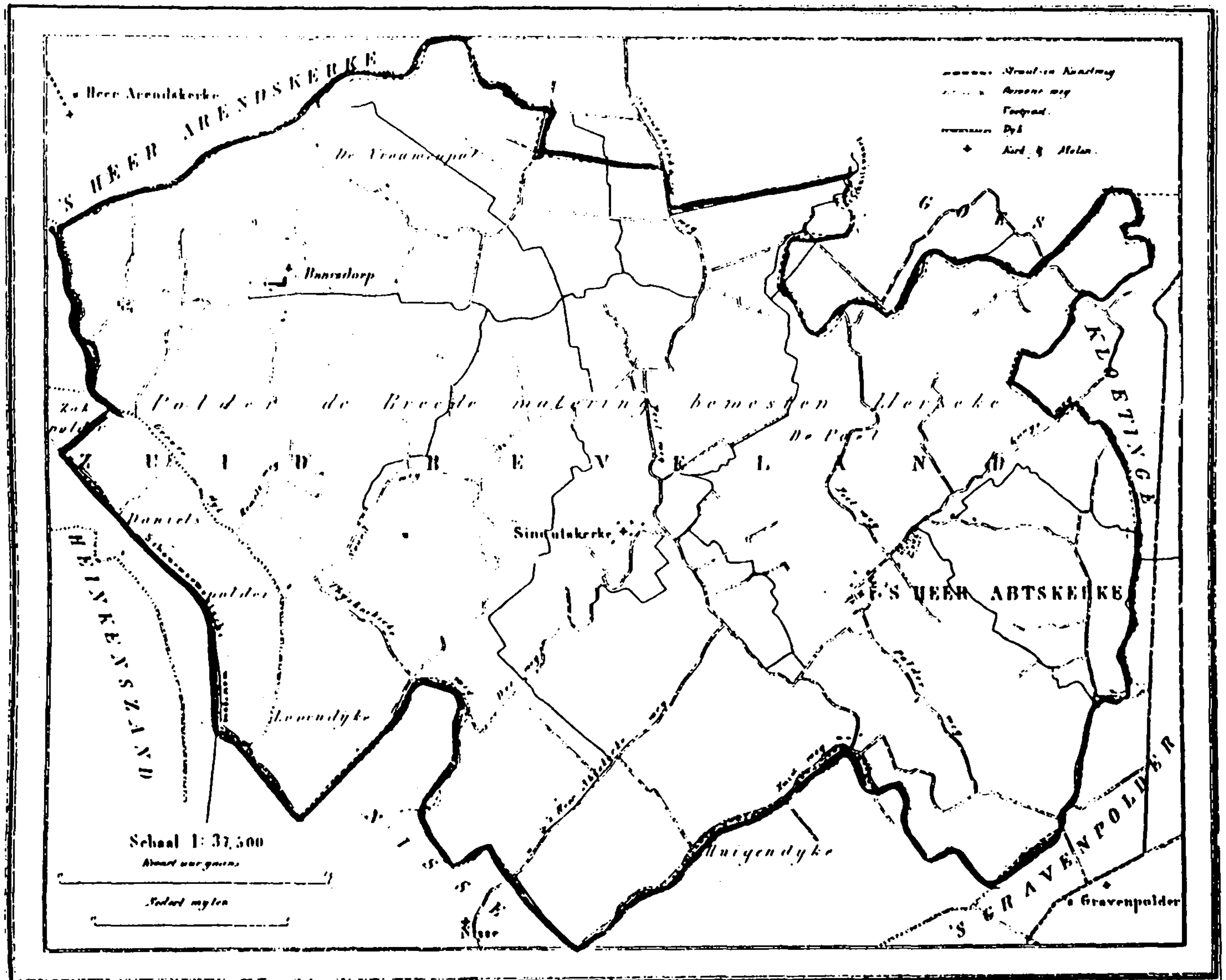

1866 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

1566 Bunders. 300 Inwoners

afb. 13

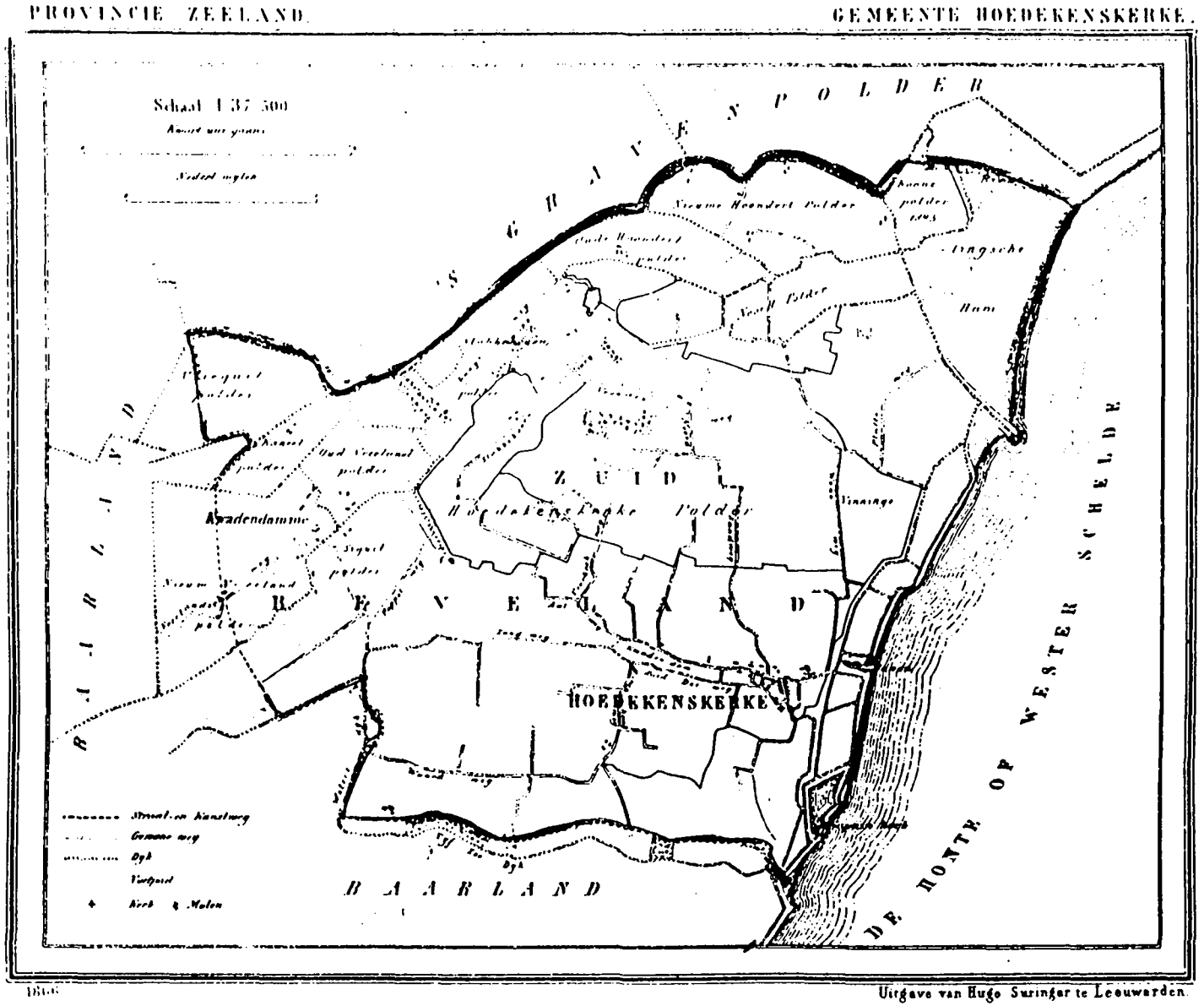
PROVINCIE ZEELAND
GEMEENTE HOEDEKENSKERKE.
Schaal 1:37 500
Nieuwe Honderd Polder
Oude Honderd Polder
Langsche Hoek
Hoek
Vlissingen
Axadendamme
Oud Vrieland polder
Nieuw Vrieland polder
Zeeuwsche Polder
Hoedekens Eeke Polder
ZUID
BEVELAND
HOEDEKENSKERKE
BAARLAND
DE MONTE OP WESTER SCHELDE
Dijk
Kerk & Molen
Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

afb. 14

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE NISSE.

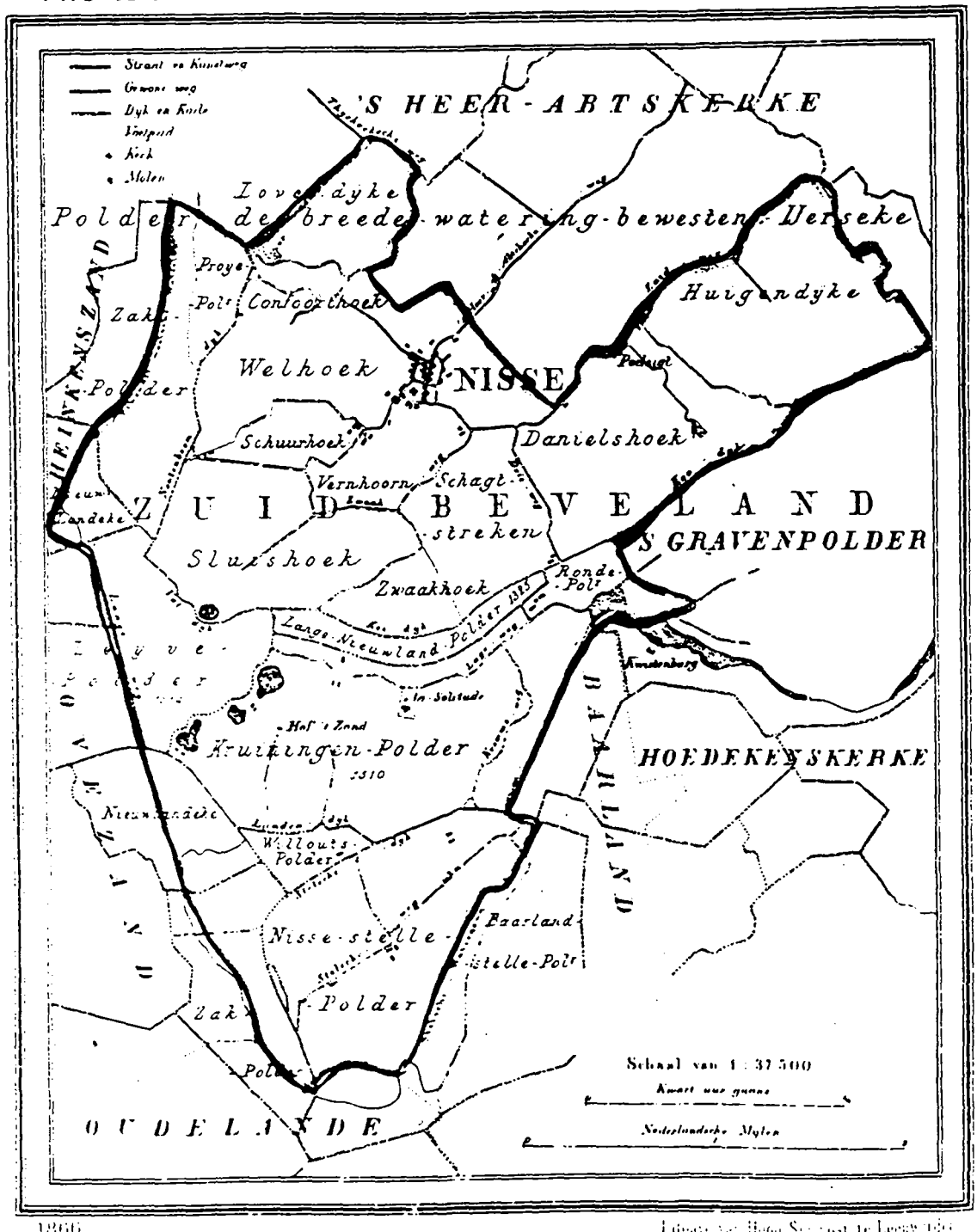

1866. Lithogr. van Hahn Szymanski te Leeuwarden

965 Bunders 550 Inwoners.

afb. 15

OUDELANDE

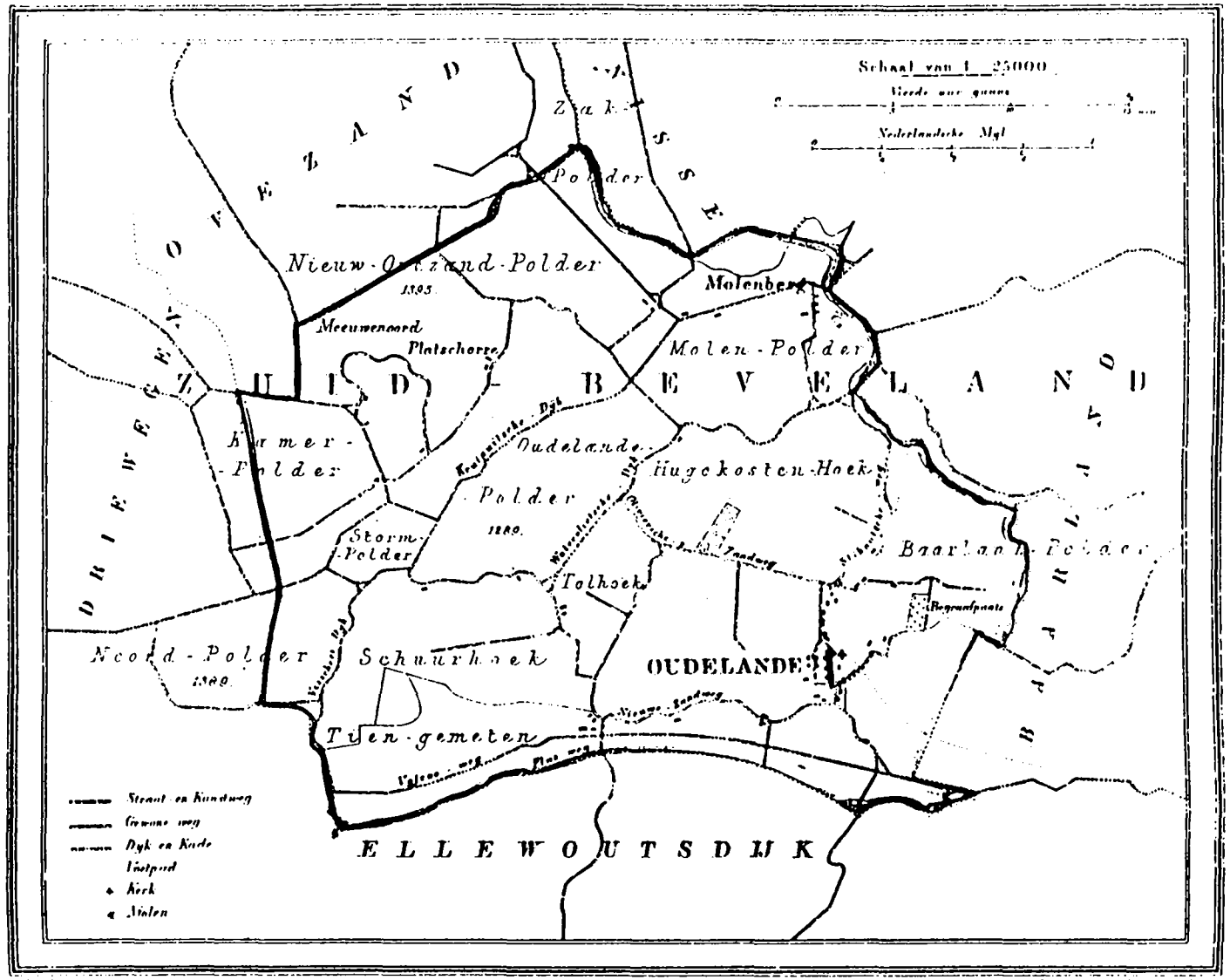

1865.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

497 Bunders. 600 Inwoners.

afb. 16

PROVINCIE ZEELAND GEMEENTE BORSSELE.

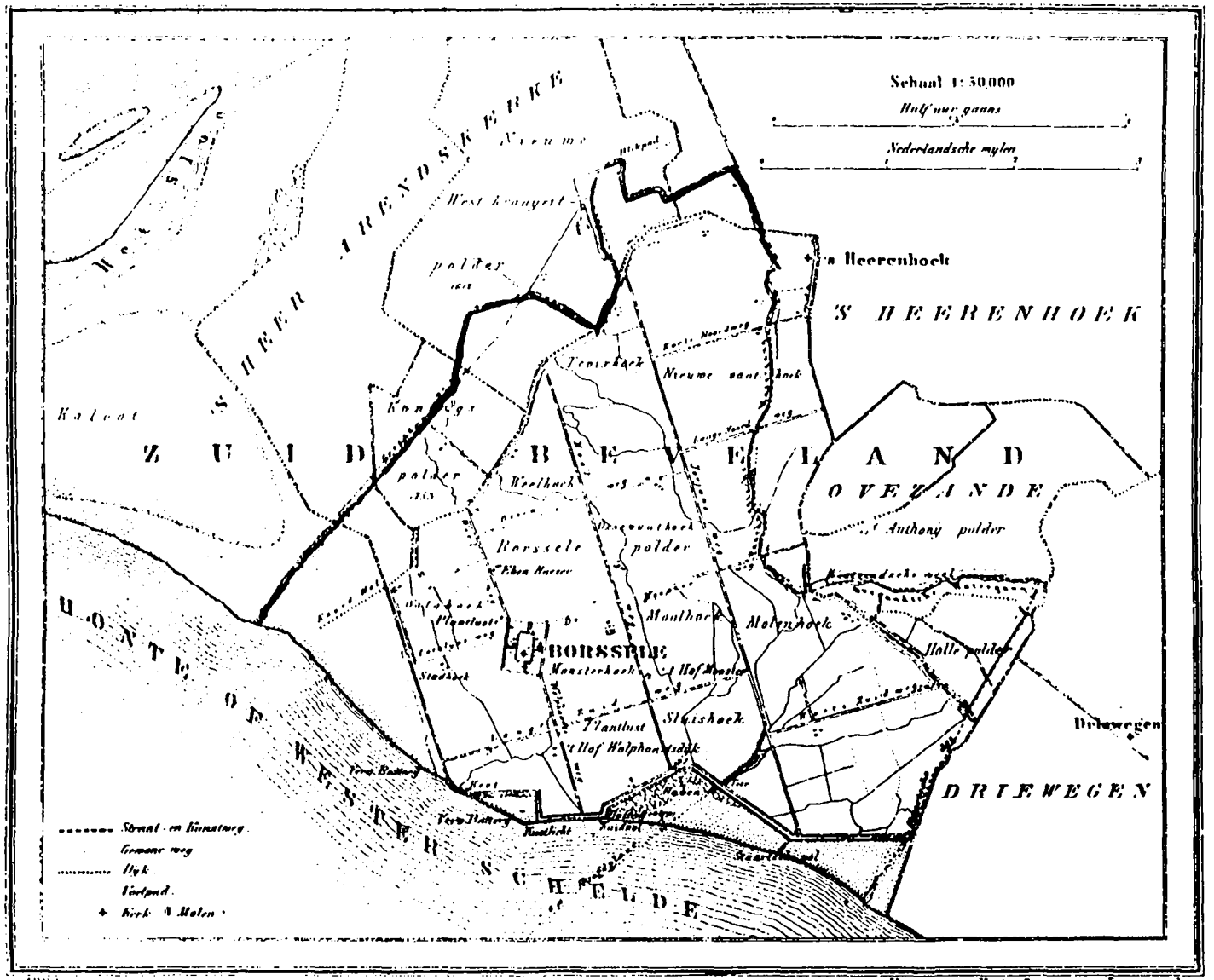

1866 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

afb. 17

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE DRIEWEGEN

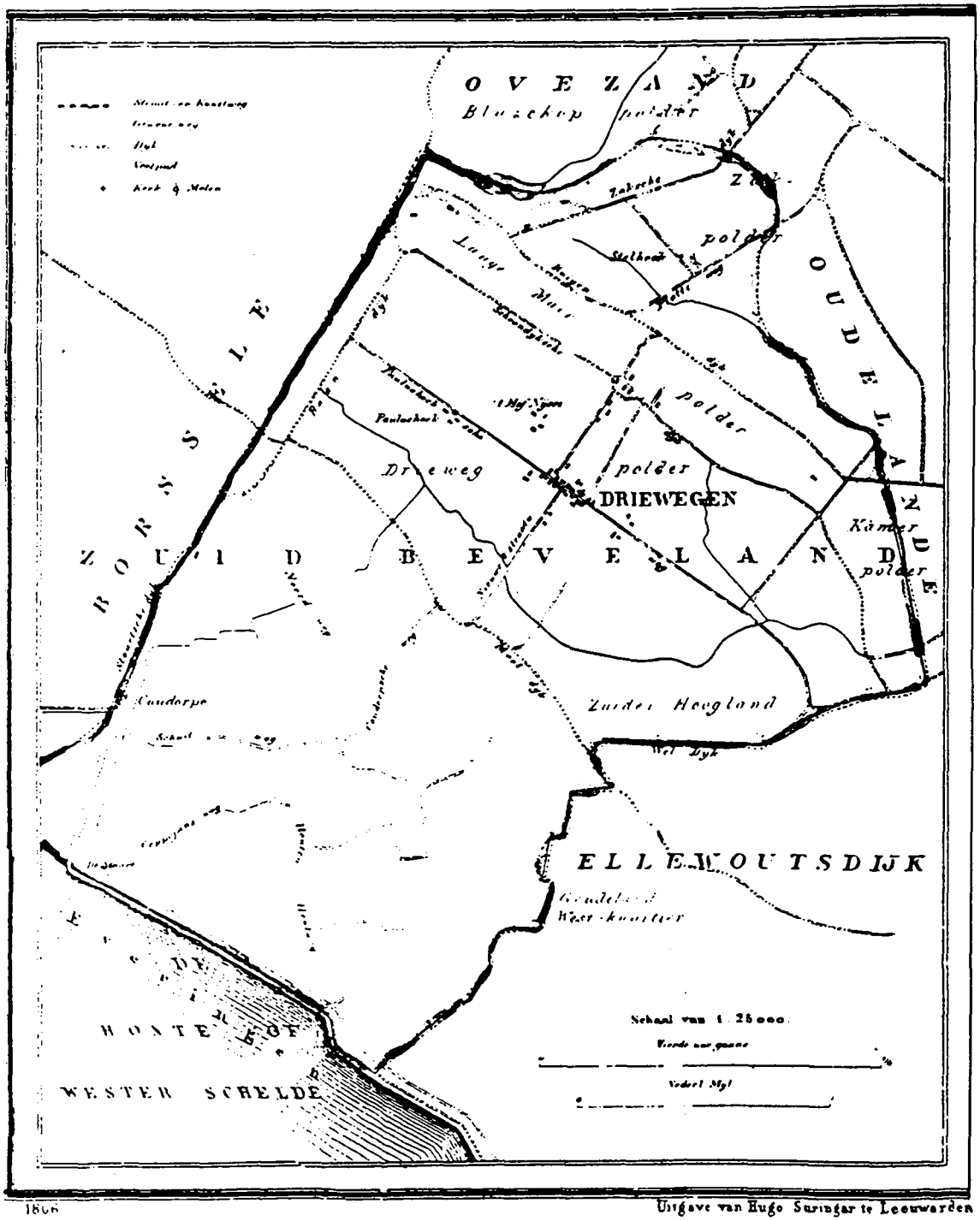

1866 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

667 Bunders. 475 Inwoners

afb.18

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE 'S GRAVENPOLDER.

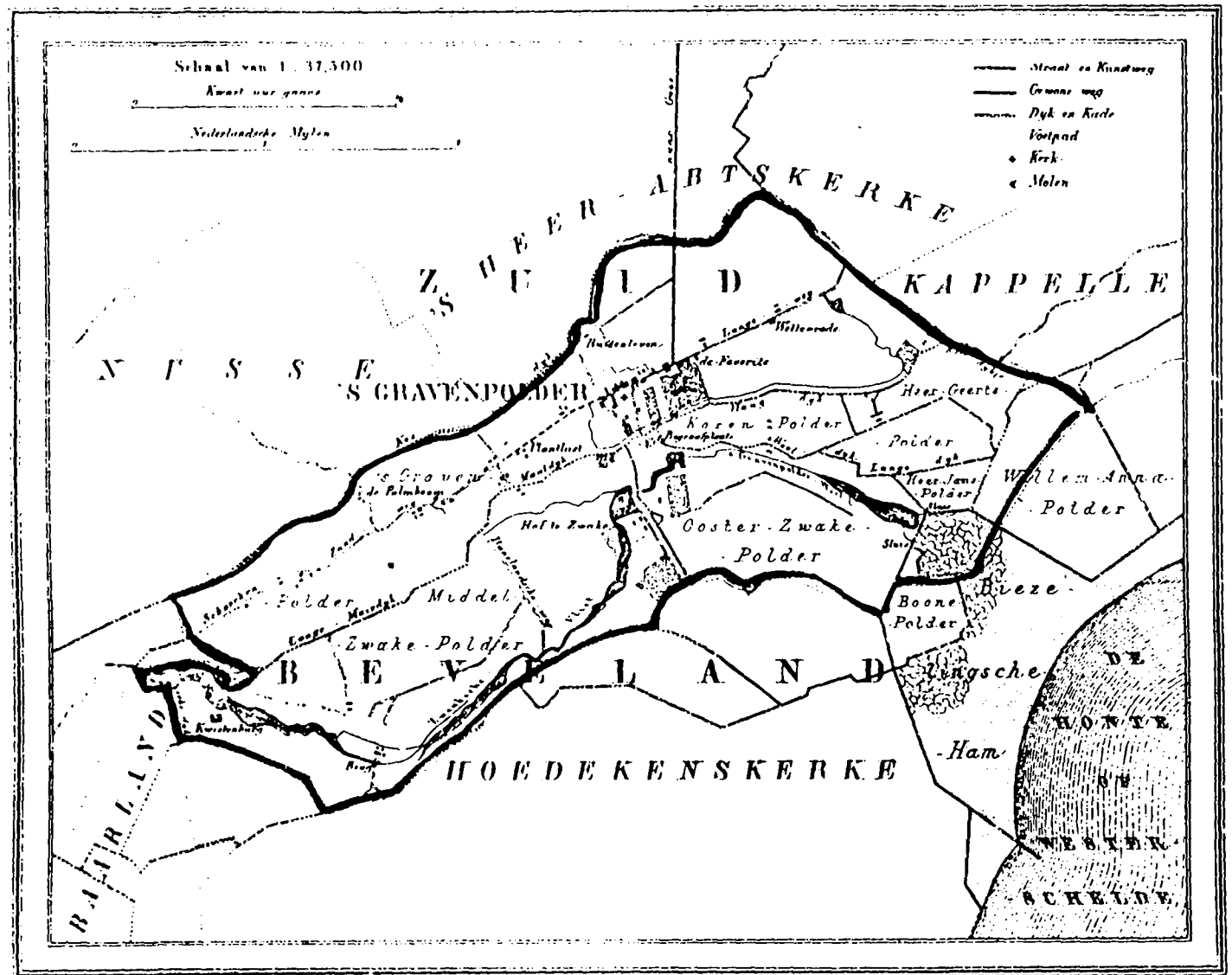

1866. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

668 Bunders. 675 Inwoners.

afb. 19

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE 'S HEERENHOEK.

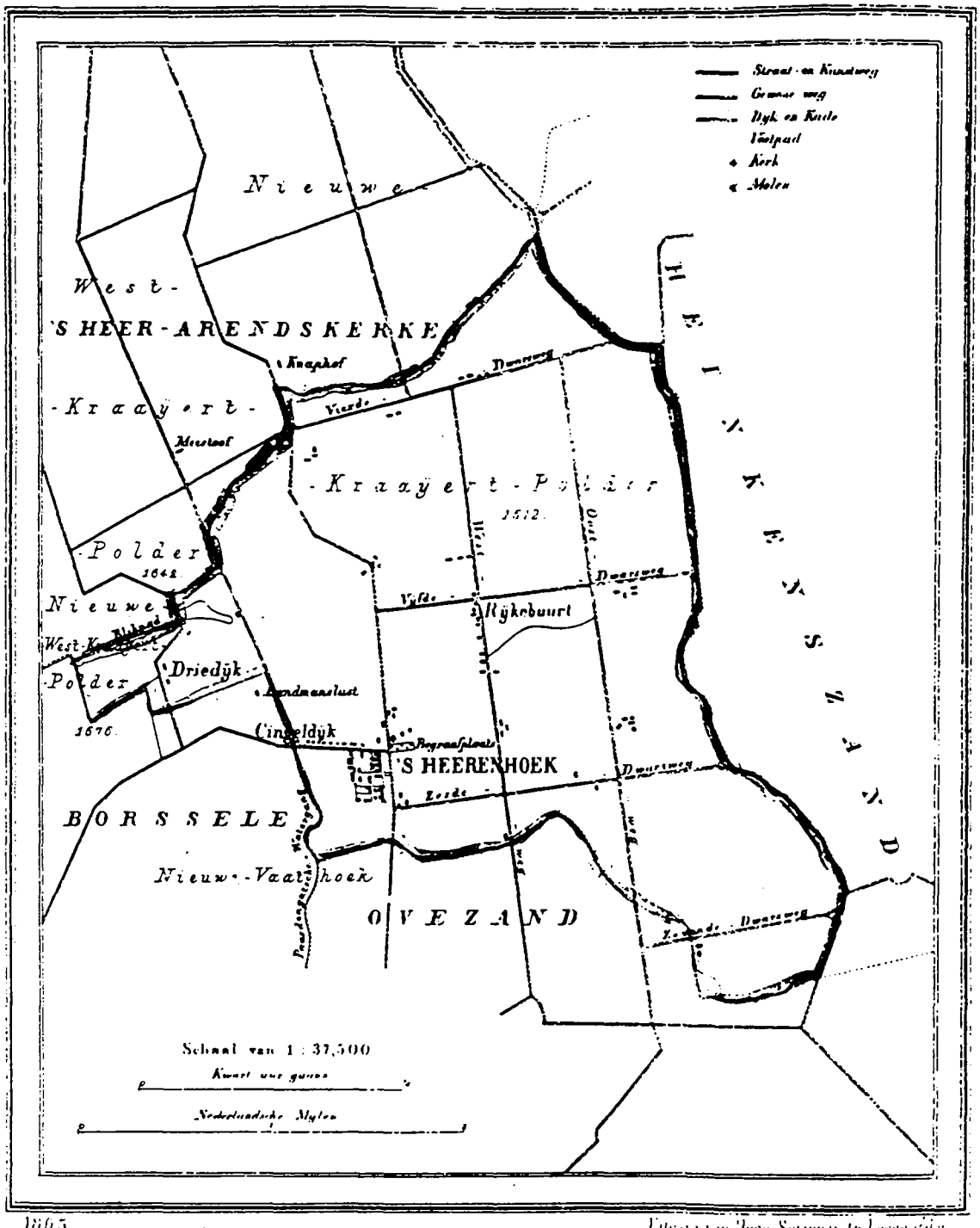

1865

Uitgeve van Hepp Sarmeur te Leeuwarden

668 Bunders. 873 Inwoners.

afb.20

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE HEINKENSZAND.

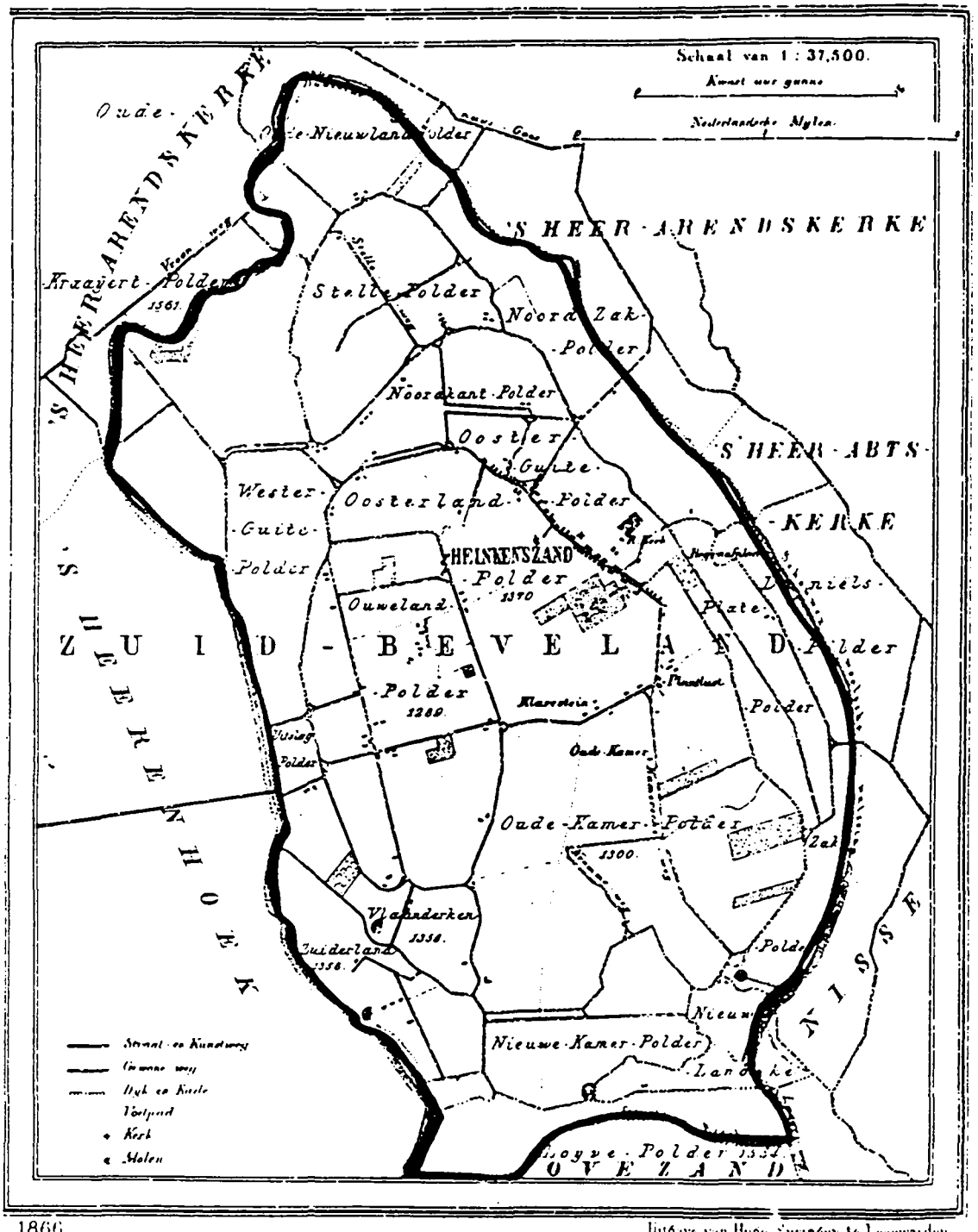

1866. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

1242 Bunders. 1863 Inwoners.

afb.21

PROVINCIE ZEELAND

GEMEENTE S HEER ARENDSKERKE

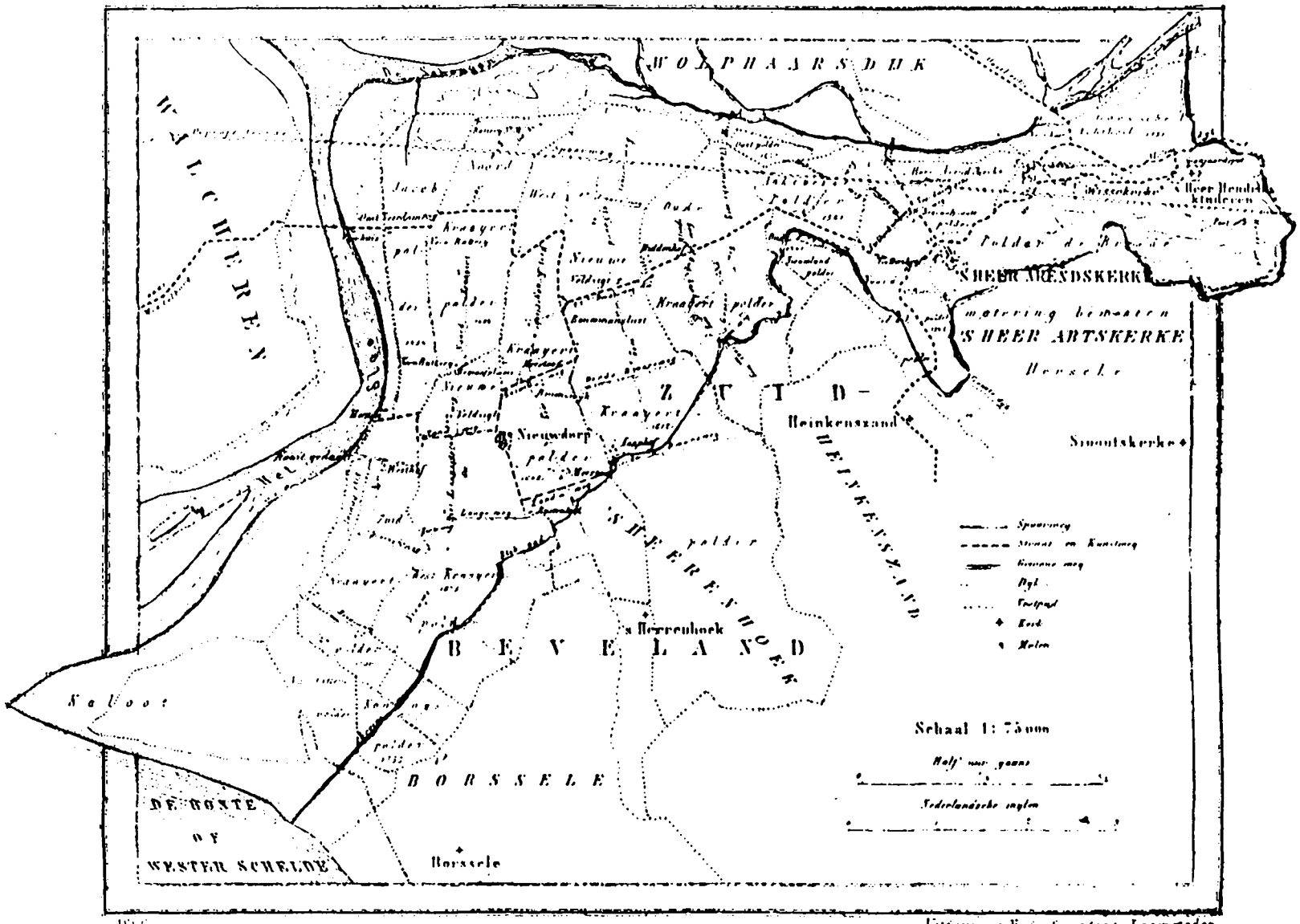

1866

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

3984 Bunders 2230 Inwoners

afb. 22

GEMEENTE OVEZAND.

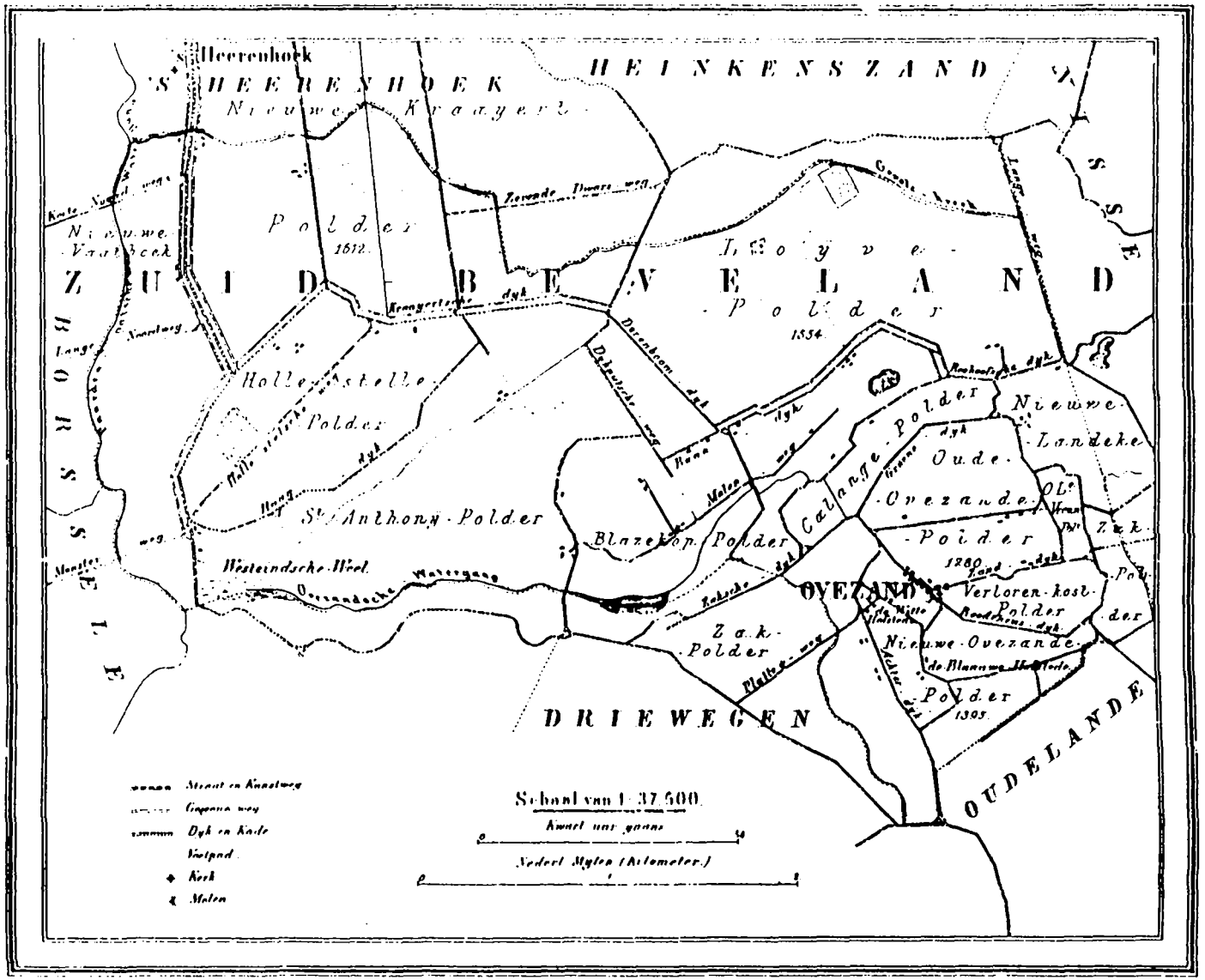

Geteekend door I. Kuyper.

1074 Bunders. 800 Inwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

afb. 23

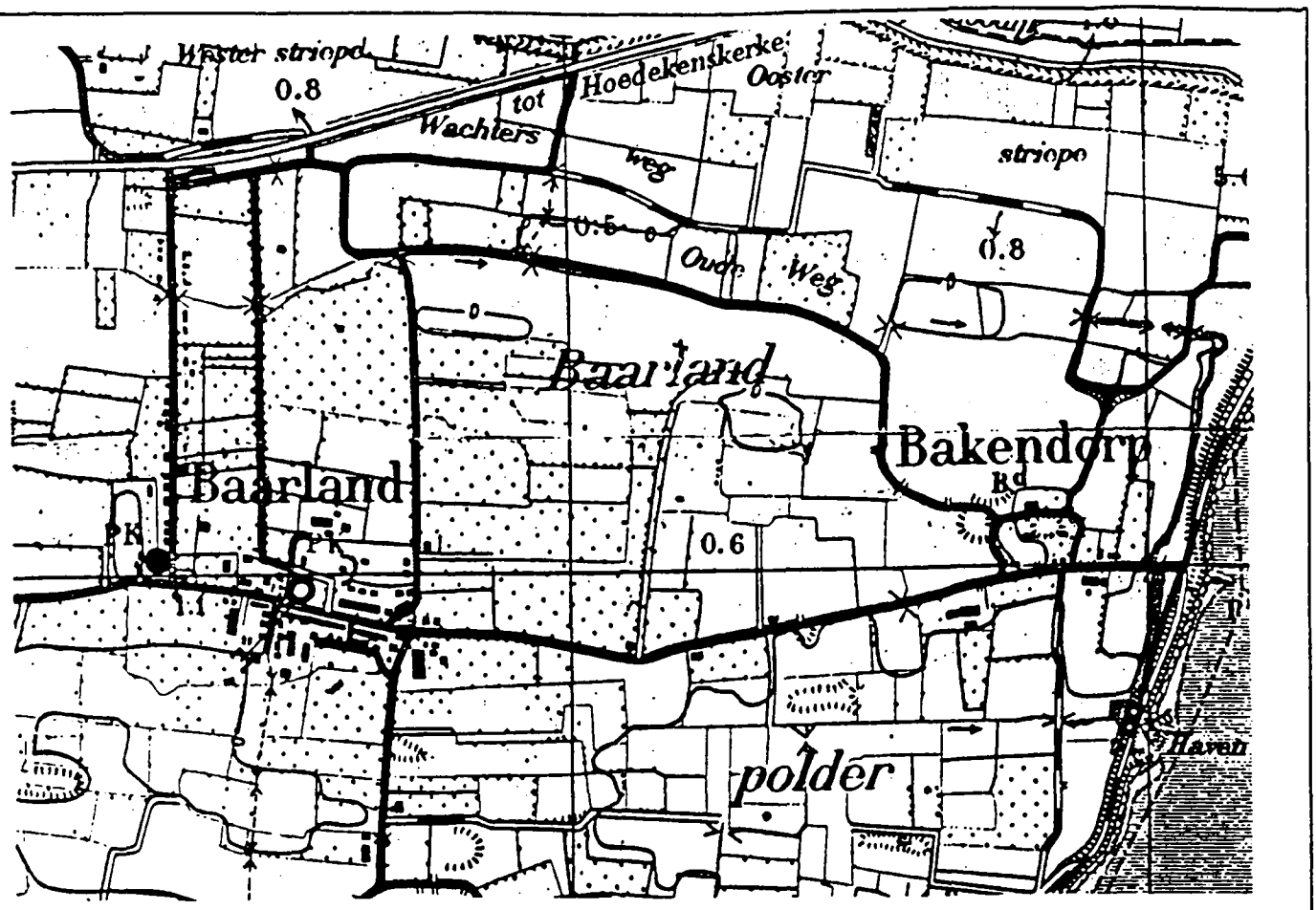
Westerstriopd
0.8
tot
Hoedekenskerke
Oosterstriopo
Wachters
weg
0.5
Oude
Weg
0.8
Baarland
Bakendorp
Baarland
0.6
polder
Haven

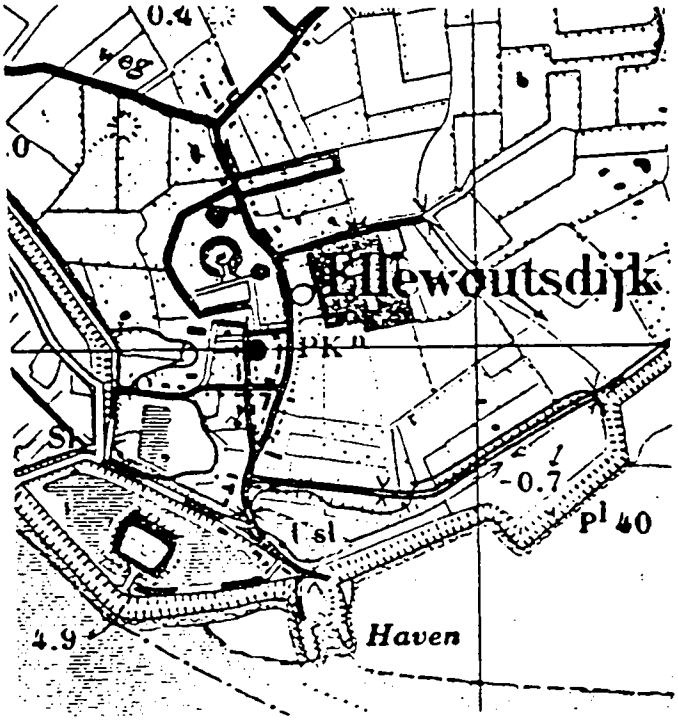
0.4
weg
Willewoutsdijk
-0.7
Pl 40
Haven
4.9

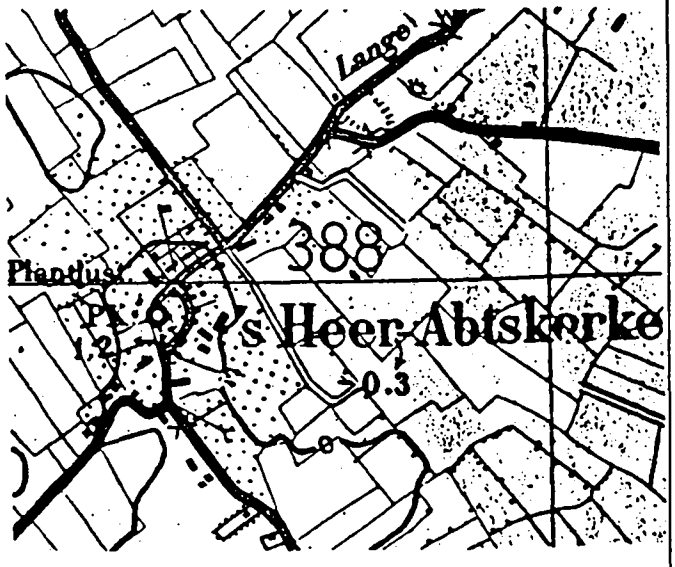
Langel
388
Plantlust
's Heer-Abtskerke
0.3

afb. 24

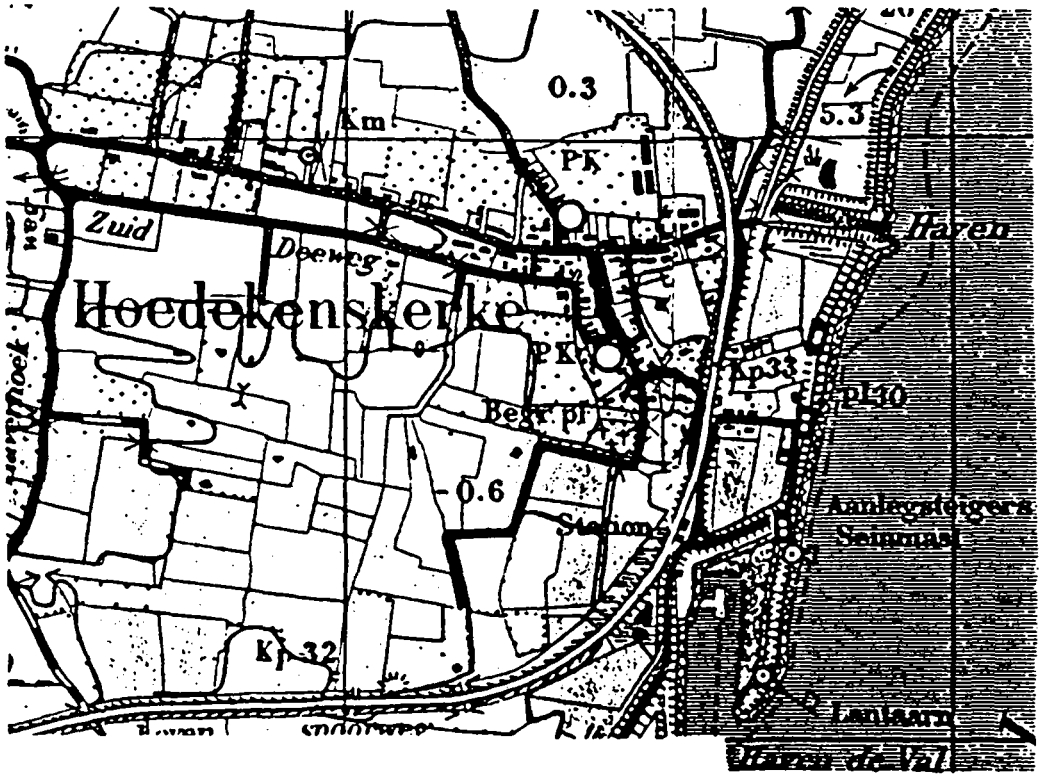
0.3
Km
5.3
PK
Zuid
Deeweg
Haven
Hoedekenskerke
PK
Kp33
pl40
Begr.pl
0.6
Aanlegsteigers
Seinmast
Kp32
Lanlaarn

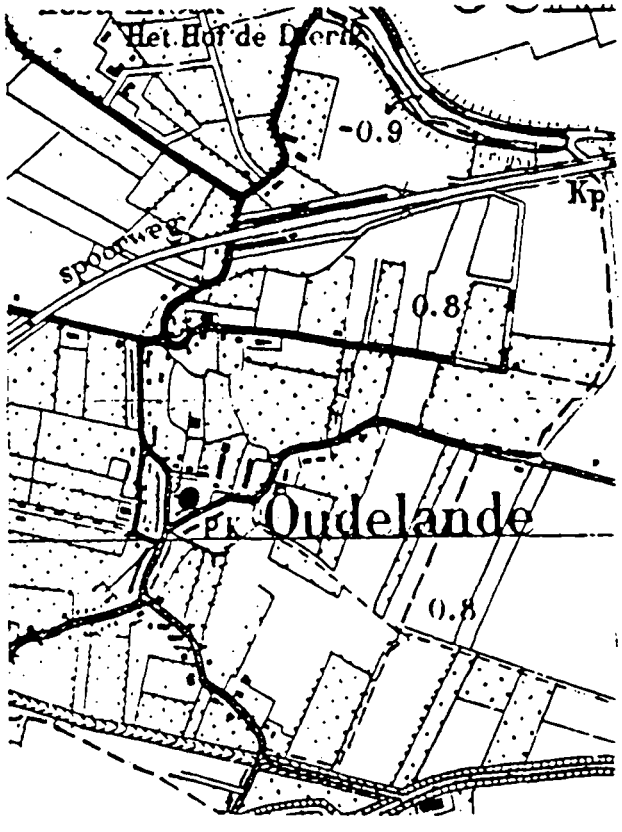
Het Hof de Dierik
0.9
Kp
spoorweg
0.8
PK
Oudelande
0.8

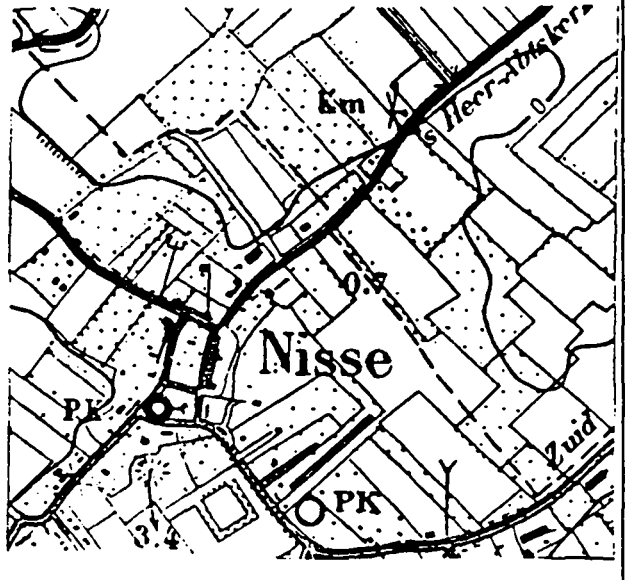
Km
0
0.4
Nisse
PK
Zuid
PK
3.4

afb.25

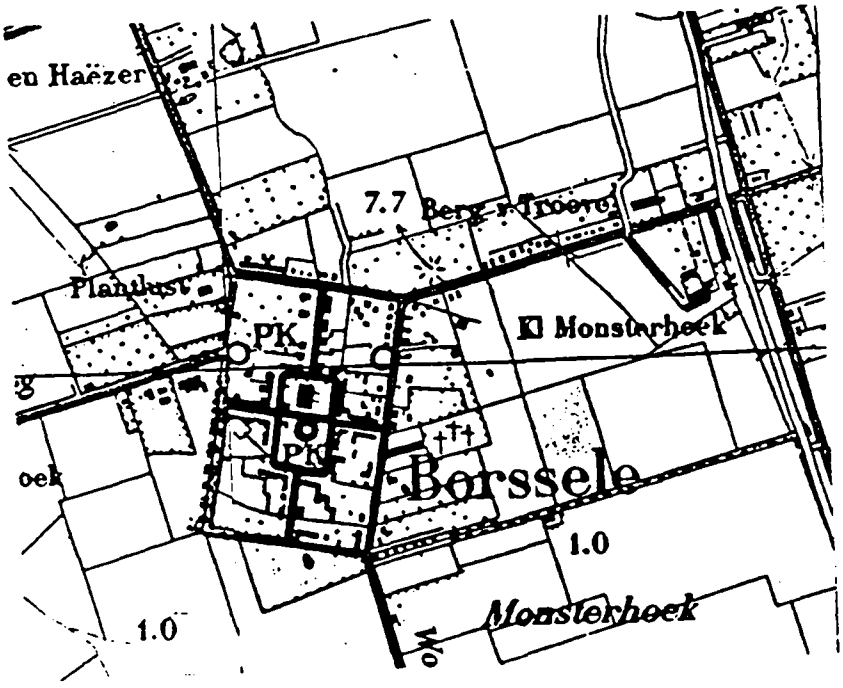
en Haëzer
7.7
Berg
Planlust
PK
Kl Monsterhoek
PK
Borssele
1.0
1.0
Monsterhoek

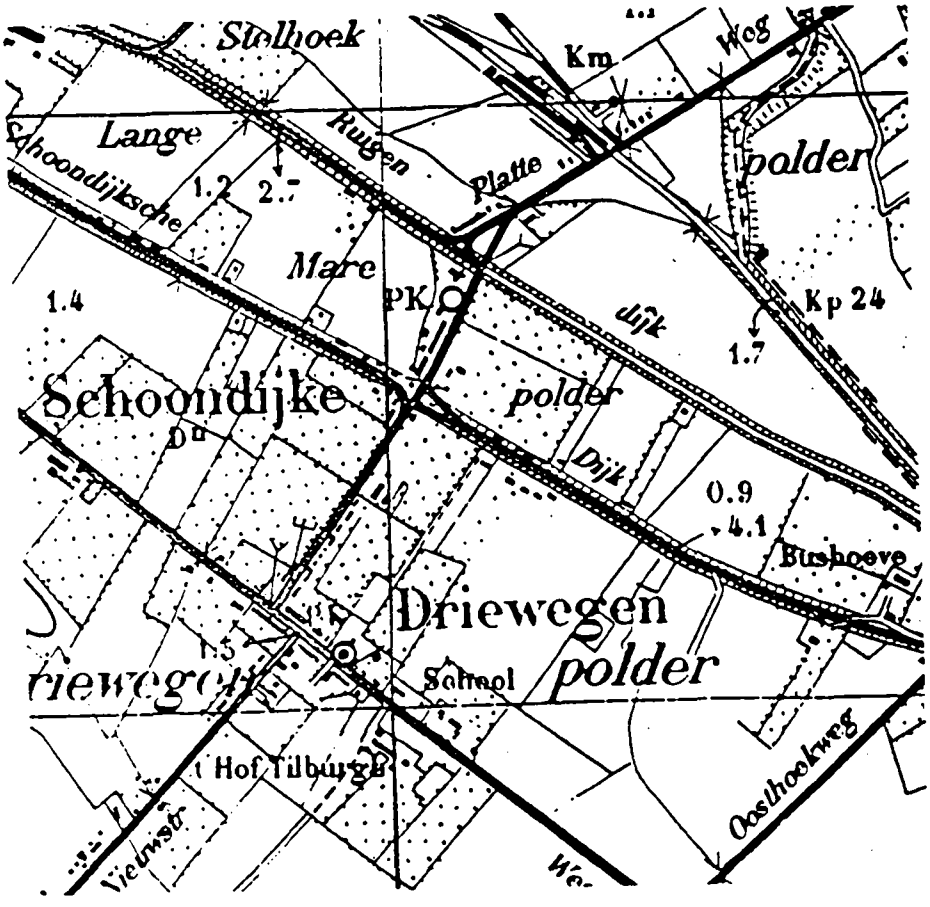
Stolhoek
Km
Weg
Lange
Schoondijksche
Huigen
Platte
polder
1.2
2.7
Mare
PK
1.4
dijk
Kp 24
1.7
Schoondijke
polder
Dijk
0.9
4.1
Bushoeve
Driewegen
polder
School
Hof Tilburg
Oosthoekweg

afb. 26

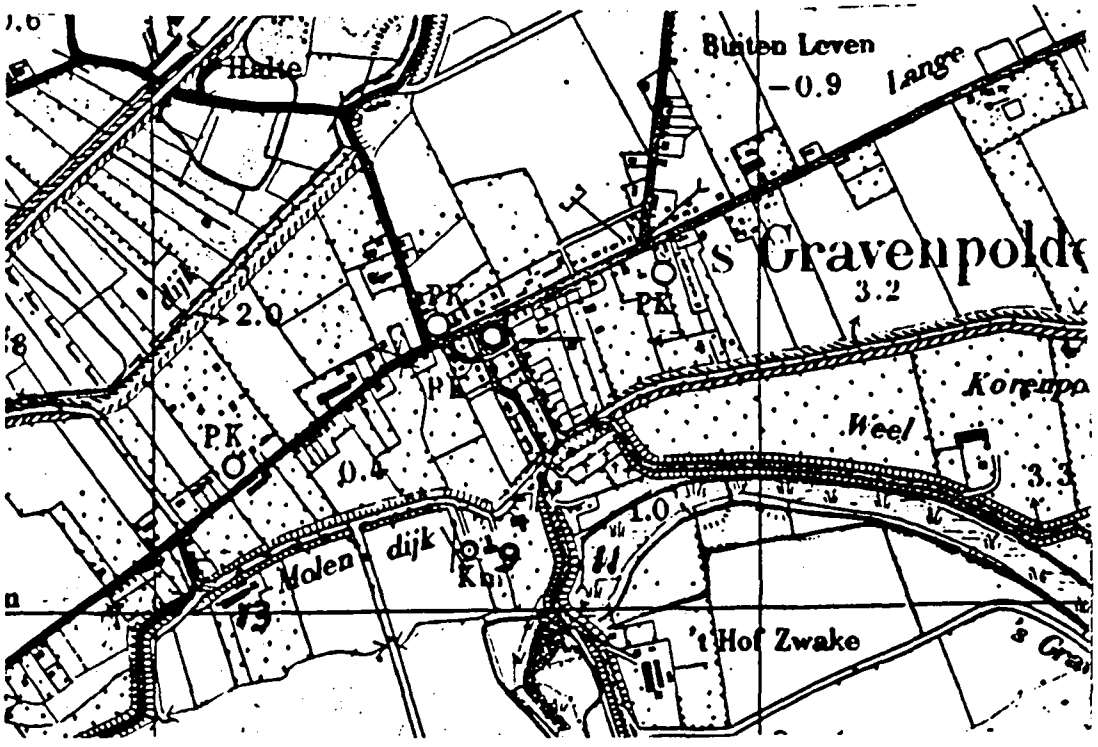
Buiten Leven
Lange
's Gravenpolde
Weel
Molen dijk
't Hof Zwake
PK
2.0
0.4
1.0
0.9
3.2

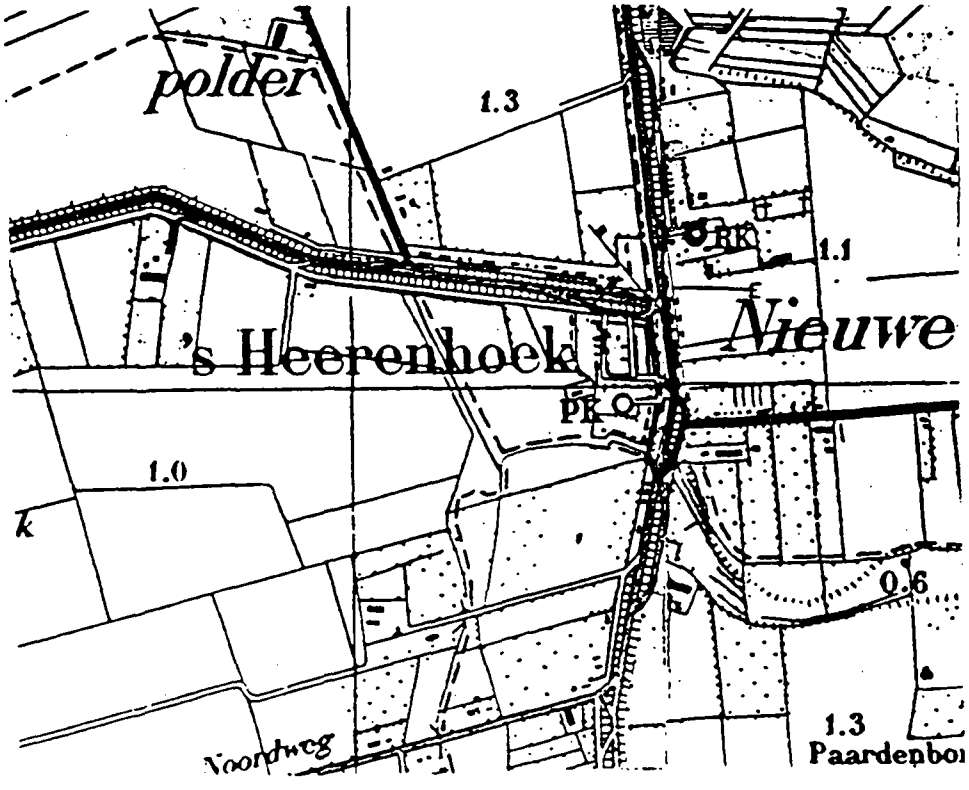
polder
1.3
1.1
's Heerenhoek
Nieuwe
PK
1.0
0.6
Voordweg
Paardenbo

afb: 27

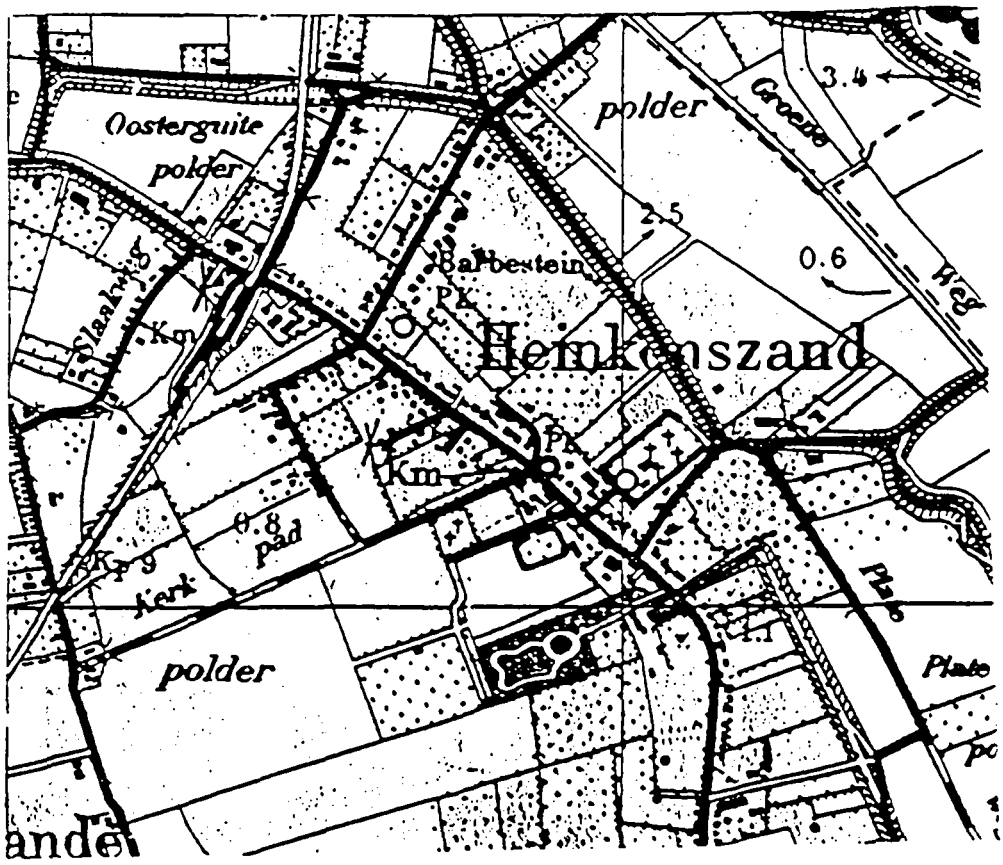
Oosterguite
polder
polder
Groene
3.4
2.5
0.6
Weg
Barbestein
Pk
Hemkenszand
Km
Pk
0.8
Pad
Kerk
polder
Plato
Plato

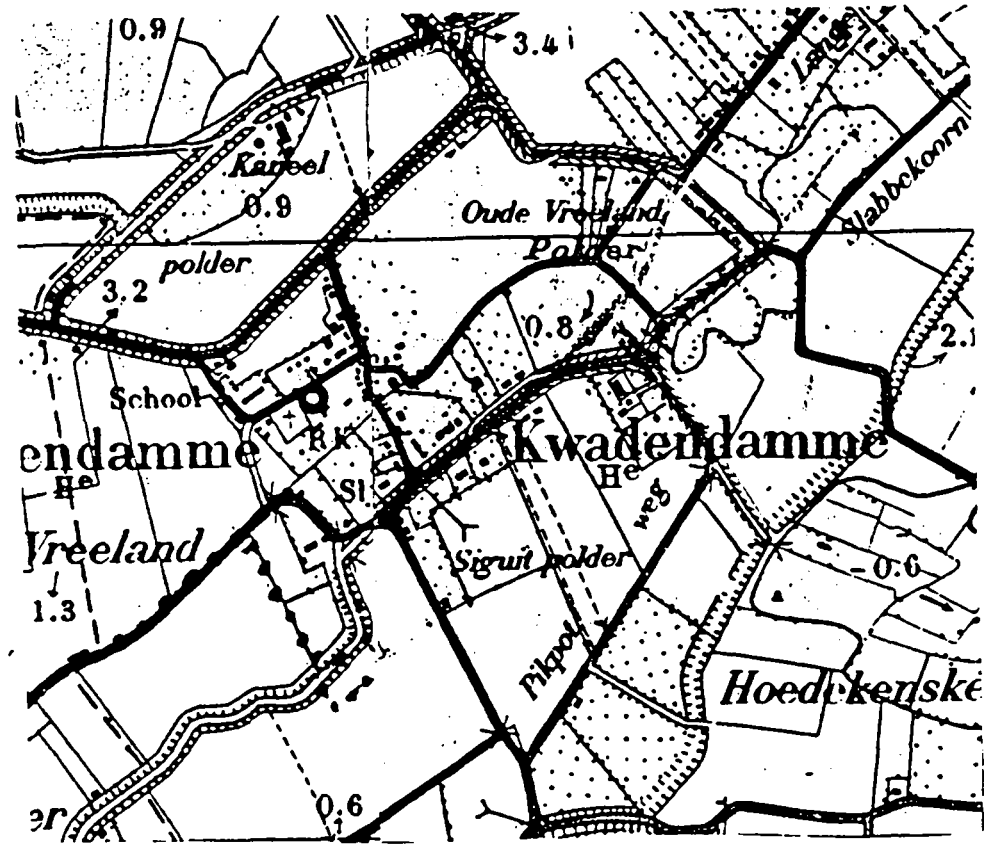
0.9
3.4
Kanaal
0.9
Oude Vreeland
Polder
Nabbekoorn
polder
3.2
0.8
School
Kwadendamme
Vreeland
Sigwit polder
Weg
0.6
1.3
Hoedekenske
0.6

afb. 28

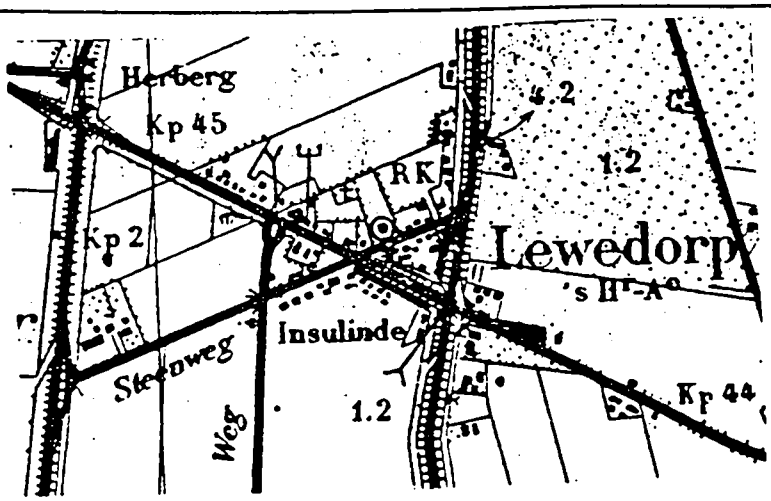
Herberg
Kp 45
4.2
1.2
RK
Kp 2
Lewedorp
's H'-A°
Insulinde
Steenweg
Weg
1.2
Kp 44

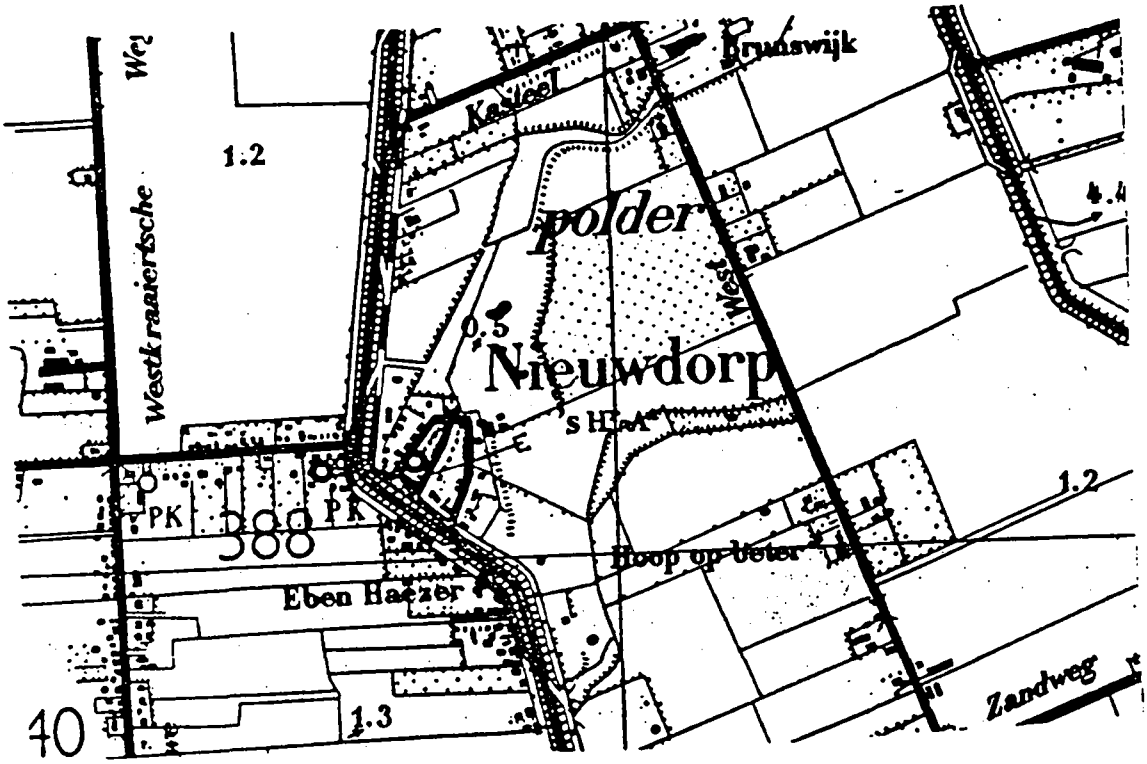
Wei
Brunswijk
Kasteel
1.2
Westkraaiertsche
polder
4.4
0.5
Nieuwdorp
's H.-A°
PK
PK
Hoop op beter
1.2
Eben Haezer
Zandweg
40
1.3

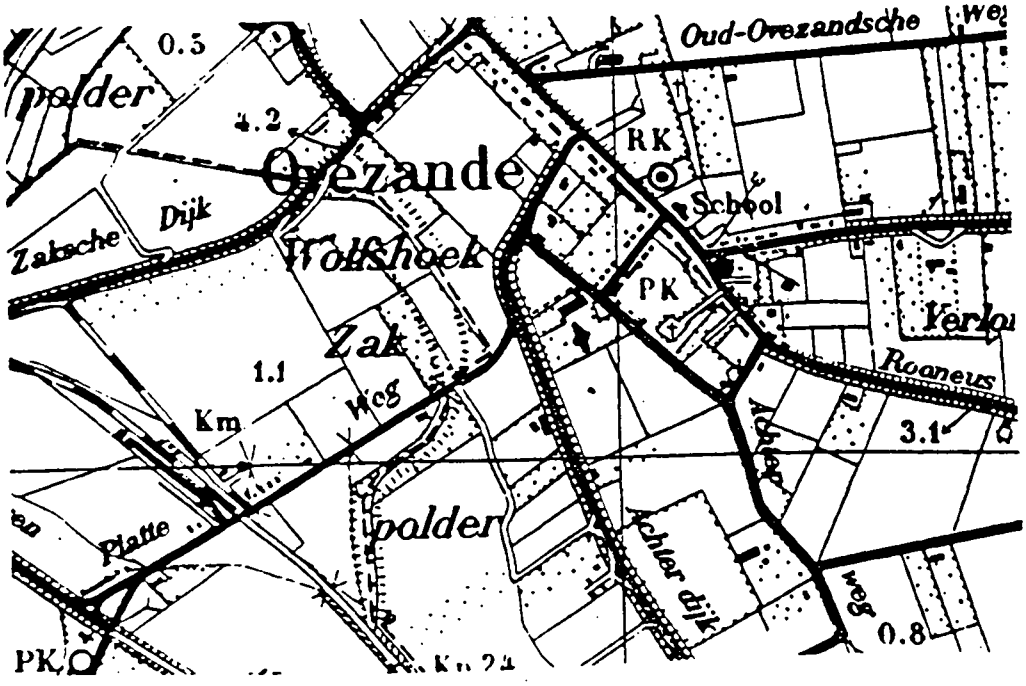
0.5
Oud-Orezandsche
polder
4.2
Orezande
RK
School
Dijk
Zabsche
Wolfshoek
PK
Zak
1.1
Rooneus
Km
Weg
3.1
polder
Platte
0.8
PK

afb. 29